

iletişim

LEV TOLSTOY

T O P L U E S E R L E R İ 9

ÜÇ ÖLÜM

HİKÂYESLER

ÇEVİREN MEHMET ÖZGÜL

MİHAİL BAHTİN'İN SONSÖZÜYLE

LEV TOLSTOY • Üç Ölüm

Три смерти
Два гусара
Корней Васильев
Земляники
Альберт

Mihail Bahtin'in Sonsözü:

© 1984, Mikhail Bakhtin, "Tolstoy's Three Deaths",
Problems of Dostoevsky's Poetics, Caryl Emerson (ed. ve çev.),
University of Minnesota Press

İletişim Yayınları 1144 • Dünya Klasikleri 26

ISBN-13: 978-975-05-0396-2

© 2006 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-3. BASKI 2006-2010, İstanbul

4. BASKI 2013, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Orhan Pamuk

DİZİ EDITÖRÜ Emre Ayvaz

KAPAK UYGULAMA Suat Aysu

KAPAKTAKİ RESİM İlya Repin, "Lev Tolstoy çalışma odasında", 1891

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

LEV TOLSTOY
Üç Ölüm

Три смерти

İki Süvari Subay

Два гусара

Korney Vasilyev

Корней Васильев

Çilekler

Земляники

Albert

Альберт

HİKÂYELER

RUSÇA'DAN ÇEVİREN *Mehmet Özgül*

MİHAİL BAHTİN'İN SONSÖZÜYLE

i i e t i ş i m

LEV NIKOLAYEVIÇ TOLSTOY 9 Eylül 1828'de Tula'da bulunan, ailesine ait Yasyana Polyana Malikânesi'nde zengin bir toprak sahibinin oğlu olarak doğdu. Küçük yaşta öksüz ve yetim kalınca, eğitimi için Kazan'a halalarının yanına gönderildi. Daha bu yaşta Pascal, Platon, Dickens gibi klasikleri okumaya başladı ve kendine bir yaşam felsefesi belirlemeye karar verdi. 1843'te Doğu dilleri okumak üzere Kazan Üniversitesi'ne girdi, kısa süre sonra Hukuk Fakültesi'ne geçti. 1847'de burayı da yarım bırakarak Yasyana Polyana'ya geri döndü. 1851'de, yirmi üç yaşındayken, düzensiz hayatının yarattığı boşluk duygusuna son vermek ve alacaklılarından kurtulmak için orduya yazıldı ve 1854-55 arası Kırım'da topçu teğmeni olarak savaştı. Bu dönemde otobiyografik eserler olan *Çocukluk ve Gençlik Yılları'nı*, ayrıca *Tipi*, *İki Süvari Subayı* ve *Toprak Ağası'nın Sabahı'nı* yazdı. Bu ilk başarılarından sonra kendini edebiyata adamaya karar verdi. Savaştan sonra St. Petersburg'a gitti, fakat burada birini radikal demokrat N. Çernişevski, diğerini muhafazakâr liberal I. Turgenyev'in temsil ettiği iki edebi kampı da anlayamamaya 1857'de İsviçre, Fransa ve Almanya'yı kapsayan bir seyahate çıktı. Bu dönemde eğitim kurumlarıyla ilgilenmeye başladı ve Rusya'ya dönerek köylü çocukları için bir okul açtı. 1860'ta ikinci bir Avrupa seyahatine çıkarak buradaki eğitim kurumlarını ayrıntılı şekilde inceledi. Aynı dönemde Batı'nın yapay ve maddeci uygarlığını insanı bozan bir etken olarak görmeye başladı.

Rusya'ya döndüğünde serflik kaldırılmıştı. Tolstoy kendi bölgesinde eski serflerle toprak sahipleri arasındaki toprak ve borç anlaşmazlıklarını çözmek üzere yargıç oldu. 1862'de komşu çiftliğin sahibi olan bir doktorun kızı Sofya Andeyevna Bers'le evlendi. Bu evlilikten on üç çocuğu oldu. Mutlu bir aile hayatı sürdürdüğü bu dönemde, *Kazaklar*, *Sivastopol Hikâyeleri* ve ilk büyük romanı olan *Savaş ve Barış*'ı yazdı. Ancak aile hayatının sevinçleri Tolstoy'u huzura kavuşturamaya yetmiyordu. 1875'ten sonra yıldan yıla artacak bir bunalıma girdi. 1877'de yayımlanan ikinci büyük romanı *Anna Karenina* bu bunalımın izlerini taşır.

Tolstoy 1880'den sonra Ortodoks Kilisesi'ni, Hıristiyanlık'taki ölümsüzlük düşüncesini ve her türlü siyasal iktidarı yadsıyan, kendine özgü bir tür Hıristiyanlık anarşizmi geliştirmeye başladı. Düşüncelerini açıkladığı "Dogmatik Teolojinin Eleştirisi", "O Halde Ne Yapmalıyız?" ve "Tanrı'nın Hükümdarlığı Kendi İçimizdedir" adlı makalelerinin yayımlanmasından sonra 1901'de Kilise tarafından aforoz edildi. Bu dönemde yazdığı *Ivan İlyiç'in Ölümü*, *Kroyçer Sonat*, *Hacı Murat*, *Diriliş* gibi eserleri, aynı manevi arayışa, ahlaksızlıkla suçladığı sanatu ve dogmalar ve mucizeler üreten Kilise'yi yadsıyışına işaret eder. 1900'lerden itibaren bir yandan mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle ailesiyle arası açılırken, diğer yandan aydın Rus gençleri arasında giderek daha çok tanındı. Bu ikisi, derin bunalımını ve manevi yalnızlığını artırdı. 1910'da ailesini terk etmeye karar vererek yanında en küçük kızı ve doktoruyla yola çıktı. Ancak birkaç gün sonra Astapovo tren istasyonunda zatürreden öldü.

İÇİNDEKİLER

Üç Ölüm.....	7
İki Sûvari Subayı.....	29
Korney Vasilyev.....	107
Çilekler.....	131
Albert.....	149
SONSÖZ TOLSTOY'UN ÜÇ ÖLÜM'Ü / Mihail Bahtin.....	185

Üç Ölüm

Mevsimlerden güzdü. Büyük yolda iki araba tırısla koşturuyordu. Öndeki posta arabasında iki kadın oturmaktaydı: Biri zayıf, solgun yüzlü bir hanımefendi; öteki ise parlak kırmızı yanaklı, gürbüz hizmetçisi. Hizmetçinin kısa kesilmiş kuru saçları, soluklaşmış şapkasının altından ikide bir dışarı kaçıyor, kızcağız delik eldivenli kızarık elleriyle, rüzgârda uçuşan saçlarını ikide bir düzeltiyordu. Havlu atkısıyla örttüğü iri göğüsleri gençliğinin, sağlıklı oluşunun birer belirtisi gibiydi; canlı kara gözleri kâh pencerenin ötesinde hızla geçen tarlalarda geziniyor, kâh hanımına ürkek ürkek bakıyor kâh arabanın köşelerinde tasayla dolaşıyordu. Hanımefendinin file içinde arabanın tavanına asılmış şapkası burnuna degecekmiş gibi, bir ileri bir geri gidip gidip geliyordu. Kızın dizlerinin üstünde bir köpek yavrusu vardı. Ayaklarını döşemedede duran bir kutunun üstüne koymuştu; araba sarsıldıkça yayların çıkardığı gıcirtı ile camların şingirtısına uygun olarak, zor işitilir bir sesle bu kutuyu tıkırdatıyordu.

Hanımefendi, ellerini dizlerinin üstünde kenetlemiş, gözlerini yummuştu. Sırtına yerleştirilen yastıklara yaslanmış otururken usul usul sallanıyor, yüzünü belli belirsiz buruşturarak derinden derine öksürüyordu. Gecelik beyaz bir başörtüsü, ince, sarımsı boynuna bağladığı mavi bir eşarbi vardı. Düzgün bir ara çizgisi, başörtüsünün altına doğru düzgün pomatlı sarışın saçlarını ikiye ayırıyordu. Bu geniş çizginin beyazlığında ölümü düşündüren soğuk bir hava vardı. Pörsük, biraz da sararmış derisi yüzünün ince, biçimli girinti çıkıntılarını gevşek bir şekilde sarıyor, yanaklarında, elmacık kemikleri üzerinde hafifçe kızarıyordu. Dudakları kuruydu, kıpır kıpır ediyordu durmadan. Seyrek kirpikleri kıvrılmaksızın dik dik duruyordu. Mantosu, düşük göğsünde düz çizgiler yapmıştı. Gözlerinin kapalı olmasına karşın yüzü; yorgunluğu, sinirliliği, çoktandır çekmeye alıştığı bir acıyı anlatıyordu.

Dirseklerini iki yana dayayan uşak önde, arabacının yanında uyukluyordu. Posta arabacısı keyifli keyifli bağırarak, ter içinde kalmış dörtlüğü* sürüyor, arasıra arkadaki kupa arabasında bağırıp duran öbür arabacıya dönüp bakıyordu. Tekerleklerin geniş koşut (paralel) izleri balçıkla kaplı yolda düzgün iki çizgi halinde hızla uzayıp gidiyordu.

Gök, kül rengi ve soğuktu; tarlalara, yola rutubet kokan bir karanlık çökmüştü. Arabanın içi boğucu sıcaktı; havasına, kolonya ve toz kokusu sinmişti.

Hasta, başını geriye atıp gözlerini yavaşça açtı. İri gözleri ışıltılı; çok güzel, koyu bir rengi vardı gözlerinin. Ayağına hafifçe değen, hizmetçinin mantosunun ucunu, güzel, zayıf eliyle sinirli sinirli iterek:

– Öf, gene uyandırdın beni! dedi.

Ağzı tuhaf bir şekilde çarpıldı. Matriyoşa iki eliyle bir-

(*) Dört at koşulu araba ya da kızak – ç.n.

den mantosunun eteklerini topladı, güçlü bacakları üstünde doğrulup biraz geriye oturdu. Taze yüzü parıltılı bir kızılığa büründü. Hastanın güzel koyu gözleri, hizmetçinin hareketlerini kıskançlıkla izliyordu. O da iki eliyle oturduğu yere dayandı, daha arkaya oturmak için doğrulmak istedi, ama buna gücü yetmedi. Ağzı çarpıldı; zavallı bir insanın kötücül, karanlık, alaycı ifadesi yayıldı yüzüne.

– Biraz yardım edeyim demezsin değil mi? diye söylendi. Ah, istemez istemez! Kendim kalkarım; yalnız, arkama şu çuvallarını koyma lütfen!.. Tamam, yeter, beceremiyorsan bırak daha iyi!

Gözlerini kapadı, sonra yeniden açarak hizmetçisine baktı. Matriyoşa da ona bakarken kırmızı alt dudağını ısırıyordu. Hastanın göğsünden derin bir “Ah!” yükseldi, ama bir iç çekişi daha sona ermeden öksürüğe dönüştü. Kadın yüzünü geriye çevirdi, buruşturdu, iki eliyle göğsünü tuttu. Öksürüğü geçince gözlerini yeniden yumdu, kımıldamadan oturmayı sürdürdü. Matriyoşa atkısının altından tombul elini dışarı çıkardı, göğsünde istavroz çıkardı.

Hanımfendi hemen gözlerini açarak sordu:

– Nedir o?

– Menzil hanı, efendim.

– Neden istavroz çıkardığını soruyorum sana!

– Kilise gördüm de, efendim.

Hasta kadın yüzünü pencereye döndü; arabanın çevresini dolaştığı büyük köy kilisesine dik dik bakarak, usulca istavroz çıkarmaya başladı.

Posta ve kupa arabaları arka arkaya hanın önünde durdular. Kupa arabasından hasta kadının kocası ile doktoru inerek posta arabasına yaklaştılar.

Doktor kadının nabzına bakarken:

– Kendinizi nasıl hissediyorsunuz? diye sordu.

Kocası da Fransızca:

– Ee, nasılsın dostum, yorulmadın ya? dedi. İnmek ister misin?

Matriyoşa çıkınları topladı, konuşulanları dinlememek için bir köşeye çekildi.

Hasta kadın, arabadan inmeye niyetli görünmüyordu. Kocasının sorusuna:

– Pek iyi değilim, diye karşılık verdi. Her zamanki gibi. Siz gidin, ben arabada kalacağım.

Kocası biraz daha bekledikten sonra hana doğru yürüdü. Matriyoşa arabadan fırlayıp çıktı, çamurların içinden ayaklarının ucuna basa basa hanın kapısına doğru koştu.

Hasta, pencerenin önünde dikilen doktoruna:

– Kendimi iyi hissetmiyorum ama bu sizin kahvaltı yapmanıza engel değil. Buyurun, siz de gidin, diyerek hafifçe gülümsedi.

Doktor onun yanından sessizce uzaklaşıp hanın merdivenlerinden çabuk çabuk tırmanırken, kadın kendi kendine söyleniyordu:

– Hiçbirinin bana aldırdığı yok. Sağlamlar hastanın halinden ne anlar! Ah, aman Tanrım!

Hasta kadının kocası, doktorla karşılaşınca ellerini neşeli bir gülümsemeyle ovuşturdu.

– Bakın, Edvard Ivanoviç. Yemek sepetini getirmelerini emrettim. Birşeyler atıştırılalım mı? Ne dersiniz?

– İyi olur, derim.

Adam sesini alçaltıp kaşlarını kaldırarak sordu:

– Ee, hastanın durumu nasıl?

– Söylemiştim, değil İtalya'ya, kesinlikle Moskova'ya bile yetişemez. Hele bu havada!

Hastanın kocası yüzünü bir eliyle kapadı, inler gibi:

– Ne gelir elden! Ah, aman Tanrım! Aman Tanrım! dedi.

Sonra da yemek sepetini getiren adama seslendi:

– Buraya getir!

Doktor pişmanlıkla omuz silkti:

– Karınızı keşke yerinden hiç kıpırdatmasaydık. Evinizde kalsaydı.

Öbürü kendini savunmaya çalıştı:

– Söyleyin Allah aşkına, ben daha ne yapabilirdim? Biliyorsunuz, evde kalması için ne kadar uğraştım! Etkili ilaçlardan, yalnız bırakmak zorunda kalacağımız çocuklardan, işlerimin çokluğundan söz ettim; beni dinlemek bile istemedi. Sağlam biriymiş gibi yurtdışında yaşama hayalleri kuruyor. Kendisine durumunu açıkça söylemek, doğaldır ki, onu öldürmek olurdu.

– Vasili Dmitriç, şunu iyice bilin; karınız artık ölmüştür. Akciğerleri olmazsa insan yaşayamaz; akciğer ise yeniden büyümmez. Üzücü bir durum, ama ne yaparsınız! Bizim çabamız, son dakikalarını elden geldiğince rahat geçirmesi içindir. Ayrıca bir de papaz bulmamız gerekiyor.

– Ah, aman Tanrım!.. Ona son olarak ne istediğini sorarken düşeceğim hali gözünüzün önüne getirin. Ne dersiniz deyin, ona bunu söyleyemem. Ne kadar iyi bir insan olduğunu siz de biliyorsunuz.

Başını anlamlı anlamlı sallayan doktor:

– Gene de onu yolculuğa kışın çıkmaması konusunda ikna edin. Yoksa yolda işi bitik, dedi.

Hancının kızı başına kışlık atkısını atmış, arka merdivenin çamurlu sahanlığında tepinerek bağıırıyordu:

– Aksiyuşa, Aksiyuşa, hadi gel! Şirkinskli hanımefendiyi görelim. İnce hastalıktan Avrupa'ya götürüyorlarmış. Ömrümde hiç veremli görmedim.

Aksiyuşa eşikten atladı, ikisi el ele tutuşarak dışarıya çıktılar. Yavaş adımlarla posta arabasının yanından geçerlerken perdesi inik pencereye baktılar. Hasta, onlara başını döndürdü; ama iki kızın kendisine baktığını fark edince kaşlarını çattı, yüzünü arkaya çevirdi.

– Vay anacı-ğı-m! dedi hancının kızı. Ne güzel, pırlanta gibi bir kadındı! Ama şimdi mum gibi erimiş. İnsan bakmaya korkar. Sen de gördün değil mi, Aksiyuşa?

Aksiyuşa onu doğruladı:

– Ne kadar da çökmüş! Gözleri iyice çukurlarına kaçmış. Hadi bir daha bakalım! İşte, işte, yüzünü arkaya çevirdi; ama ben gene gördüm. Çok yazık! Sen de acıdın mı, Maşa?

Maşa arkadaşının sorusuna cevap olarak:

– Öf, ne çok çamur var! dedi.

Sonra ikisi yan yana hana doğru koştular.

O sırada hasta şöyle düşünüyordu: “Anlaşılan korkulacak biri olmuşum. Hemen yola çıkmalıyım. Çok geçmez, yurtdışında iyileşirim.”

Lokmasını çiğneye çiğneye posta arabasına yaklaşan kocası:

– Ee, nasılsın dostum? diye sordu bir daha.

Hasta kadın, “Hep aynı soru, durmadan da yer, içer” diye düşündü. Dişlerinin arasından:

– Eh, şöyle böyle, diye mırıldandı.

– Biliyor musun dostum... Korkarım, bu havada yollarda daha kötüleşeceksin. Edvard Ivanoviç de aynı kanaatte. İstersen geriye, evimize dönelim.

Kadın öfkeli öfkeli susuyordu.

– Hava düzelir, yollar bataklık halinden kurtulur, sen daha da iyileşirsin. O zaman hep beraber gider, güzel bir tatil geçiririz.

– Beni bağışla. Seni hiç dinlemeseydim, şimdi çoktan Berlin'deydim. Üstelik tamamen iyileşmiştim.

– Ne yaparsın, meleşim? Biliyorsun o zaman fırsat bulamadık. Ama şimdi bir ay daha dişini sıksan iyice düzelirsin. Ben de işlerimi düzene koyduktan sonra çocukları yanıma za alır...

– Çocuklar turp gibi, bense değilim.

– Biraz anlayışlı ol, şekerim. Bu hava sağlığına hiç yaramaz, yolda iyice kötüleşebilirsin. Hiç olmazsa evde...

Hasta kadın, kocasının sözünü yine sertçe kesti:

– Evde ne? “Evde ölmek daha kolay!” mı demek istiyorsun?

Ama “ölmek” sözü onu korkutmuş olmalı ki, kocasına yalvarırcasına, sorar gibi baktı. Adam gözlerini önüne indirdi, sustu. Kadının ağzı çocukça büzüldü, gözlerinden yaş boşandı. Kocasını atkısına sarınarak arabadan uzaklaştı.

Kadın:

– Hayır, gitmek istiyorum, dedi.

Gözlerini göğe kaldırdı, ellerini kenetledi, kendi kendine şu sözleri fısıldamaya başladı:

– Ulu Tanrım, bütün bunlar neden? Neden kulunun çektiği bu acılar?

Gözlerinden durmadan yaşlar akıyordu. Tanrı'ya uzun uzun yalvardı, yakardı; ama göğsü hep ağrıyor, sıkışıyordu. Gökyüzü, tarlalar, yol, hep öyle kül rengi, bulanıktı. Her yere güz sisi, ne daha az, ne daha çok, çamurlu yollara, damlara, posta arabasına, gür neşeli sesleriyle konuşarak posta arabasını yağlayan, şuraya buraya koşuşan arabacıların tulumlarına iniyor, her şeyi boz bir renge boyuyordu...

II

Araba koşulmuştu, ama arabacı ağırdan alıyordu. Adam bir ara arabacıların kaldıkları kulübeye daldı. Burası bunaltıcı derecede sıcak, karanlık bir yerdi; havası ağırdı. İçerisi pişmiş ekmeğe, kapuska, koyun postu, insan kokuyordu. Küçük izbeye beş on arabacı dolmuştu, aşçı kadın ocağın yanında yemek işleriyle uğraşıyordu. Fırının üstünde ise koyun postlarına sarınmış hasta bir adam yatmaktaydı.

Kırbacı kemerine sokulu, tulum giymiş genç arabacı odaya girince, hastaya:

– Hvedor* Dayı! Hvedor Dayı! diye seslendi.

Arabacılardan biri:

– Ne bağıırıp duruyorsun, kalın kafalı! Görmüyor musun adam hasta? Fedka ile bir alıp vereceğin mi var! Hadi git, seni arabada bekliyorlar, diye çıkıştı.

Saçlarını arkaya atıp kemerindeki eldiveni düzelten delikanlı, berikini:

– Çizmelerini isteyecektim, kendiminkiler iyice eskidi de, diye cevapladı.

Sonra ocağa doğru yürüdü.

– Hey, Hvedor Dayı! Uyuyor musun?

Zayıf bir ses oradan:

– Ne var, ne istiyorsun? diye karşılık verdi.

Sonra kızıl, sıska bir yüz fırının üzerinden eğildi. Kıllarla örtülü, zayıf, sararmış elleriyle kirli gömleğini, sivri omzu üzerinden sarkan cepkenini düzeltti.

– Su verin bana... Sen ne istiyordun yeğenim?

Delikanlı bir çanak su verdi. Ağırlığını bir bacağından öbürüne devirerek:

– Şey... Fedka, sana belki yeni çizme gerekmez şimdi, dedi. Yola gitmeyeceksen onları bana verir misin?

Hasta adam yorgun başını, içinde suyun ışıldadığı çanağın üstüne eğdi, seyrek sarkık bıyıklarını loş suya daldırarak zayıf, kanmaz bir biçimde içti.

Karmakarışık sakalı kir içindeydi; ölgün, donuk gözlerini genç arabacının yüzüne güçlkle doğrulttu. Suyu içince ıslak dudaklarını silmek için elini kaldırmak istedi, ama bunu yapamadı, ağzını cepkenin yenine sildi. Konuşmaksızın, burnundan soluyarak gücünü toplamaya çalışırken delikan-

(*) Fyodor adının köylülerce söyleniş biçimi – ç.n.

lının gözlerine süzgün süzgün bakıyordu.

Genç arabacı:

– Yoksa çizmelerini bedavaya başkasına mı söz verdin? dedi. Yolda ayaklarım ıslanacak; terslik bu ya, hemen işim de var. Kendi kendime, bak Serega, dedim; gel sen Fedka'nın çizmelerini iste, belki artık onun işine yaramaz... Yoksa kendin mi kullanacaksın çizmeyi? Hadi cevap ver bana!..

Hastanın göğsünde bir şey sıkışıp hırlamaya başladı, adam ikiye büküldü. Gıcık verici, sonu gelmez öksürükten boğulacak gibiydi.

Aşçı kadın ansızın, kulakları çınlatırcasına, öfkeyle bağırdı:

– Nasıl kullansın gayrı? İki aydır fırının üstünden inmiyor! Nasıl öksürdüğünü görmüyor musun? Zavallının ta içine işlemiş. Çizmeleri nerede kullanacak? Yepyeni şeylerle gömülecek değil ya... Zamanı çoktan geldi hani! Tanrım, sen bu ihtiyarın kusurlarını bağışla! Görüyorsunuz, nasıl uğunuyor. Onu başka bir eve mi götürmeli, ne yapmalı!.. Böyleleri için hastaneler varmış diyorlar. İş mi yani, bütün köşeyi tuttu, tamam! İnsana soluk aldırılmazlar. Bir de temizlik istemezler mi insandan!

Posta sürücüsü kapıdan seslendi:

– Hey, Serega, hadi arabanın başına gel! Efendiler seni bekliyorlar.

Serega, hasta ihtiyarın cevabını beklemeden gitmek istedi, ama beriki öksürükler arasında ona birşeyler söylemek istediğini gözleriyle işaret etti.

Öksürüğünü bastırıp biraz dinlenince:

– Serega, çizmeleri al, dedi.

Sonra hırıltılı sesiyle:

– Yalnız, ölünce mezarıma taş koydur, diye ekledi.

– Teşekkür ederim dayı, çizmeleri alıyorum, taşı da koyduracağım. Yemin ederim...

Hasta bir daha zorlanarak:

– Bakın, çocuklar, siz de işittiniz, dedi.

Sonra gene iki büküm eğilerek öksürmeye başladı.

Arabacılardan biri:

– Tamam, işittik, dedi. Serega, hadi git artık, yoksa postabaşı gene koşar gelir. Biliyorsun, Şirkinskli hanımefendi ağır hasta.

Serega, ayağına büyük gelen delik çizmelerini hızla çıkarıp iskemlenin altına fırlattı. Fyodor Dayı'nın yeni çizmeleri ayaklarına tıpatıp uymuştu, bunlara baka baka arabaya doğru seğirtti.

Serega, arabanın sürücü yerine çıkıp dizginleri toplarken, elinde boya çanağı tutan bir arabacı:

– Ne çizme ya! dedi. Getir, şunu bir güzel boyayayım! Bedava verdi demek?

Serega ayağa kalktı, paltosunun eteklerini kıvırdı:

– Kiskandın mı? Bak hele şuna!

Sonra kamçısını sallayarak atları sürdü.

– Hadi, aslanlarım!

Yolcuları, bavulları, öteki yükleriyle birlikte posta ve kupa arabaları, kurşun rengi sonbahar sisinde yavaş yavaş gözden kaybolarak ıslak yolda koşmaya başladılar.

Hasta arabacı, havasız kulübede fırının üzerinde kaldı. Doya doya öksüremeden, son gücünü toplayarak öbür yana döndü, sessizleşti.

Akşama kadar kulübeye girdiler, çıktılar, öğle yemeği yediler; hastadan hiç ses seda yoktu. Yatmadan önce aşçı kadın fırının üstüne tırmandı, yaşlı adamın bacakları üzerinden gocuğunu çekti.

– Sen bana kızma, Nastasya! dedi hasta. Çok sürmez, köşeyi boşaltırım.

– Zıyanı yok, sen canını sıkma... Hvedor Dayı, söyler misin neren ağrıyor?

– Hep karnım ağrıyor. Allah bilir, hastalığım nasıl bir şey...

– Öksürdüğüne göre, korkarım, boğazın da ağrıyor!

– Ağrımayan nerem var ki! Ecel geldi, baş ağrısı bahane.

Ah, aman karnım!

Fırının üstünden inerken hastanın üzerini cepkeni düzelterek örten Nastasya:

– Bacaklarını ört, ha şöyle! dedi.

Geceleyin bir kandil kulübeyi ölgün ölgün aydınlatıyordu. Nastasya ile on kadar arabacı –kimi yerde kimi iskemlelerin üzerinde– horultuyla uyuyorlardı. Yalnız hasta adam hafif hafif hırıldıyor, öksürüyor, fırının üzerinde bir o yana, bir bu yana dönüyordu. Sabaha doğru büsbütün sessizleşti.

Sabahın alacakaranlığında aşçı kadın uykulu uykulu geri-nirken şöyle anlatıyordu:

– Rüyamda bu gece şaşılacak bir şey gördüm. Hvedor Dayı fırının üzerinden inmiş, avluya odun kesmeye çıkmış. “Nastasya, ver şu baltayı” diyor, “sana yardım edeyim”. “Sen odun kırabilir misin?” diyorum. Ama elimden baltayı kapıyor, vurmaya başlıyor. Öyle atik, öyle becerikli kırıyor ki, yongalar havada uçuşuyor. “Nasıl olur?” diyorum, “sen hasta değil miydin?” “Hayır, ben sağlamım,” diyor. Sonra baltayı öyle bir savurdu ki, ödüm patladı sandım. Bir çığlık atmışım, o sırada gözlerimi açtım. Ne dersiniz, adamcağız ölmüş müdür? Hvedor Dayı! Hvedor Dayı! İşitiyor musun beni?

Fyodor’dan ses çıkmıyordu.

Uyanan arabacılardan biri:

– Öldü mü yoksa? dedi.

Ocağın üzerinden sarkan kızılımsı kıllı cılız kol, soğuk ve sarımtıraktı.

– Ölmüş herhalde, gidip hancıya söylemeli.

Fyodor’un akrabası yoktu, kimsesizdi. Ertesi gün korulu-

gün ötesindeki yeni mezarlığa gömdüler. Nastasya gördüğü rüyayı, Fyodor Dayı'nın öldüğünü ilk olarak kendisinin bildiğini, birkaç gün her önüne gelene anlattı.

Bahar gelmişti. Şehrin ıslak sokaklarında, gübreli buzlar arasında şen derecikler şırıldıyordu. Kıyafetlerin renkleri, yürüyen insanların konuşmaları parlak ve canlıydı. Çitlerin arkasındaki bahçeciklerde ağaçların tomurcukları patlamak üzereydi. Serin esintiyle birlikte dallar belli belirsiz sallanıyordu. Duru damlalar dallardan süzülüyor, sonra yere düşüyordu. Serçeler karmakarışık cıvıldaşıyor, küçücük kanatlarıyla pır pır ediyorlardı. Çitlerin, evlerin, ağaçların güneş düşen yerlerinde her şey kımıl kımıl, ıslık ıslık. Yeri göğü dolduran tüm canlılar insanların yüreklerindeki aynı sevinçle, aynı yaşama isteğiyle doluydu.

Ana caddelerin birinde, büyük bir konağın önüne taze saman serilmişti. Evde, yurtdışına gitmek isteyen o ölümcül hasta hanımefendi yatıyordu.

Odalardan birinin kapalı kapısının arkasında hastanın kocası ile yaşlı bir kadın ayakta beklemekteydiler. Sedirde, elinde katlanmış bir şey tutan bir papaz, gözlerini yummuş oturuyordu. Köşedeki Voltaire tipi koltukta yatan ihtiyar bir kadın –hasta kadının annesi– acı gözyaşları dökmekteydi. Yanında dikilen hizmetçinin elinde temiz bir mendil vardı. Hanımı isterse diye getirmişti. Bir başka hizmetçi, ihtiyarın şakaklarını ovuyor, serinletmek için başörtüsünün altına, kır saçlarına üflüyordu.

Hasta kadının kocası, kendisiyle birlikte kapının arkasında duran yaşlı kadına:

– Hadi, İsa yardımcınız olsun, dedi. Size çok güveni vardır, ayrıca onunla nasıl konuşacağımızı biliyorsunuz. Sizden

bütün istediğim, onu tam olarak ikna etmeniz, ölüme hazırlamanız.

Kadına kapıyı açmak üzereyken kuzeni olan yaşlı kadın onu durdurdu, mendilini birkaç kere gözlerine bastırarak başını salladı.

– Umarım, ağladığım belli olmaz.

Böyle diyerek kapıyı açtı, iç odaya girdi.

Hasta kadının kocası çok heyecanlıydı, hayli yorgun görünüyordu. Koltukta ağlayan ihtiyar annenin yanına gitmek için yürümüştü ki, ona birkaç adım kala durarak geriye döndü, odada biraz gezindikten sonra papaza doğru yürüdü. Papaz adama baktı, kaşlarını kaldırıp ah çekti. Bu sırada kır düşmüş ufak sakalı kalkıp indi.

Adam:

– Aman Tanrım, diyerek içini çekti.

– Ne gelir elden?

Böyle söylerken kaşları ve sakalcığı bir daha havaya kalktı, indi.

Adam hemen hemen umutsuzluk içindeydi.

– Kaynanamın halini görüyorsunuz. Nasıl dayanacak, bilmem. Onun gibi sevmek, görülmedik bir şey. Peder, lütfen kadıncağızı yatıştırıp evden gitmesini sağlar mısınız?

Papaz ayağa kalktı, yaşlı kadına, hastanın annesine yaklaştı.

– Efendim, anne yüreğindeki duyguların derinliğini Tanrı'dan başka kimse bilemez! Şurası bir gerçek ki, Tanrı bağışlayıcıdır.

Kadın sakinleşinceye kadar papaz konuşmasını sürdürdü:

– Tanrı esirgeyicidir. Size şunu arz edeyim, benim köyde, Mariya Dmitrevna'dan daha ağır hasta bir adam vardı. Ama inanır mısınız, bir gün cahil bir esnaf, otlarla onu kısa zamanda iyileştirdi. Adam şimdi turp gibi, Moskova'da yaşıyor. Vasili Dmitreviç'e der dururum, bir de şu esnafa git-

meli. En azından hasta için avunma kaynağı olurdu... Tanrı güçlüdür.

İhtiyar kadın içini çekti:

– Hayır, kızım artık yaşamaz. Şurada benim gibi yaşlı biri dururken Tanrı onun canını alıyor!

Ve histerik hıçkırığı, üzüntüsünü unutturacak kadar çoğaldı.

Hastanın kocası yüzünü elleriyle kapadı, koşarak dışarı çıktı. Koridorda birbirlerini kovalayarak koşuşan kızı ile oğluna rastladı.

Çocukların dadısı adamı görünce:

– Çocukları annelerine götürmemi buyurmaz mısınız? diye sordu.

– Hayır, onları görmek istemiyor. Görürse sinirleri iyice bozulur.

Oğlan bir dakika durdu, babasının yüzüne dik dik baktı, sonra bir ayağıyla tekme atıp neşeyle bağırdıktan sonra koşmaya başladı.

Koşarken kız kardeşini göstererek:

– Babacığım, şuna bak, yağız at gibi! diye bağıırıyordu.

Bu arada öteki odada adamın kuzeni olan yaşlı kadın, hastanın başucunda oturuyor, ustalıkla yönettiği konuşmayla onu ölüm düşüncesine hazırlıyordu. Doktor pencerenin önünde ilaç karıştırmaktaydı.

Sağına soluna yastık konularak oturtulan beyaz sabahlıklı hasta kadın, konuşmadan kocasının kuzeni yaşlı kadına bakıyordu. Bir ara berikinin sözünü keserek:

– Ah dostum, dedi, benimle böyle konuşmayın. Çocuk değilim artık. Hıristiyanım, her şeyi biliyorum. Çok yaşamaya-cağımı da, kocam sözümü dinleyip İtalya'ya götürseydi belki, hatta yüzde yüz iyileşeceğimi de biliyorum. Oraya gitmemiz gerektiğini herkes söyledi. Ama elden ne gelir, Tanrı böyle istemiş! Anlıyorum, günahımız çok, ama Tanrı'nın ba-

gışlayıcılığına gúveniyorum. Bu dúnýada herkes affedilecektir. Kendimi anlamaya çalışıyorum. Benim gúnahım da çoktur, dostum. Buna karşılık çok acı çektim. Acılara sabırla dayanmaya çalıştım...

– Öyleyse, papazı çağıralım mı? Dua okunurken daha da rahatlarsınız...

Hasta kadın “evet” anlamında başını eğdi. Sonra da:

– Ulu Tanrım, ben gúnahkâr kulunu bağışla, dedi.

Yaşlı kadın dışarı çıkararak papaza göz kırptı. Hastanın kocasına gözlerinden yaşlar aka aka:

– Sanki bir melek, dedi.

Adam da ağlamaya başladı, papaz hastanın odasına girdi. İhtiyar anne kendinden geçmiş, uzun koltukta yatıyordu; birinci oda büsbütün sessizleşmişti. Beş dakika sonra papaz odadan çıktı, kalpağını çıkarıp saçlarını düzelitti.

– Çok şükûr, şimdi daha sakin, dedi. Sizi görmek istiyorlar.

Kocası ile kuzeni içeri girdiler. Hasta, aziz tasvirine bakarak sessiz sessiz ağlıyordu.

Adam:

– Kutlarım seni dostum, dedi.

İnce dudaklarında hafif bir gülümseme dolaşan hasta kadın, ağır ağır konuşuyordu:

– Teşekkûr ederim. şimdi çok daha iyiyim, anlaşılmaz bir haz duyuyorum. Tanrı ne kadar bağışlayıcıymış, doğru değil mi? Tanrı esirgeyicidir, her şeye gücü yeter!

Islak gözleri duvardaki tasvire çakılmış gibiydi. Coşkulu yakarışlarına hiç ara vermiyordu.

Sonra birden hatırna gelmiş gibi kaç göz işaretiyle kocasını yanına çağırđı. Zayıf, üzgün bir sesle:

– Ne zaman bir isteğimi yerine getireceğini göreceğim? dedi.

Kocası boynunu uzattı, saygıyla dinlerken sordu:

– Ne istiyorsun, hayatım?

– Sana kaç kere söyledim! Bu doktorlar bir şey bilmezler, basit hekimler vardır, insanı kolayca iyi ederler, diye... Bak, peder de söyledi... Bir esnaf varmış... Ona gidelim.

– Kime, hayatım?

– Aman Tanrım, beni neden anlamak istemiyorsun?

Sonra yüzünü buruşturdu, gözlerini kapadı.

Doktor, hastaya yaklaşarak kolunu tuttu. Nabız fark edilir derecede gitgide zayıflıyordu. Adama göz kırptı. Hasta bunu görerek korkuyla çevresine bakındı. Kuzeni arkaya döndü, ağlamaya başladı.

– Ağlama, dedi hasta kadın. Hem kendini hem de beni üzüyorsun. Son gücümü de şu ağlaman alıyor.

Kuzeni, hastanın elini öptü.

– Sen bir meleksin. Bir meleksin sen.

– Hayır, şuradan öp. Yalnız ölülerin eli öpülür. Aman Tanrım! Aman Tanrım!

O akşam, ölen hasta kadın büyük evin salonunda bir tabutta konuldu. Kapıları kapalı geniş odada bir papaz yamağı, burundan çıkan ölçülü sesiyle Zebur okumaya başladı. Parlak balmumu ışığı yüksek gümüş şamdanlardan ölünün soğuk alınına, balmumu renginde ellerine, diz ve ayaklarının çıkıntılarında korkunç bir şekilde kabaran örtünün taşlaşmış kırışıklıklarına düşüyordu. Papaz yamağının tekdüze bir okuyuşu vardı, bir şey anlamadan ağzından dökülen sözler sessiz salonunda garip bir şekilde çınlayarak kayboluyordu. Ara sıra uzak bir odadan çocuk sesleri, ayak patırtıları geliyordu.

Zebur'un sözleri şöyleydi: “Yüzünü örtersin utanırlar; canlarını alırsın ölürler, küle dönerler. Ruh gönderirsin canlanırlar, yeryüzünü şenlendirirler. Tanrı'ya sonsuz hamdolsun!”

Ölünün yüzü katı, durgun, ürkütücüydü. Temiz soğuk alnında da, sertçe kapanmış ağzında da hiçbir kıpırdanma yoktu.

Bir ay sonra kadının mezarı üzerinde taş bir anıt* yükseldi.

Arabacının mezarında ise hiçbir şey yoktu; yalnızca bir insanın geçmiş varlığının tek belirtisi olarak, toprak tümseğinin üstünde körpe yeşil otlar büyümüştü.

Günün birinde menzil hanındaki aşçı kadın:

– Serega, dedi. Hvedor'un mezarına taş dikmezsen günaha girersin. “Kış gelsin” diye oyalandın durdun. Peki, verdiğin sözünü niçin tutmuyorsun? Hepimiz işittik; ben de tanıgım. Biliyorsun, kendisi bir kere sana geldi; taşını dikmezsen bir daha gelir, boğar seni vallahi!

Serega:

– Hah, “Dikmeyeceğim!” diyen mi var? Dikeceğim. Hem de bir buçuk rublelik taş alıp dikeceğim. Sözümü unutmadım, ama taşı çok uzaktan getirtmek gerek. Şehre işim düşerse, alırım.

Yaşlı bir arabacı oradan atıldı:

– Bari bir haç dikeydin. Böylesi büsbütün kötü. Adamın çizmelerini giyiyorsun.

– Haçı nereden bulayım? Ağaçtan yontamazsın ya!

– Şunun söylediğine bak! Ağaçtan yontamazmış! Eline bir balta al, erkenden ormana git, ağaçlardan birini kesiver. Dişbudak mı olur, yoksa başka bir cins mi?.. İşte sana haç! Daha olmazsa korucuya bir şişe içki götürürsün. Her ıvır zıvır için içki götürmeye de kalkma ha! Geçenlerde arabanın özek tahtasını kırdımdı, yepyeni bir tane yapmak istedim, ağaç kesmek için gittiğimde kimse bir şey söylemedi.

Erkencecik, henüz şafak sökerken Serega bir balta aldı, ormana yollandı.

(*) İçinde kutsal tasvirler bulunan, girilip dua edilen, mihrapsız küçük kilise; bizdeki türbe – ç.n.

Henüz güneş ışınlarının aydınlatmadığı, yeni düşmüş çiyin donuk örtüsü her şeyi kaplamıştı. Ufkun doğuya düşen bölümü, ince bulutların sardığı gökyüzünde güneşin aydınlığını yansıtırken belli belirsiz ağarıyordu. Ne yerde bir otçuk ne de dallarda bir yaprak kıpırdıyordu. Ormanın sessizliğini bozan tek ses, ağaçların sık dallarından gelen kanat çırpımları, bir de arabacı yürürken otlarda çıkardığı hışırtılardı. Derken, ansızın tuhaf, tabiata yabancı bir ses işitildi; sonra bu ses ormanın kıyısında donup kaldı. Sonra aynı ses bir daha, bir daha duyuldu; ağaçlardan birinin gövdesi bu gürültüyü biteviye takırtılarla çevreye yaymaya başladı. Takırdayan ağaç garip bir şekilde sarsıldı, gürbüz yapraklar kendi aralarında birşeyler fısıldaştılar, dallardan birine konmuş olan bir nar bülbülü kanatları ıslık çalarak iki kere pır pır etti; kuyruğunu sallaya sallaya başka bir ağaca kondu.

Balta, alttan alttan ağacı oydukça, ağaç giderek artan boğuk sesler çıkararak kütürdüyor; yaş, beyaz yongalar çiy düşmüş otlar üzerine saçılıyordu. Derken, vuruşlarla birlikte hafif bir çatırtı işitildi. Ağaç bütün gövdesiyle titredi, biraz eğildi, sonra kökü üzerinde korkuyla irkilerek yeniden doğruldu. Bir an için her şey sustu, ama ağaç bir daha eğildi, gövdesinden yükselen çatırtılar çoğaldı, budakları kırılıp dalları alta doğru sarkarak baş aşağı kara toprağa devrildi. Balta takırtıları, ayak sesleri bıçak gibi kesildi. Nar bülbülü kanat çırpı, daha yükseklere uçtu. Kanatlarıyla dokunduğu bir dalcık bir süre sallandı, sonra öteki dallar gibi dondu kaldı. Yeni açılan boşlukta kımıltısız dalların yaprakları daha bir diri görünüyordu.

Güneşin ilk ışıkları, arkası görünen bulutu delip gökte parladı, sonra yavaş yavaş her yere yayıldı. Koyu sis çukurlarda harelenmeye, çiy damlaları yeşilliğin üzerinde ıslık oynamaya başladı. Ağaran saydam bulutlar mavi gökte şu-

raya buraya dağıldı. Kuşlar ormanın sık yerlerine uçuştular, sanki yok olmaktan zor kurtulmuşlar gibi mutlulukla cıvıldaştılar. Semiz yapraklar sevinçli bir durgunluk içinde dallarında fısıldaşmaya başladılar. Ayakta kalan ağaçların tepeleri yerde yatan ölü ağacın üzerinde saygıyla, usul usul sallındılar.

İki Sūvari Subayı

1800'lü yılların başları... Henüz ne şose vardı o dönemde ne de demiryolu. Evlerde gaz ya da istearin lambaları, yaylı alçak divanlar, cilasız mobilyalar kullanılmaz; daha doğrusu böyle şeyler bilinmezdi. Monokl takan, düş kırıklığına uğramış gençler, özgür düşünceli filozof kadınlara, çağımızda bayağı bollaşmış bulunan kamelyalı kadınlara* pek rastlanmazdı o zamanlar. İnsanlar basit at arabalarıyla ya da yaylı faytonlarla Moskova'dan Petersburg'a giderlerken, yanlarına evde pişirilmiş mutfak dolusu yemekler alırlar; yazın tozlu, kışın diz boyu çamurlu, bataklık yollarda sekiz gün sekiz gece süren yolculukları sırasında yol boyunca satın aldıkları kadınbudu köftelerini, Volday çörek ve simitlerini büyük bir iştahla yerlerdi. Uzun güz geceleri yirmi, otuz kişilik aile toplantılarında salonları aydınlatmak için içyağından yapılmış mumlar yakılır; balolarda ise uzun kollu şamdanlara ispermeçet ve balmumu konulurdu. Salonlarda eşyaların simetrik yerleştirilmesine özen gösterilirdi. O za-

(*) Aleksandre Dumas'ın *Kamelyalı Kadın* adlı romanının etkisinde, kamelya çiçeğine düşkün, solgun yüzlü, veremli, romantik – ç.n.

manlar babalarımız yalnızca yüzlerinde kırıışıkların, saçlarında akların bulunmamasından dolayı değil; kadın yüzünden düelloya girmeleri, isteyerek ya da istemeyerek düşürülen mendilleri salonun ta öbür ucundan fırlayıp yerden kapmalarıyla da genç sayılırlardı. Annelerimiz ise daracık belli, kabarık yenli giysiler giyerler, aile sorunlarını fal açarak çözerler, o günlerde seyrek rastlanan kamelyalı kadınlar gün ışığından kaçarlardı. Mason localarının, Martinistlerin, Tugenbundun'un o saflık çağında; Miloradoviçlerin, Davidovların, Puşkinlerin yaşadığı o yıllardan birinde, il merkezi K.'da toprak ağaları* kurulu toplanmıştı; soylular seçimi sona ermek üzereydi.

I

Az önce posta kızağıyla gelerek K. şehrinin en iyi otelinin kapısından içeri dalan, hafif süvarilerin fiyakalı şapkası ile kürk giymiş genç bir subay, otelin teşrifatçısıyla konuşuyordu:

– Madem boş odanız yok, ben de salonda beklerim bir süre daha.

Otelin teşrifatçısı subayın karşısında saygıyla eğildi.

– Beyefendi hazretleri, bilseniz, bu yıl soylular kurulu öylesine kalabalık ki!

Bir yolunu bulup, emir erinden, müşterinin Kont Turbin olduğunu öğrenmiş; o nedenle yerlere kadar eğilerek “Beyefendi hazretleri!” diye iltifat etmişti genç subaya. Önüne düşüp onu salona götürürken ikide birde geriye dönüyor, durumunu açıklamaya çalışıyordu:

– Efendim, şöyle bir şey de mümkün. Afremov'lu toprak

(*) 1861'de Çarlık Rusyası'nda toprak yasası çıkmadan önce toprak ağalarının (pomeşçiklerin) geniş toprakları ve bunların içindeki köylerde yaşayan toprak köleleri vardı. Toprak ağaları da soylular sınıfından sayılıyorlardı – ç.n.

ağasının karısı ile kızları akşama doğru otelden ayrılacaklarını söylemişlerdi. Onların kaldıkları 11 numaralı oda boşalınca orasını size veririz.

Otelin salonunda, rengi bozulup kararmış İmparator Aleksandr'ın resminin altındaki küçük bir masada şampanya içen K. ilinin soylularından birkaç kişi vardı. Bir köşede ise mavi tüylü kürkler giymiş, birkaç taşralı tüccar, kendi aralarında konuşuyorlardı.

Kont salondan içeri girerken arkasından hiç ayrılmayan iri boz kurt köpeği Blyuher'i de çağırdı; yakası kırağılanmış kürklü kaputunu sırtından atarak bir duble votka ısmarladı.

Oturduğu yer soyluların masasına yakındı. Kont'un mavi atlastan, güzel, şık giyimi adamların dikkatinden kaçmamıştı. Soyluların ona bir kadeh şampanya göndermeleri üzerine Kont adamlarla konuşmaya başladı. İçkisi bitince, tuttu o da hep birlikte içmek için bir şişe şampanya getirmelerini söyledi. O sırada, bindiği kızağın sürücüsü içeri girdi. Kont'tan bahşiş istedi.

Kont emir erine seslendi:

– Ver şu adama bahşişini, Saşka!

Sürücü ile Saşka dışarı çıktılar, biraz sonra sürücü, elinde emir erinin verdiği para, geriye döndü.

– Ne demek oluyor, beyefendi? Kızağı nasıl koşturduğumu gördünüz. Beni habire dürterken yarım ruble vereceğinizi söylüyordunuz, adamınız bir çeyreklik lütfettiler.

– Saşka, çabuk bir ruble daha ver!

Saşka başını eğip önüne baktı, tok sesiyle:

– Bu ona yeter de artar bile. Zaten bende fazla para kalmadı, dedi.

Kont cüzdanını çıkardı, içindeki iki tane bir rublelik kâğıt paradan birini çıkarıp, elini öpen sürücüye verdi. Adam sevinçle gitti.

– İşte son beş rublemiz de suyunu çekti.

Bıyıklarından, konuşma biçiminden, oturuşundan yedek subaylığını süvari* olarak yaptığı gözden kaçmayan bir soy-
lu, masadan seslendi:

– Kont’um, görüyorum da tam bir hüsar gibi davranıyorsunuz. Şehrimizde bir süre kalacak mısınız?

– Doğrusunu isterseniz, kalmayacaktım... Ama biraz para bulmam gerekiyor. Kalmaya niyetlensem bile, şu Allah’ın belası yerde boş oda bile kalmamış...

Tavırlarından, daha önceki konuşmalarından dolayı Kont Turbin’e kanı ısınan eski süvari subayı atıldı:

– Odanın sözü mü olur? Lütfedin, hemen benim odaya taşının. Şurada 7 numaradayım. Hoş, benimle kalmaya tenezzül ederseniz eğer. Üç dört geceyi birlikte geçirirdik. Gelişiniz tam da soylular başkanının balosuna rastladı. Sizinle tanışmaktan onur duyacaktır.

Eski süvarinin yanındaki, genç ve yakışıklı biri, berikinin sözlerini destekledi:

– Doğru söylüyor, Kont’um. Hemen gitmeniz için bir neden yoksa konuğumuz olunuz. Bu seçimler üç yılda bir yapılır. Şehrimizin güzel kızlarını görmek istemez misiniz?

Kont masadan kalktı, emir erine seslendi:

– Saşka, bana temiz çamaşır getir. Banyo yapacağım... Hazırlığımı yapayım, sonra başkanınızı ziyaret ederim.

Odayı göstermek için gelen garsonla fıs fıs birşeyler konuştular; garson, “İnsan elinin beceremeyeceği iş yoktur!” diyerek sırttı.

Kont dışarı çıkarken geriye dönüp seslendi:

– Peki azizim, valizimi odanıza taşıtacağım.

(*) 19. yüzyılda tüm Avrupa devletleri ordularında süvari sınıfı iki ayrı bölümden oluşuyordu: Süvariler ve hafif süvariler. Hikâyenin kahramanı Kont Turbin’in mensubu bulunduğu hafif süvariler, Macarların çevik atlıları “hüsar”lardan dolayı aynı adı taşırlardı. Hafif süvariler, binicilerin ince yapılı, çevik, atlarının cins olması, hafif silahlar kullanmaları gibi özellikler taşırlardı – ç.n.

Eski süvari oturduğu yerden kalkarak kapıya doğru seğirtti.

– Buyurunuz, buyurunuz! Şeref verirsiniz! Unutmayın, 7 numara!

Kont'un ayak sesleri kesilince masaya, arkadaşlarının yanına döndü. Yüzü sevinçten ışıldıyordu.

– Kesinlikle odur. İnanmazsınız, ta kendisi bu adam!

– Kimden söz ediyorsunuz?

– Şu giden subayı söylüyorum, canım. Hani, düellocu hafif süvari Turbin var ya, ta kendisi! Bahse girerim, tanıdı beni. Lebedyan'dayken tam üç hafta içtiğimiz su ayrı gitmedi. Orduya at satın almaya gitmiştik Lebedyan'a. Orada tanıştığımız yosmayı görmeliydiniz! Turbin ile ikimiz canciğer dosttuk.

Yakışıklı genç:

– Aferin adama! dedi. Çok beğendim doğrusu. Tavırlarındaki serbestliği, ataklığıyla gözüme girdi. Birbirimize hemen-celik ısınıverdik!.. Herhalde yaşı yirmi beş var yoktur.

– Siz öyle görüldüğüne bakmayın, yaşı daha fazladır. Ah, onu yakından tanımanızı isterdim. Bayan Migunova'yı kim kaçırdı? O. Sablin'i öldüren o. Matnev'i bacaklarından tutup pencereden aşağıya atan o. Prens Nesterov'un otuz bin rublesini üten o. Bilseniz, ah, o ne bıçkıdır! Kumarbaz, düellocu, çapkın! Süvari ruhu var onda, gerçek süvari ruhu! Ama şimdi yalnız ünümüz kaldı, gerçek süvariliğin ne olduğunu anlatan çıkmaz bundan böyle. Ah, o ne güzel günlerdi!

Eski süvari yanındakilere, başından böyle bir şey geçmediği gibi, geçmesi de olanaksız; Kont'la birlikte yaşadığı bir Lebedyan eğlencesini anlattı. Böyle bir olayı yaşamış olamazdı, çünkü Kont'u daha önce hiç görmemişti ve onun orduya katılmasından iki yıl önce askerlikten ayrılmıştı.* İkinci-

(*) Çarlık Rusyası'ndan soylular istedikleri zaman orduya girme, ordudan ayrılma, sonra yeniden girme hakkına sahiptiler – ç.n.

si, eski süvari, hiçbir süvari birliğinde bulunmamış, Belevsk Alayı'nda dört yıl kendi halinde bir subay adayı olarak görev yaptıktan sonra asteğmenliğe yükselir yükselmez ordu-
dan ayrılmıştı. Ama bundan on yıl önce mirasa konduğundan, gerçekten Lebedyan'a gitmiş, orada at toplayan subaylarla tanışıp yedi yüz ruble yemişti. Hafif süvari birliğine yeniden girmek için Lebedyan'da at toplayıcılarla geçirdiği o üç hafta, hayatının en aydınlık, en mutlu dönemi olarak kaldı. Yeniden orduya girme isteği önceleri kafasının içinde bir gerçeklik kazandı, sonra düşsel bir anıya dönüştü. Artık kendisi bile süvarilik geçmişine inanıyordu. Dostları onu onuruna düşkün, arkadaş canlısı bir insan olarak sevdikleri için hatı-
rını sayıp yalanını yüzüne vurmaktan dinlerlerdi.

– Ya işte... Süvari olmayanlar Kont Turbin'i anlayamaz.

Sandalyeye ata biner gibi oturdu, çenesini ileri uzata uzata konuşmasını sürdürdü:

– Gözünüzün önüne getirin bir. Süvari bölüğünün başında gidiyorsunuz. Altınızda at değil, köpük saçan bir kasırga var; siz de onun üstünde fırtına gibisiniz. Resmi geçitten önce bölük komutanı atının üstünde yanınıza yaklaşır, “Üsteğmenim, göreyim seni! Bölüğü törenle sen geçireceksin!” der. Siz de, “Baş üstüne!” diyerek sağa sola koşturur, pala-bıyıklı erlere bağırırsınız... Ah, Allah kahretsin, ne günlermiş be o günler!

Kont saçları ıslak, yanakları al al, banyodan çıkarak doğruca 7 numaralı odaya girdi. İçeride, ağzında piposu, sırtında sabahlığıyla eski süvari oturuyor; ansızın karşısına çıkan ünlü Turbin ile aynı odada kalma mutluluğunu zevkle, bir çeşit korkuyla düşünüyordu. Aklına, “Tutar beni çırılçıplak soyarak, karakolun arkasına götürüp kara oturtursa ya da katrana bularsa ya da...” gibi kötü ihtimaller geliyor; sonra, “Hayır arkadaşız biz, böyle bir hainlik yapmaz!” diye avutuyordu kendini.

Kont içeri girer girmez:

– Blyuher'e yemek ver, Saşka! diye bağırdı.

Yoldan gelir gelmez hemen bir bardak votka yuvarlama fırsatı bulan emir eri Saşka, çakırkeyif, odaya girdi.

– Dayanamadın, kafayı çektin, değil mi? Ah seni köpoğlusu!.. Blyuher'i doyur, hadi!

Saşka köpeği okşadı.

– Aç kalsa da gebermez. Şuna bak, ne kadar da semiz!

– Çok konuşma, defol! Hayvana yiyecek ver, diyorum sana!

– Köpeğinizin tok olmasından başka bir şey düşünmezsiniz zaten komutanım. Bir kadeh içtik diye beni hemen azarlıyorsunuz.

– Şunun yediği naneye bak! Tokadı yersen görürsün gü-nünü!

Kont emir erine öyle bir bağıriş bağırdı ki, pencere camları sarsıldı; eski süvari bile biraz ürktü.

Ama emir eri kolay uslanacak cinsten değildi.

– “Bizim Saşka bir lokma yedi mi?” diye sormazsınız. Köpeğiniz insandan değerliyse işte dövün!

Ama bunu der demez suratına okkalı bir tokat yiyerek yere yuvarlandı, kafası duvara çarptı, eliyle burnunu tuta tuta dışarı fırladı, gidip koridordaki sandığın üstüne devrildi. Bir eliyle kanlı burnunu silerken öbür eliyle de Blyuher'in sırtını kaşıyordu.

– Dişlerimi kırdı, Blyuher'ciğim. Ama yine de o benim Kont'umdur, onun için kendimi ateşe bile atarım. Çünkü o benim komutanımdır. Anlıyor musun, Blyuşka? Yemek ister misin?

Saşka orada bir süre yattıktan sonra ayağa kalktı, köpeğin karnını doyurdu; hemen hemen kendine gelmiş olan Kont'una çay hazırlamaya koştu.

Eski süvari ayakta dikiliyor, Kont ise ayaklarını uzatmış, onun yatağında yatıyordu.

Eski süvari:

– Beni gücendiriyorsunuz, Kont'um, dedi. Ben de eski bir subayım, diyebilirim ki, meslektaşınız sayılıyım. Başkasından borç istemektense benden alın, seve seve iki yüz ruble veririm. Gerçi bu paranın hepsi üstümde değil, yanımda yüz ruble var; ama gerisini hemen bulurum. Beni incitiyorsunuz, Kont hazretleri!

Aralarında kurulacak ilişkinin türünü anlayıveren Kont, eski süvarisinin sırtını okşadı:

– Teşekkür ederim, azizim, teşekkür ederim. Eh, öyleyse baloya da gidebiliriz. E, şimdi ne yapacağız? Şehrinizde olup bitenleri bana kısaca anlatın bari. Güzel kadınlardan, içki içen, kumar seven arkadaşlarınızdan söz edin.

Eski süvari, baloya pek çok güzel kadının geleceğini; en çok içkiyi, emniyet müdürlüğüne yeniden seçilmiş olan, gerçek bir süvari ataklığına sahip değilse bile, değerli dostu Kolkov'un içtiğini; Çingene Ilyuşka'nın koroda seçimin başından beri Çingene kızı Styoşka ile birlikte şarkı söylediğini; bugün herkesin soylular başkanının konağında toplanacağını anlattı.

– İyi bir kâğıt oyunu da var, diye sürdürdü sözünü. Luhnov adında birisi geldi, büyük parayla oynuyor. 8 numarada kalan süvari asteğmeni Ilyin çok para kaptırdı ona. Şimdi yine oyuna başlamışlardır. Her gece oynarlar. Size bir şey söyleyeyim mi, Kont; şu Ilyin can çocuktur. Pıntilik nedir bilmez, arkadaşı için gerekirse sırtından çıkarıp gömleğini satar.

– Öyleyse oraya gidelim biz de. Görelim bakalım ne biçim adamlarmış.

– Gidelim, gidelim. Çok sevinirler.

Süvari Asteğmeni Ilyin yeni uyanmıştı. Bir gün önce akşamın sekizinde oyuna oturmuş, kâğıdın başından hiç kalkmadan, sabahın on birine dek tam on beş saat kumar oynamıştı. Epeyce para kaybetmişti, ama ne kadar verdiğini bilmiyordu; çünkü üç bin ruble kadar kendisinin, buna karıştırmış olduğu on beş bin ruble de devletin parası vardı. Devletin parasından da bir miktar ütüldüğünü anladığından, bunu bir de kendi gözleriyle görmemek için parasını saymaktan korkuyordu. O gün öğle üzeri yatarak, ancak genç bir insanın büyük bir kayıptan sonra uyuyabileceği düşsüz, derin bir uykuya dalmıştı. Akşamın altısında, tam Kont Turbin'in otele geldiği sırada uyandı; çevresinde döşemeye saçılmış oyun kâğıtlarını, tebeşiri, odanın ortasındaki üstü kirli masayı görünce, ürküntüyle dünkü oyunu, kendisine beş yüz ruble verdiren son valeyı hatırladı. Olanlara yeterince inanmadığından, yastığının altındaki paraları çıkardı, saymaya başladı. Birkaç kere el değiştiren ucu kıvrılmış kâğıt paralardan bazılarını tanıdı, oyunun bütün gidişi gözlerinin önünde canlandı. Kendisinin üç bin rublesi gittiği gibi, devletin parasından da iki bin beş yüz ruble eksikti.

Asteğmen üst üste dört gecedir kumar oynuyordu.

Moskova'dan devlet parasını alarak yola çıkmıştı. K.'ya gelince menzil değnekçisi* atı olmadığını ileri sürerek onu bekletti. Aslına bakılırsa, otelciyle öteden beri anlaşmış bulunan değnekçi, gelip geçen bütün yolcuları bir günlüğüne alıkoymaktaydı. Çiçeği burnunda, cıvıl cıvıl bir delikanlı olan Asteğmen'in yanında, giderlerini karşılamak için Moskova'daki ailesinden aldığı üç bin ruble kadar kendi parası vardı. Seçimler süresinde K.'da birkaç gün geçi-

(*) Uzun karayollarındaki menzillerde (duraklarda, hanlarda) yorulan atları değiştirmekle görevli kimse – ç.n.

rerek doyasıya eğleneceğini umduğundan, burada kalışına bir bakıma seviniyordu. Ailece tanıdıkları bir toprak ağasının evine gidip, kızlarıyla hoşça vakit geçirmeye hazırlanıyordu ki, eski süvari, il merkezine gelenlerle ahbaplık etmek amacıyla Asteğmen İlyin'in kaldığı otele geldi; hiç de kötü bir niyeti olmadığı halde, o akşam onu kendi arkadaşlarıyla, Luhnov'la ve büyük salondaki öbür kumarbazlarla tanıştırdı. O akşam oyuna oturan Asteğmen, bırakın tanıdığı toprak ağasının evine gitmeyi, ne menzil değnekçisine "At var mı?" diye sordu ne de dört gün boyunca odasından dışarı çıktı.

Akşam saat 8'de giyinip kuşandıktan, çayını içtikten sonra pencereyi açtı. Kafasından atamadığı kumar anılarını dağıtabilmek için şöyle biraz gezinmek istiyordu. Kaputunu giyip sokağa çıktı. Güneş kırmızı çatılı beyaz evlerin arkasından kaybolmuştu, akşamın alacakaranlığı çöküyordu. Çamurlu sokaklara lapa lapa kar yağıyordu, ama hava ılıktı. Bitmekte olan böyle bir günü uyuyarak geçirdiği için dayanılmaz bir hüzün duydu. "Artık geçmiş olan günü bir daha geri getiremem" diye düşündü. Kendi kendine "Gençliğimi mahvettim!" diye mırıldandı. Gençliğini gerçekten mahvettiğini düşündüğünden değil, (böyle bir şeyi hiç düşünmezdi) aklına böyle geldiği için söylüyordu bu sözleri.

Kafasından kaygılarını atamıyordu bir türlü.

"Şimdi ben ne yapacağım? Birinden borç bulup görevimin başına dönsem bari," diye geçirdi aklından. Tam o sırada kaldırımından bir kadın geçiyordu. "İşte akılsızın biri" diye söylendi ortada hiçbir neden yokken. "Borç alacak kimse de bulamam burada. Yazık oldu gençliğime!" Dükkânlara doğru yaklaştı; bir dükkânın kapısının önünde duran, tilki kürkü giymiş bir tüccar; müşteri sanıp onu içeri çağırdı. "Ah, şu sekizli kâğıdı çekmeseydim, bütün parayı ben toplardım." Yaşlı bir dilenci kadın ağlayarak arkasından geliyordu. "Borç

alacak kimsem de yok!” Ayı kürküne sarınmış bir adam arabasına kurulmuş, yanından geçiyor, bir bekçi yolda dikiliyordu. “Kimsenin beklemediği bir şey mi yapсам? Tabanca-yı çekip üttürdüğüm parayı geri alsam nasıl olur? Hayır, iyi değil bu. Gençliğimi mahvettim! Ah, koşumuyla birlikte şu güzel hamutlara bak! İnsanın öyle bir troykası olmalı! Ah, canım atlar! Otele gideyim bari... Çok geçmeden Luhnov gelir, yine oynarız.”

Böyle diyerek otele döndü, paraları bir daha saydı. Hayır, ilk seferinde de yanılmamıştı; devletin parasından tam iki bin beş yüz ruble eksikti. “İlk elde yükseltirim... Yedi potla başlayıp on beşe çıkarım. Sonra otuz, altmış... Üç bin. Bir koşum takımı alır, çeker giderim bu Allah’ın belası yerden. Ama nerede o şans bende!”

Luhnov içeri girdiğinde Asteğmen’in kafasından bunlar geçiyordu. Usta kumarbaz altın çerçevesi gözlüğünü burnunun üzerinden usulca çıkarttı, al ipekli mendiliyle camları özene özene silerken:

- E, kalkalı çok oldu mu, Mihaylo Vasilyiç? diye sordu.
- Hayır, yeni kalktım. Güzel bir uyku çekmişim.
- Bir hüsar subayı gelmiş. Zavalçeskiy’in yanında kalıyor-muş. İştittiniz mi?
- Hayır, haberim yok. E, sizden başka kimse gelmiyor mu?
- Sanıyorum, Prahin’e uğradılar. Şimdi gelirler.

Gerçekten az sonra Luhnov’un peşinden hiç ayrılmayan şehir garnizonundan bir subay, kahverengiye çalan iri atmaca burunlu, kara gözleri çukurlarına kaçmış bir Rum tüccarı ve şarap fabrikatörlüğü yapan, her gece kumar masasında yalnızca ufak ufak para sürerek oynayan şişman bir toprak ağası içeriye girdiler. Oyunun bir an önce başlamasını istedikleri halde, bundan hiç söz etmiyorlardı. Hepsi de kurt oyuncularıydı. Luhnov sakın bir sesle Moskova’da geçen bir dolandırıcılık olayını anlatmaya koyuldu:

– Gözünüzün önüne getirin, Moskova gibi bir başkentte,* bir hükümet merkezinde eli çengelli, iblis kılıklı insanlar caddelerde kol geziyorlar; önlerine çıkan herkesi korkutup sindirerek halkı soyuyorlar. Polis dersen, dünyadan haberi yok... İşte işin asıl acı yanı da bu ya!

Soyguncular hakkındaki hikâyeyi dikkatle dinleyen Asteğmen yerinden doğruldu, alçak sesle emir erinden kâğıtları istedi. Niyetini ilk açığa vuran, şişman toprak ağası oldu:

– Eh, baylar, altın değerindeki vaktimizi harcamayalım! Ne yapacaksak yapalım bir an önce.

Rum tüccar takıldı:

– Dün yarım ruble, yarım ruble derken amma da para aldınız ha! Anlaşılan, böylesi hoşunuza gidiyor.

Garnizon subayı:

– Vakit de geldi hani! diyerek niyetini belli eden ikinci kişi oldu.

Ilyin, Luhnov'u yiyecekmiş gibi süzdü. Luhnov genç Asteğmen'in gözünün içine baka baka uzun tırnaklı, şeytan kılıklı yankesicilere ilişkin hikâyesini ağırdan alarak anlatıyordu.

Asteğmen ona:

– Kasayı önce siz kurarsınız, dedi.

– Oyun için henüz erken değil mi?

Asteğmen birdenbire kızarak emir erine bağırdı:

– Belov! Yemeğimi getir! Çabuk beyler, ağzıma daha tek lokma yiyecek koymadım... Şampanya getir, kâğıtları da ver!

Bu sırada Kont Turbin ile eski süvari Zavalşevskiy girdiler içeriye. Kont ve Ilyin'in aynı tümenden oldukları kısa sürede ortaya çıktı. Birbiriyle hemen kaynaşan iki subay kadeh tokuşturarak şampanyalarını içtiler, beş dakika sonra da bir-

(*) Petersburg şehri Çar Petro tarafından kurulup geliştirilmeden önce, Moskova başkentti – ç.n.

birlerine “sen” demeye başladılar. İlyin, Kont’un çok hoşuna gitmişti. Kont ona baktıkça gülüyor, toyluğunu, körpeliğini pek belli etmeden Asteğmen’i alaya alıyordu:

– Hey, genç süvarim benim! Bıyığını yesinler, e mi!
İlyin’in üst dudağındaki kıllar sapsarıydı.

Kont yine gülümseyerek:

– Görüyorum, oyuna hazırlanıyorsunuz, dedi. İlyin, iyi şanslar dilerim sana. Usta bir oyuncu olduğun anlaşılıyor.

Luhnov, eski oyun kâğıtlarını yırtıp attı. Kayıtsız görünüyordu.

– Evet, oyuna hazırlanıyorlar, dedi. Ya siz, siz de buyurmaz mısınız, Kont?

– Hayır, bugün olmaz. Oynasaydım, hepinizi soyup soğana çevirirdim. Hele bir rest çekmeye göreyim, karşımda hiçbir kasa dayanamaz! Terslik bu ya, hiç param kalmadı. Vo-loçka yakınındaki bir menzilde tümünü üttürdüm. Karşıma parmakları yüzüklü, düzenbaz soyundan bir piyade bozuntusu çıktı, bütün paramı aldı.

– Menzilde çok mu beklettiler seni? diye sordu İlyin içi yanarak.

– Tam yirmi iki saat. O mendebur menzil aklımdan çıkmayacak. Yalnız değnekçi de unutmayacak verdiğim dersi.

– Ne oldu ki?

– Ne olacak! Menzile yeni gelmiştim; gözleri velfecir okuyan bir değnekçi karşıma dikilip, “At yok!” demez mi! Benim bir huyum var: “At yok,” dediler mi, kürkümü bile çıkarmam, doğruca değnekçinin odasına, ailece kaldıkları odaya gider; sanki içerisi duman doluymuş gibi, kapıyı pencereyi ardına değin açtırırım. Bu sefer de öyle yaptım. Ayaz dersen, biliyorsun, geçen gün eksi yirmi dereceydi. Değnekçi bağırmaya başladı, ben vurdum ağzına. Yaşlı anası, çocukları, başka kadınlar bastılar çığlığı; çanağı çömleği toplayıp köye kaçmaya kalkıştılar... Ben kapıyı tuttum; “Atla-

nı verin gideyim; yoksa bırakmam kimseyi, soğukta donarsınız!” dedim.

Şişman toprak ağası kahkahadan kırılıyordu.

– Çok beğendim doğrusu! Hamamböceklerini de böyle dondurup kaçıırırlar, öyle değil mi?

– Ama iyi kollayamamışım ki, karılarıyla birlikte değnekçi kirişi kırdılar. Yalnız yaşlı anneleri ocağın* üstünde rehin kaldı! Durmadan aksırıyor, dua okuyordu. Sonra bir anlamaya varmak için uğraştık; değnekçi uzaktan uzaktan beni yatıştırmaya çalışarak kocakarımı bırakmamı söylüyor, ben de Blyuher’i adamın üzerine salıyordum. Bizim Blyuher iyi değnekçi avlar. Gene de, alçak herif ertesi sabaha dek atları vermedi. O ara şu pis piyade bozuntusu çıkageldi. Başka bir odaya geçtik, kumar oynamaya başladık. Hey, Blyuher’i gördünüz mü? Blyuher!.. Füüü!

Blyuher koşarak geldi, oyuncular köpekle çok ilgilendiler. Aslında başka bir şeyle ilgilenmek istedikleri gözden kaçmıyordu.

Turbin dayanamadı:

– E, ne duruyorsunuz baylar? Siz oyununuzu oynayın, rica ederim. Size engel olmak istemem. Zaten gevezenin biriyimdir. Sevseniz de sevmeseniz de, oyun iyi şeydir.

III

Luhnov iki mum çekti önüne; para dolu, kahverengi kaba- rık cüzdanını cebinden çıkardı; gizli bir iş yaparcasına, usul usul yüz rublelik iki banknot aldı ve masayı örten kâğıdın altına soktu. Gözlüklerini düzeltip bir deste yeni oyun kâğıdı açarak:

– Dünkü gibi kasa iki yüzden başlayacak, dedi.

(*) Köy evlerinde evi ısıtan, içinde yemek pişirilen, üzerinde yatıp uyunabilen fırın – ç.n.

Ilyin, Turbin'le konuşmasına ara vermeksizin, Luhnov'a bakmadan:

– Peki, dedi.

Oyun başladı. Luhnov makine gibi hızlı hızlı dağıtıyordu kâğıtları. Ara sıra durarak, acele etmeden tahtaya birşeyler yazıyor ya da gözlüklerinin üstünden bakarak zayıf bir sesle “Parayı gönderin!” diyordu. En yüksek sesle konuşan kişi şişman toprak ağasıydı. Düşündüklerini bile ağzının içinde mırıldanıyor, paraların uçlarını kıvrırırken* parmaklarını tükürüklüyordu. Sesini hiç çıkarmayan garnizon subayı, kâğıtların altına güzel imzasını atıyor, masanın altında köşelerini ufak ufak kıvrıyordu. Rus tüccar kasayı tutan Luhnov'un yanı başında oturmuştu. Çukura kaçan kara gözlerinin dikkatli bakışı hep birşeyler bekliyor gibiydi. Masanın yanında ayakta duran Zavalşevskiy, ansızın canlanarak pantolon cebinden kırmızı ya da mavi bir banknot çıkarıp masaya sürüyor, elini kâğıdın üstünde şaklatarak, “Hadi yedili!” diye bağıyor, bıyığını ısırıyor, bacaklarının üstünde yaylanıyor, kızarıyor, kâğıtlar açılana değin hop oturup hop kalkıyordu. Ilyin ise, emir erinin, kıldan dokunmuş bir örtüyle kaplı divanın üstüne koyduğu dana söğüşü ile hıyar turşusundan arada bir atıştırıyor; ellerini pardösüsüne çabuk çabuk silerek, kâğıt üstüne kâğıt sürüyordu. Divanın kenarına ilişen Kont Turbin oyunun gidişini hemen kavramıştı. Luhnov, Asteğmen'in yüzüne hiç bakmıyor, onunla tek kelime konuşmuyordu; bazen başını Asteğmen'in eline şöyle bir çeviriyordu, o kadar... Luhnov'un açtığı kâğıtlar çoğu zaman kaybediyordu. Yarımşar rubleyle oynayan toprak ağasınının kâğıtlarını göstererek:

– Ah, şu elinizi bir öldürsem** diyordu öfkelenmişçesine.

(*) Bu hareketle önündeki paranın dörtte birine oynadığını gösteriyor – ç.n.

(**) El öldürmek: Daha büyük kâğıt çekmek – ç.n.

– Siz Ilyin'in elini öldürün, benimkinden ne çıkacak! diye karşılık veriyordu toprak ağası da.

Gerçekten Ilyin'in kâğıtları herkesinkinden çok öldürölüyordu. Ilyin kaybeden kâğıtları masanın altında sinirli sinirli yırtıyor, bir başkasını çekiyordu. Turbin yerinden kalkarak, Rum tüccardan, kasa tutan oyuncunun yanında oturmak için izin istedi. Rum yerini değıştirdi, Kont onun yerine oturunca, gözünü ayırmadan Luhnov'un ellerini izlemeye başladı. Birdenbire, her zamanki sesiyle, kendini tutamadan bağırdı:

– Ilyin, niçin o kâğıdı elinden atmadın? Oyun bilmiyorsun sen!

– Nasıl oynarsan oyna, hepsi aynı kapıya çıkar.

– Bu gidişle ütüleceksin, aslanım. Ver de ben senin yerine birkaç el oynayayım.

– Hayır, kusura bakma, ben kendim oynayacağım. Çok istiyorsan, kendi hesabına oyna.

– Kendi hesabıma oynayamayacağımı söylemiştim sana. Ben senin adına oynamak istiyorum. Kaybetmene canım sıkılıyor.

– Görüyorsun, şans işte.

Kont sesini kesti, dirseklerine dayanarak Luhnov'un ellerine tüm dikkatiyle bakmaya başladı. Yüksek ve uzayan bir sesle ansızın:

– Çoook kötü! diye bağırdı.

Oyun sürüp gidiyordu. Luhnov, Ilyin'in büyük para sürdüğü bir kâğıdını öldürünce Kont yine dayanamadı:

– Berbaaat! diye bağırdı.

Luhnov nazik ve kayıtsız bir tavırla, Kont'a:

– Hoşunuza gitmeyen nedir, Kont? diye sordu.

– Ne olacak, Ilyin'e ufak ufak veriyorsunuz, ama delikanlı rest çekince bütün parasını alıyorsunuz. Berbat bir oyun.

Luhnov şansa inanmaktan başka çıkış yolu olmadığını an-

latircasına, omuzlarını, kaşlarını hafifçe oynattı. Kont yerinden kalkarak köpeğine seslendi:

– Blyuher! Fûû! Tut onu!

Blyuher sırtını divana çarparak fırladı, bu arada garnizon subayını düşürmesine ramak kaldı, koşa koşa efendisinin yanına geldi. Kuyruğunu sallarken çevresine bakınıyor; “Kabalık eden kimmiş?” dercesine hırıliyordu.

Luhnov kâğıtları masaya bıraktı, sandalyesiyle birlikte yana çekilerek:

– Böyle oyun oynanmaz, köpek denen yaratığı da hiç sevmem, dedi. Hele tutup burnunun dibine sokarlarsa oyunun tadı kalmaz, dedi.

Garnizon subayı:

– Bir de sülük gibi yapışan türden olursa! diye onayladı onu.

Ilyin, Turbin’e döndü.

– Ne olur, Kont, bizi rahat bırak!

Turbin, Ilyin’in elinden tuttu.

– Bir dakika benimle gel.

Masadan kalkıp bölmenin arkasına gittiler. Yüksek sesle konuşan Kont’un söyledikleri oradan açık açık duyuluyordu. Sesi üç fersah öteden işitilir cinstendi.

– Aklını mı oynattın sen? Gözlüklü herifin birinci sınıf düzenbaz olduğunu görmüyor musun?

– Kes artık, daha neler!

– Kesmem, sana oyunu bırak diyorum. Bana göre hava hoş, başka bir sefere paranı ben alırım. Ama nedense ütölmenden dolayı üzülüyorum. Yoksa devletin parası da var mıydı?

– Hayır, bunu da nereden çıkardın?

– Bana bak, arkadaşım, ben bu yollardan çok geçtim! Her türlü dalavereden anlarım, sana gözlüklünün düzenbazın biri olduğunu söylüyorum. Bırak, ne olur, oynama. Senden arkadaşça rica ediyorum.

– Peki, bir kasalık daha oynayayım, ondan sonra kalkarım.

– Bilirim bir kasalığı... Neyse, oyna bakalım.

Geriye döndüler, kasa süresince llyin o denli çok kâğıt sürdü ve kâğıtlarını öylesine çok öldürdüler ki, bir sürü para verdi.

Turbin ellerini masanın ortasına koyarak:

– Tamam, hadi gidiyoruz! dedi.

Uçları bükülmüş kâğıtları karıştıran llyin, Turbin'e bakmaksızın, öfkeyle bağırdı:

– Hayır, kalacağım! Bırak beni, rica ediyorum.

– Peki, canın cehenneme! Hoşuna gidiyorsa paralarını vermeye devam et! Ben gidiyorum, Zavaşevskiy, hadi başkanın evine uğrayalım.

Oradan ayrıldılar. Odadakilerden çıt çıkmıyordu. Kori-dorda ayak sesleri ve Blyuher'in tırnak patırtıları kesilinceye kadar Luhnov kâğıtları dağıtmadı.

Toprak ağası gülerek:

– Ne adam yahu! dedi.

Garnizon subayı alçak sesle, fısıldarcasına:

– Eh, artık bize engel olmaz, diye söylendi.

Ve oyun sürdü.

IV

Başkanın uşaklarından seçilip yetiştirilmiş olan müzisyenler, balo dolayısıyla cilalanan büfenin önünde, pardösülerinin kolları sıvalı olarak ayakta duruyorlardı. Verilen işaret üzerine eski Polonya dansı "Aleksandr Yelizaveta"yı çalmaya başladılar. Parke döşeli geniş salonda, parlak yumuşak balmumu ışıkları altında çiftler süzülerek geçiyorlardı. Tuğgeneral rütbesindeki vali ile zayıf bir kadın olan başkanın karısı, başkan ile valinin karısı ve böyle değişik eşlerle ilin öteki kodamanları kalkmışlardı dansa. O sırada, omuz-

ları sırma püsküllü, geniş yakalı mavi bir frak ile aynı renkte çorap ve ayakkabı giymiş bulunan; bıyıklarına, mendiline, göğsüne sürmüş olduğu yasemin esansından dolayı çevresine koku saçan Zavalşevskiy ile dar mavi pantolonlu, sırma işlemeli kırmızı ceketinin göğsünde Vladimir nişanı ve On İkinci Yıl* madalyası takılı hafif süvari subayı erkek güzeli Kont Turbin girdiler içeriye. Kont uzun boylu sayılmazdı, ama beden yapısı biçimliydi. Pırıl pırıl parlayan açık mavi gözleri, alınına büküm büküm dökülen uzun kumral saçları görünüşüne olağanüstü bir çekicilik veriyordu. Kont'un baloya gelmesi beklenmekteydi; onu otele görmüş olan yakışıklı genç, başkana ondan söz etmişti. Bu haberin uyandırdığı etkiler çeşitli oldu, ama genellikle pek iç açıcı değildi. Yaşlı kadınlar ve erkekler, "Bu yaramaz çocuk herkesi gülmekten kırar geçirir" diyorlardı. Genç kadın ve kızların aklından geçen ise aşağı yukarı, "Ya beni kaçırırsa" cinsinden düşüncelerdi.

Polonez bitince eşler karşılıklı selamlaştılar; kadınlar kadınların, erkekler erkeklerin yanına gitti. Mutlu ve çalımlı Zavalşevskiy, Kont'u başkanın karısına tanıttı. Başkanın karısı, Kont'un kendisiyle herkesin önünde bir rezalet çıkarmasından içten içe çekinerek, gururla, küçük görürcesine ona döndü; "Çok memnun oldum efendim. Umarım bir dans lütfedersiniz" dedi ve yüzünde "Eğer bir kadını gücendirmeye kalkışacak olursan, bundan böyle dünyanın en alçak adamısın!" diyen bir ifadeyle kuşkulu kuşkulu Kont'a baktı. Ne var ki Kont inceliği, dikkati, şirin ve neşeli görünüşüyle onun bu önyargısını gidermesini bildi. Beş dakika sonra başkanın eşinin bakışlarından; "Bu beylerin nasıl yönetileceğini bilirim ben. Şimdi, herkesin çekindiği bu adam da kiminle konuştuğunu anlamıştır. Artık akşam bo-

(*) 1812 Fransız-Rus Savaşı – ç.n.

yunca beni dilinden düşürmez” anlamı okunuyordu. Tam bu sırada Kont’un babasını tanıyan valinin ona yaklaşması, Turbin’i bir kenara çekip güler yüzle konuşmaya başlaması ilin ileri gelenlerini daha çok yatıştırdı, oradakilerin gözünde Kont’u daha bir yükseltti. Daha sonra Zavalşevskiy, Kont’u ta gelişlerinden beri kara gözlerini ondan hiç ayırmayan kız kardeşi, genç tombul dulun yanına götürüp onunla tanıştırdı. Bu arada orkestranın çalmaya başladığı valsten yararlanan Kont, genç dudu dansa kaldırdı. Dans etme sanatıyla salondakilerin önyargılarını tümüyle silmişti. Kont’un kalabalık arasında görünüp görünüp kaybolan, dar mavi pantolonlu bacaklarını izleyen şişman bir hanımefendi içinden, “bir, iki, üç... bir, iki, üç...” diye sayarak:

– Gerçek bir dans ustası, diye bağırdı.

O şehrin insanlarıncı pek yakından tanınmayan başka bir hanımefendi ise:

– Ya ayaklar! Ya ayaklar! Nasıl oluyor da mahmuzları bir yere takmıyor! Şaşılacak şey, çok çevik doğrusu! diyordu.

Kont danstaki ustalığıyla ilin en iyi üç kavalyesini geride bırakmıştı. Bunlardan biri, dansta atikliği ve damını çok yakın tutmasıyla ün salan, valinin açık sarı saçlı yaveri; öbürü, vals yaparken zarif bir biçimde salınması ve ökçesini yere çabuk çabuk ve hafifçe vurmasıyla tanınan bir süvari subayı; üçüncüsü ise, zekâca pek üstün olmasa bile, kadınların olağanüstü kavalyesi, baloların ruhu diye adlandırılan bir sivil memurdu. Gerçekten de bu sivil, balonun sonuna dek, bütûn kadınları sırayla dansa kaldırmış, hiç ara vermeksizin dans etmişti. Ancak terlediği zamanlar biraz duruyor, sıırıksıklam olmuş mendiliyle yorgun, ama neşeli yüzünü siliyordu. Kont işte bu üç dans ustasını bile gölgede bırakarak, salonun en gözde üç kadınıyla dans etti. Bu kadınlardan biri uzun boylu, zengin, güzel ve biraz aptaldı; öbürü orta boylu, zayıf, orta güzellikteydi, ama çok zevkli gi-

yinirdi; üçüncüsü ise kısa boylu, çirkin, ama zekiydi. Bunlardan başka bütün güzel kadınları sırayla dansa kaldırdı Kont. Salonda öyle çok güzel vardı ki! Ama en hoşuna giden, Zavalşevskiy'in dul kız kardeşi olmuştu. Onunla kadriş, ekosez, mazurka yaptı. Kont'un ona yaklaşması kadrişden sonraki dinlenme sırasında başladı. Kadına bol bol iltifatta bulunarak onu Venüs'e, Diana'ya, güle, daha bilmem hangi çiçeğe benzetti. Bütün bu sevgi gösterilerine, genç kadın, fildişi beyazlığındaki boynunu bükerek gözlerini yere indirip kar gibi ak, ipekli giyimine bakarak ya da yelpazesini bir elinden ötekine aktararak karşılık veriyordu. "Yeter Kont, şaka ediyorsunuz" derken kadının azıcık göğüsten çıkan sesinde öyle bir saflık, öyle gülünç bir aptallık çınılıyordu ki; onun yüzüne bakarken gerçekten bir kadın değil, bir çiçek, çok uzaklarda, el değmemiş kar yığınları altından boy veren, kokusuz, gür, yabanıl, açık pembe bir çiçek olduğu geliyordu insanın aklına.

Kadındaki bu saflık ile güzelliğindeki bu az rastlanır körpeliğin birleşmesi, Kont'un üzerinde güçlü, güçlü olduğu kadar tuhaf bir etki bırakmıştı. Konuşmaları sırasında onun gözlerine, ellerine, boynunun güzel kıvrımlarına hayran hayran bakarken, onu kollarından yakalayıp öpmek için dayanılmaz bir istek duyuyor; kendini güçlkle tutuyordu. Kont'un üzerinde uyandırdığı bu etkinin farkında olan genç dul çok mutluydu. Ama süvari subayı, ona yaltaklanırcasına yaptığı bu iltifatlar yanında, o zamanın anlayışına göre son derece saygılı davrandığı halde, kadın gene de korkuyor, Kont'un ilgisine karşı çekingen davranıyordu. Kont ona badem likörü sunuyor, düşen mendilini yerden alıyor, genç dula hizmet etmek için ondan önce atılan sıracalı genç bir toprak ağasından önce davranıp sandalyeyi elinden kapıyordu vs., vs...

O zamanki sosyete inceliğinin genç dula yeterli etkiyi yap-

madığını fark eden Kont, eğlenceli şeyler anlatarak onu güldürmeyi denedi. Eğer genç kadın isterse ellerinin üstünde kalkıp yürüyeceğini, horoz gibi öteceğini, pencereden aşağıya atlayacağını ya da buz deliğine* gireceğini yeminle söylüyordu. Anlattıklarıyla başarıya ulaşmakta gecikmedi.

Genç dul neşelenmiş, güzel beyaz dişlerini göstererek kıkır kıkır gülmeye başlamıştı; kavalyesinden memnundu artık. Öte yandan o da her geçen dakika Kont'un daha çok hoşuna gidiyordu. Hatta kadrilin sonuna doğru Kont ona sınılsıklam âşık oldu.

Kadrilin bitiminde genç dulun eski hayranı, bölgenin en zengin toprak ağasının on sekiz yaşındaki oğlu, Kont'un bir süre önce elinden sandalyeyi çekip aldığı sıracalı genç, kadına yaklaştı, ama kadın delikanlıyı göze batan bir soğuklukla, Kont'a karşı duyduğu çekingenliğin onda birini bile duymadan ona şöyle dedi:

– Bakıyorum da hiç aldırmaz görünüyorsunuz. Hani peşimden arabayla gelip bana şekerleme getirecektiniz!

Güzel dul bunları söylerken Turbin'in omuzlarına bakıyor; ceketindeki işlemelere kaç metre sırma gidebileceğini düşünüyordu. Sıracalı genç, uzun boyuna yakışmayan çok ince bir sesle:

– Ama Anna Fyodorovna, ben geldiğimde siz evden gitmişsiniz. En iyi şekerlemelerden bıraktım, dedi.

– Bakıyorum, gene bir kurtuluş yolu buldunuz. İstemem, şekerlemenize gerek yok artık. Aklınızı böyle şeylere takmayın.

– Anna Fyodorovna, bana karşı ne denli değiştiğinizi görmüyor değilim ve nedenini de biliyorum. Sizin bu, bu, bu...

Genç adam içinden taşan heyecandan ötürü sözünü bitiremedi, dudakları tuhaf bir biçimde çabuk çabuk titredi.

(*) Kışın donan ırmak ve göllerden su almak, balık tutmak için buzda açılan delik – ç.n.

Genç dul onu dinlemiyordu zaten, gözleriyle Turbin'i izliyordu.

Ağzında diş kalmamış, gösterişli, şişman bir ihtiyar olan ev sahibi başkan, Kont'un yanına geldi, sigara ve içki içmek ister düşüncesiyle koluna girip onu içerideki bir odaya götürdü. Turbin çıkar çıkmaz artık salonda yapılacak bir şey kalmadığını hisseden Anna Fyodorovna yaşlı, kuru bir kız olan arkadaşının koluna girdi, birlikte tuvalete gittiler.

Arkadaşı sordu:

– Ne dersin, çok sevimli bir genç, değil mi?

Anna Fyodorovna aynaya yaklaştı, yüzüne baktı.

– Öyle ama insanın çok üstüne düşüyor.

Yüzü alev alev yanıyor, gözlerinin içi gülüyordu. Bir ara kendini seçimler sırasında gördüğü balerinlere benzeterek, bir ayağının üstünde döndü, sonra gırtlaktan gelen ama hoş sesiyle güldü, dizlerini kırıp hafifçe zıpladı.

– Hiç sorma. Saklamak için hatıra niyetine bir şey istedi benden...

Bunları söylerken, dirseğine değin kolunu örten rugan eldiven içindeki baş parmağını kaldırmıştı, son sözcüğü şarkı söyler gibi uzatarak:

– Ama eline bir şey geçmeyecek! diye bitirdi konuşmasını.

Başkanın, Turbin'i götürdüğü odada çeşit çeşit votkalar, likörler, şampanyalar, mezeler vardı. İçeride sigara dumanları arasında birkaç soylu kişi toplanmıştı. Odada dolaşıyorlar, seçimlerden söz ediyorlardı. Emniyet müdürlüğüne yeniden seçilmiş olan ve epeyce içtiği yüzünden anlaşılan Kolkov, başkana dargındı.

– Şehrimizin soylularının başkanlığa seçmekle onurlandırdığı bir insan, topluluk karşısında daha dikkatli davranmalı, daha...

Kont'un içeri girmesi Kolkov'un konuşmasını yarıda kestti. Herkes Turbin'le tartışmaya başladı. Özellikle emniyet

müdürü, Kont'un elini iki eliyle birden uzun uzun sıktı, balodan sonra topluca gidip soyluları ağırlayacağı, Çingenele-
rin şarkı söylediği yeni meyhaneye gelmesini ondan birkaç
kere rica etti. Kont kesinlikle geleceğini söyledi, birlikte bir-
kaç kadeh şampanya içtiler. Kont yanlarından ayrılmadan
hepsine birden sordu:

– Baylar, niçin dans etmiyorsunuz?

Emniyet Müdürü:

– Kont'um, biz dans bilmeyiz, biz daha çok şaraba düşkü-
nüzdür! dedi gülerek.

– Sayın Kont'um, bu hanımların hepsini bebekliklerinden
tanırım. Eh, ara sıra ben de ekosez yapabilirim... Elimden
gelir böyle şeyler, değerli Kont'um...

– Hadi öyleyse, gidip dans edelim. Çingenelemlerle coşup eğ-
lenelim.

– Doğru söylüyor, baylar! Gidip başkanı eğlendirelim.

Balonun başından beri odaya kapanıp içki içen, kırmızı
yüzlü üç soylu kişi, ipekli eldivenlerini giyerek Kont'un pe-
şinden dans edilen salona gitmek üzereydiler ki, benzi uçuk,
ağlamamak için kendisini zor tutan sıracalı genç, Turbin'e
yaklaştı, güçlkle soluk alarak:

– Kont olduğunuzu düşünerek insanları pazar yerindey-
miş gibi itip kakmak size hiç yakışmıyor. Düpedüz kabalık
bu, dedi.

Kont'un kaşları çatıldı, bağırılmaya başladı:

– Ne diyorsun, be çocuk! Açıkça söyle!

Genç adamın ellerini yakalayıp öyle bir silkeledi ki, zaval-
lının, öfkeden çok korkudan beynine kan yürüdü.

– Düello yapmak istiyorsanız gecikmeyin, ben hazırım!

Turbin sımsıkı tuttuğu ellerini bırakır bırakmaz, iki soylu
kişi delikanlıyı koltukladıkları gibi arka kapıya sürüklediler.

– Yoksa aklınızı mı kaçırdınız? İçki de içmişsiniz üstelik.
Sizi babanıza söyleyelim de görün!

Delikanlı gözlerinden yaşlar boşanırken ciyak ciyak bağırıyordu.

– Hayır, ben içki filan içmedim! Herif geçerken, çarpıyor da, özür bile dilemiyor. Domuz herif, ne olacak!..

Onu dinlemediler, alıp evine götürdüler.

Öte yandan, Emniyet Müdürü ile Zavalşevskiy, Turbin'i yatıştırıyorlardı:

– Bırakın, Kont, o daha çocuk; evde hâlâ dayak atarlar, on altı yaşındadır. Ne oldu bu delikanlıya, biz de anlamadık. Keçileri mi kaçırdı, nedir? Oysa babası saygıdeğer bir insandır, bizim başkan adayımızdı.

– Ne yapalım, dövüşmek istemiyorsa canı cehenneme...

Kont salona döndü, genç dulla eskisi gibi neşe içinde ekosez yapmaya başladı. Onunla birlikte salona dönen soyuların adım atışlarına baktıkça gülüyordu, hele Emniyet Müdürü'nün dans edenlerin ortasında ayağı kayarak yere kapaklandığını görünce salonu çınlatan bir kahkaha attı.

V

Kont Turbin salondan çıktığı sırada Anna Fyodorovna, ağabeyine yaklaşmış, her nedense Kont'la çok az ilgileniyormuş gibi bir tavır takınması gerektiğini düşünerek onu sorguya çekmişti: “Söyleyin bakalım, benimle dans eden süvari subayı kimdi?” Eski süvari, kardeşine dili döndüğü kadar, Kont'un çok büyük bir adam olduğunu anlatmaya çalıştı. Bu arada, yolda parası çalındığı için burada yolculuğuna ara vermek zorunda kaldığını, ona yüz ruble borç verdiğini söyledi. Ama bu para yetmeyeceği için, kardeşinden ödünç iki yüz ruble alıp alamayacağını sordu. Ancak bundan kimseye, hele Kont'a hiç söz etmemeliydi. Anna Fyodorovna parayı ağabeyine hemen göndereceğini, işi gizli tutacağını bildirdi.

– Kont, ağabeyim anlattı, yolda başınızdan bir kaza geçmiş, parasız kalmışsınız. Eğer gereksinmeniz varsa benden borç alabilirsiniz. Çok memnun olurum.

Bunları söylerken Anna Fyodorovna'nın korkudan benzi sararmıştı. Kont'un birden bütün neşesi kaçtı.

– Ağabeyiniz aptalın biri! Erkek erkeği küçük düşürürse düello yaparlar, peki kadın erkeği küçük düşürürse ne yaparlar? Biliyor musunuz bunu?

Zavallı Anna Fyodorovna'nın utançtan boynu, kulakları al al oldu; başını önüne eğerek sustu. Kont, genç dulun kulağına eğildi, yavaşça:

– Kadını herkesin önünde öperler, dedi.

Sonra kadını utandırdığı için çok üzüldü.

– Elinizi bari öpmeme izin verin, dedi yumuşak bir sesle.

Anna Fyodorovna rahat bir soluk aldı.

– Ah, ne olur, şimdi değil!

– Peki, ne zaman? Yarın erkenden gidiyorum... Bana borçlu kalmak istemezsiniz herhalde.

Genç dul gülümsedi.

– Öyleyse bu isteğiniz gerçekleşmeyecek.

– Elinizi öpmem için izin verin, sizi görmek fırsatını bulurum ben.

– O fırsatı nasıl bulacaksınız, söyleyin bakalım!

– Siz bilmezsiniz. Sizi görmek için yapmayacağım şey yoktur... Tamam mı?

– Peki.

Ekosez bitti, mazurkaya başladılar. Kont harikalar yaratıyordu. Düşen mendilleri yakalıyor, bir dizinin üzerine oturarak mahmuzlarını Varşova usulü birbirine vuruyordu. İhtiyarlar oyun masasından kalkmışlar, salona onu seyre gelmişlerdi; en iyi dans bilen süvari subayı yarışı çoktan yitirdiğini anlamıştı.

Konuklar akşam yemeğini yediler, bir gross fater dansı

daha yaparak evlerine dağılmaya başladılar. Kont gözlerini genç duldan ayırmıyordu. Onun için buz deliğine dalacağını söylerken yalan söylememiştir. Bu, geçici bir heves miydi, aşk mıydı, bilinmez; ama bu akşam istediği tek bir şey vardı: Onu görmek ve sevmek. Anna Fyodorovna'nın evin hanımıyla vedalaştığını görür görmez uşakların odasına, oradan da kaput-suz olarak, arabaların bulunduğu avluya koştu.

– Anna Fyodorovna Zaytsova'nın arabası! diye bağırdı.

Dört kişilik, fenerli, yüksek bir kupa arabası durduğu yerden hareket ederek merdivenlere doğru ilerledi. Kont dizine kadar gelen karda koşarak arabacıya “Dur!” diye bağırdı.

– Ne yapacaksınız?

– Arabaya bineceğim. Dur, Allahın belası! Sersem herif!

Arabacı, kılavuz sürücüyeye* bağırdı:

– Vaska! Durdur atları! Ama beyefendi, niçin başkasının arabasına biniyorsunuz? Bu, zatîalinizin arabası değil, Anna Fyodorovna'nın arabasıdır.

– Sen sus, sersem! Al şu bir altını da kapıyı kapat!

Arabacı yerinden kıpırdamadığından, basamakları kendisi topladı, pencereyi açıp kapıyı gelişigüzel örttü. Özellikle sarı saçaklarla süslenmiş bütün eski kupa arabalarında olduğu gibi, bundan da bir çeşit küf ve yanık domuz tüyü kokusu geliyordu. Kont diz boyu kara batmıştı. Islanan ince çizmeleri içinde ayakları, dar pantolonu içinde bacakları üşüyordu. Kışın keskin soğuğu bütün bedenini sarmıştı. Öte yandan arabacı oturduğu yerden durmadan homurdanıyor, bir yandan da inmeye hazırlanıyordu. Ama genç subayın onu umursadığı yoktu. Kont'un yüzü alev alev yanıyor, yüreği çarpıyordu. Olanca gücüyle sarı kayışa sarılıp yan pencereye sokuldu, bütün dikkatini toplayarak beklemeye başladı. Bu bekleyiş uzun sürmedi. Merdivenlerden “Zaytsova'nın ara-

(*) Eskiden, özellikle posta arabalarında atlardan birine binerek kılavuzluk yapan sürücü – ç.n.

bası!” diye seslendiler. Arabacı dizginleri salladı, arabanın gövdesi yüksek yaylar üzerinde sallanırken, evin aydınlık pencereleri birbiri ardından arabanın yan penceresi önünden hızla geçti. Kont, ön pencereden başını uzatarak arabacıya seslendi:

– Ulan bana bak, uşağa burada olduğumu hele bir söyle, kafanı patlatırım senin! Eğer söylemezsen sana on ruble daha vereceğim, tamam mı?

Pencerenin perdesini yeni indirmişti ki, araba bir daha sarsılarak durdu. Kont köşeye büzüldü, soluğunu kesti, hatta gözlerini bile yumdu. Bu tutku dolu bekleyişin sonu kötü bitecek diye ödü pathyordu. Birden kapı açıldı, basamakları birbiri ardından gürültüyle indi, bir kadın giysisi hışırdadı, küflenmiş arabaya bir yasemin kokusu yayıldı, aceleci bir çift kadın ayağı basamaklarda koştı ve Anna Fyodorovna düğmeleri çözükle mantosunun eteğini Kont’un ayaklarına sürerek, konuşmadan, ama derin derin soluk alarak onun yanına çöktü.

Anna Fyodorovna’nın Kont’u orada görüp görmediğini kimse söyleyemez, hatta kendisi bile. Ama Kont, dulun elini eline alarak; “Eh, artık elinizi öpebilirim!” dediği zaman çok az bir korku eseri gösterdi, hiç sesini çıkarmadan elini uzattı. Kont genç dulun kolunu eldiveninini epeyce üstünden öpücöklere boğdu. Araba hareket etti.

– Birşeyler söylesene! Kızımıyorsun ya bana?

Genç dul köşeye büzüldü, sonra birden ağlayarak başı Kont’un göğsüne düştü.

VI

Anna Fyodorovna’nın ölü kocasına ait, mavi kumaşla kaplı ayı kürkünü giymiş olan Kont, meyhaneye girdiğinde, Emniyet Müdürü’yle arkadaşları, eski süvari ve öbür soylular

çoktan beridir Çingeneleri dinlemekte, kafa çekmekteydiler. Şaşı, sıırım gibi ince bir Çingene delikanlısı, onu daha holde karşılayarak kürkünü çıkarmak için atıldı, parlak dişlerini göstere göstere:

– Ah, iki gözüm, beyzadem! dedi. Gözlerimiz yolda kaldı, Lebedyan'dan beri görüşmedik... Styoşka da sizi öyle özledi ki!..

Kahverengi yüzünde tuğla kırmızısı bir parlaklık olan; derin, ışıltılı, kara gözleri uzun kirpikleriyle gölgelenen selvi boylu genç Çingene kızı Styoşka da koşarak Kont'u karşıladı. Neşeyle gülümsüyor, dişlerinin arasından:

– Ah Kont'um benim! Şekerim! Pırlantam! Bu ne mutluluk böyle! diyordu.

Kont'u seviyormuş gibi bir tavır takınan Çeribaşı Ilyişka da çıktı geldi. Genci-yaşlısı bütün kadınlar, sülün gibi kızlar yerlerinden fırlayıp hatırlı konuğu kuşattılar. Kimi kirve sayılıyordu Kont'a, kimi vaftiz kardeşi.

Turbin, genç Çingene kadınlarını dudaklarından öptü; yaşlı kadınlar, erkekler ise onun omzunu, ellerini öptüler. Soylu arkadaşları Kont'un gelişine çok sevinmişlerdi. Çünkü eğlence en yüksek derecesine vardıldıktan sonra yavaş yavaş sönükleşmiş; herkes bir bıkkınlık duymaya, içilen şarap etkisini yitirerek midelere yük olmaya başlamıştı. Hovardalığın hızı kesilince ne olur? Orada da öyle, içli-dışlı bir arkadaşlıktan sonra hep bir ağızdan söylenen şarkılar kafalarda darmadağınık duygular bırakan bir gürültüye dönüşmüştü. Aralarından biri çıkıp güldürücü bir şey söyleyecek ya da bir yiğitlik gösterisi yapacak olsa, kimse aldırış etmiyordu. Döşemede yaşlı bir kadının ayakları dibinde yuvarlanan Emniyet Müdürü tepinerek bağıyordu:

– Şampanya verin! Kont geldi! Şampanya verin! Hadi çabuk!.. Şampanya ile banyo yapıp yıkanacağım. Sayın arka-

daşlar! Soylu kişiler topluluğunu severim ben! Styoşka, bize *Yol* şarkısını söyle!

Eski süvari de çakırkeyifti, ama başka biçimde. Köşedeki divanda sülün boylu güzel Çingene karısı Lyubaşa ile neredeyse kucak kucağa oturmuştu. İçkinin dumanlandığı gözlerini kırparak başını sallıyor; hep aynı kelimeleri kullanarak, alçak sesle kendisiyle kaçması için Çingene kadını kandırmaya çalışıyordu. Lyubaşa ise sanki işittiği sözler çok neşeli şeylermiş gibi gülerек dinliyordu eski süvari. Bir yanda da karşısındaki sandalyenin arkasında dikilen kocası şaşı Şaşka'yı arada bir üzgün gözlerle süzüyordu. Eski süvarinin aşk fısıltılarına karşılık o da, kulağına eğilerek, kimsecikler görmeden kendisine güzel kokular, kurdeleler almasını istiyordu âşığından. Kont içeri girdiği zaman eski süvari birden toparlanarak:

– Varol Kont'um! diye bağırdı. Sen çok yaşa e mi!

Orada bulunan yakışıklı bir genç eğlenemediği için suratı bir karış asık, sert adımlarla odada dolanıp duruyor; can sıkıntısından *Sarayda Ayaklanma* operasından arylalar söylüyordu.

Soylu kişilerin o olmazsa bütün eğlencelerinin bozulacağını söyleyerek yalvara yakara Çingene meyhanesine getirdikleri yaşlı bir aile babası, meyhaneye gelir gelmez divana devrilmiş yatıyordu. Ona şimdi kimsenin aldırış ettiği yoktu. Eğlenmeye gelen bir memur frakını çıkarmış, sandalyelerden birine otururken öbürüne ayaklarını dayamıştı. Çok eğlendiğini göstermek için karmakarışık etmişti saçlarını. Kont içeri girdiğinde gömleğinin düğmelerini ilikleyerek oturduğu yerden doğruldu. Sözün kısası Kont'un gelmesiyle eğlenti yeniden canlandı.

Odanın dört bir yanına dağılmış bulunan Çingeneler, Kont içeri girer girmez çevresine toplandılar. Kont, şarkıcı Styoşka'yı dizine oturttu, şampanya getirmelerini söyledi.

Ilyuşka gitarını alarak Styoşka'nın karşısında durdu. Nedenise "dans" diye adlandırılan Çingene şarkılarını her zamanki sırasıyla; *Sokakta Yürüyorum, Hey, Süvari Subayları, Dinlersen Anlarsın Beni* vs... güzel sesiyle söylemeye başladı Styoşka. Ta derinden çıkan, ince, kıvrak, çınlayan sesi, şarkı söylerken gülümsemesi, tutkuyla gülen gözleri, şarkının ritmine uyarak oynayan kalçalar, koro başlar başlamaz onun sesinin de yükselmesi, insanın içindeki seyrek dokunulan, duyarlı bir teli titretiyordu. Söylediği bütün bu şarkıları yürekten hissettiği belliydi. Gülümsemesi, omzunun, bacaklarının kıpırdanışıyla şarkıya kendini bütününü verdiğini anlatan Ilyuşka ise, sanki şarkılarını ilk defa dinliyormuş gibi, gözlerini Styoşka'ya dikerek, ona gitarıyla eşlik ediyordu. Tempoya uyarak başını indirip indirip kaldırması, sonra birdenbire uzayan son notalarda gövdesini dikleştirmesi, kendini dünyada her şeyden üstün görürcesine, görkemli ve kararlı bir duruşla gitarı bacağıyla hoplatması, havada döndürmesi, ayaklarını yere vurması, kaşlarını çatıp başını silkerek şarkı söylemeye başlayan koroya bakması görülmeğe değerdi. Başından topuğuna değin bütün bedeni her zeresiyle dans ediyor gibiydi. Koronun yirmiye aşkın güçlü sesi ise, birbirini bastırmaya çalışarak havada yankılanıyordu. Yaşlı kadınların sandalyelerinde hoplamaları, gülerek mendillerini sallamaları, şarkının ritmine uygun bir biçimde bağırmaaları ayrı bir neşe katıyordu şarkılara. Sandalyelerin arkasında duran bas sesli erkekler başları yana eğik, boyunlarını şişirerek katılıyorlardı koroya.

Styoşka tiz sesler çıkarırken, Ilyuşka yardım etmek istercesine gitarını ona yaklaştırıyordu. Coşan yakışıklı genç soylu, çığlık üstüne çığlık atıyordu.

Oyun havaları başladığında Dunyaşa omuzlarını, göğüslerini titreterek döne döne yürümeye başladı. Kont'un önünde bir kere dönüp ortaya doğru süzüldü. Turbin yerinden fir-

ladı, sırtından üniformasını attı, kırmızı gömleğiyle kalınca, Dünyaşa'nın peşinden aynı ritimle, çevik adımlarla yürümeye başladı. Adım atışları o denli güzeldi ki, Çingenerler onaylarcasına, gülümseyerek bakiştılar.

Emniyet Müdürü yere bağdaş kurmuş otururken göğsünü yumrukluyor, "Yaşa!" diye bağııyordu. Sonra Kont'un bacaklarına sarılarak iki bin rublesinden geriye kalan yüz rubleyi ona seve seve vereceğini, bu parayı canının istediği gibi harcayabileceğini söyledi. O sırada uyanan yaşlı aile babası evine gitmek istediye de adamı bırakmadılar. Yakışıklı genç, bir Çingene kadını kendisiyle vals yapması için zorluyordu. Kont'la dostluğundan dolayı çalım satmak isteyen eski süvari, oturduğu köşeden kalkarak Turbin'i kucakladı.

– Ah, iki gözüm! Niçin bizden ayrıldın balodan sonra?

Kont, belli ki, başka bir şey düşündüğü için onu cevaplamadı.

– Nerelere gittin? Ah, seni gidi düzenbaz seni! Nereye gittiğini bilmiyor muyum sanıyorsun?

Nedense bu senlibenlilik Kont'un hoşuna gitmedi. Eski süvariye somurtarak bir süre sessizce baktı, sonra yüzüne karşı öyle korkunç, öyle kaba bir küfür savurdu ki, süvari gücenerek bu aşağılamayı şakaya mı, yoksa ciddiye mi yoracağını uzun süre kestiremedi. En sonunda bunun şaka olduğuna karar vererek gülümsedi, kalkıp dostu Çingene kadınının yanına gitti. Paskalya'dan sonra onunla yüzde yüz evleneceğine onu inandırmaya çalışıyordu. Ardi ardına şarkılar söylendi, bir kere daha dans edildi. Bu neşeli havada şampanya üstüne şampanya içiliyordu. Kont içtikçe coşuyor, gözleri iyice dumanlandığı halde sallanmıyor, hatta gittikçe daha iyi dans edip daha usturuplu sözler söylüyordu. Bir ara o da koroya katıldı, Styoşka *Dostluğun Tatlı Coşkusu* şarkısını söylerken ona eşlik etti. Dansın ortasında meyhane sahibi

tüccar araya girerek, sabahın üçü olduğunu, konukların evlerine dağılmaları gerektiğini söyledi.

Kont, tüccarın yakasına yapıştı, ondan bir "Slav Dansı" yapmasını istedi. Tüccar reddetti. Bunun üzerine Kont bir şişe şampanya getirtti, tüccarın ayaklarını havaya kaldırıp öylece tutmalarını söyleyerek, herkesin kahkahaları arasında bütün şişeyi yavaş yavaş adamın yüzüne boşalttı.

Ortalık aydınlanmaya yüz tutmuştu. Kont'tan başka herkes yorgundu, yorgunluktan yüzler sapsarıydı. Kont birden ayağa kalkarak:

– Eh, artık benim Moskova'ya gitme zamanım geldi çocuklar, dedi. Hadi, buradan birlikte çıkalım. Beni geçirmeye gelirsiniz, otele çay içeriz.

Uyuyan toprak ağasından başka herkes razı oldu. Merdivenin başında oturan üç troykayı tıka basa doldurdular, otele yolunu tuttular.

VII

Yanıdaki konuklar ve Çingenelerle birlikte Kont otelin büyük salonuna girerken:

– Eşyalarım toplansın! diye bağırdı. Hey, benim Saşka, Çingene Saşka sen değil, değnekçiye söyle, kötü at vermesin sakın! Yoksa pataklarım ben adamı! Konuklarıma çay getir! Zavalşevskiy çayı sen hazırlat, ben de Asteğmen İlyin'in yanına gideyim. Bakayım, neler yapmış.

Böyle diyerek koridora çıktı, Asteğmen'in odasına yöneldi. Az önce oyunu bitiren İlyin, parasını son meteliğine değin üttürmüş, yırtık kumaşla kaplı divanın üzerinde yüzükoyun yatmaktaydı. Bu sırada durmadan saçlarını koparıyor, bunları ağzına atarak çiğneyip çiğneyip tükürüyordu. Üzerinde bir yığın oyun kâğıdı bulunan, açılır kapanır masada biri dibine değin yanmış iki mum, pencereden sızan sa-

bah aydınlığı ile umutsuz bir savaşa girmişti. Asteğmen'in kafasında işe yarar bir düşüncenin kırıntısı bile yoktu. Benliğinin her köşesini kumar hırsı bürümüşü, yaptıklarından hiç pişmanlık duymuyordu. Bir aralık ne yapacağını, beş parasız yola nasıl çıkacağını, on beş bin rublelik devlet parasını nasıl ödeyeceğini, alay komutanının ve annesinin neler söyleyeceklerini, arkadaşlarına ne diyeceğini aklına bir daha getirdi; ama bunun ardından öyle bir korkuya kapıldı, kendisine karşı öyle bir tiksinti duydu ki, aklına gelenleri unutmak için ayağa kalktı, odada bir ileri, bir geri gezinmeye başladı. Yürürken döşeme tahtalarının yanıklarına basmaya çalışıyordu. Oynadıkları oyunlar bütün ayrıntılarıyla zihnindeydi. Bir ara oyunu kazanmaya başladığını, bir dokuzludan sonra bir maça papazını iki bin ruble koyarak ileri sürdüğünü, sağda kız, solda as, sağda karo papazı çıkınca her şeyin mahvolduğunu gözünün önüne getirdi. Eğer sağda altılı solda karo papazı çıksaydı, işte o zaman üttürdüğü paranın tümünü geri alabilirdi. Hele bir de rest çekse, işte o zaman on beş bin ruble kazanarak alay komutanından eşkin bir at, ayrıca bir çift beygir ve bir fayton satın alırdı. Eee, daha sonra? Tabii ki çok hoş, çok hoş bir şey olurdu bu paralar eline geçse...

Yeniden divana uzanarak saçlarını tek tek yolmaya başladı.

– Yedi numaralı odada neden böyle şarkı söylüyorlar? Anlaşılan, Turbin'in katıldığı bir eğlence var. Oraya gidip iyice kafayı mı çekmeli, ne yapmalı? diye geçiriyordu içinden.

Bu sırada Turbin girdi odasına.

– Ne var ne yok, ahbap? Ütöldün mü yoksa?

İlyin “Uyur gibi yapayım, yoksa durumu ona anlatmam gerekecek. Canım da öyle uyumak istiyor ki!” diye düşündü. Ama Turbin yanına gelerek başını okşadı.

– E, sevgili dostum, yenildin mi? Hadi söyle, üttürdün mü bütün paranı?

Ilyin yatış durumunu değiştirmeden uykulu, kayıtsız, bezgin bir sesle:

– Üttürdüm, bundan sana ne? dedi.

– Hepsini mi?

– Evet. Bunda şaşılacak ne var? Hepsini... Ama seni ilgilendirmez.

İçtiği şampanyanın etkisiyle yüreğine dostluk duyguları dolan Kont, Ilyin'in saçlarını okşuyordu.

– Dinle, dostum olarak bana doğruyu söyle. Seni gerçekten sevdim. Doğruyu söyle, eğer devletin parasını da üttürdüysen seni kurtarayım. Sonra pişman olursun. Devlet parası var mıydı kaybettiğin paranın arasında?

Ilyin divandan aşağı indi.

– Eğer söylememi istiyorsan konuşma benimle, çünkü... lütfen benimle konuşma... Şakağıma bir kurşun sıkayım daha iyi, bundan böyle yapılacak tek bu kaldı.

Bunları söyleyen Ilyin, gerçek bir umutsuzluk içinde başını ellerinin arasına alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sanki biraz önce keyifli keyifli eşkin atları düşünen o değildi.

– Vah, anasının kuzusu vah! Böyle şeyler herkesin başına gelir aslanım. Daha her şey bitmiş değil, belki durumu düzeltebilirim. Burada bekle beni!

Kont odadan çıktı, teşrifatçıdan:

– Toprak ağası Luhnov nerede kalıyor? diye sordu.

Adam, Kont'a yol gösterdi. Efendisinin henüz geldiklerini, içeride soyunmakta olduklarını söyleyen uşağa aldırmaksızın, Kont, Luhnov'un odasına daldı. Luhnov masaya oturmuş, önündeki birkaç tomar banknotu sayıyordu. Masanın üstünde çok sevdiği bir şişe şarap vardı. Büyük kazancından sonra kendisine böyle bir şölen çekmeyi uygun bulmuştu. Kont'u tanıımıyormuş gibi yaparak gözlüklerinin üzerinden ona soğuk soğuk, sertçe baktı. Kont kararlı adımlarla masaya yaklaştı.

– Beni tanımadınız galiba? dedi.

Luhnov, Kont'u tanıdı en sonunda.

– Ne istiyorsunuz?

Kont divana oturdu.

– Sizinle kâğıt oynamak istiyorum.

– Şimdi mi?

– Evet!

– Başka bir sefere kıvançla oynarım, Kont! Şimdi çok yorgunum, görüyorsunuz yatmak üzereyim. Şarap içmez misiniz? İyi cinstir.

– Ben şimdi oyun oynamak istiyorum.

– Ben oyunu kapattım. Belki beylerden oynayacak birini bulursunuz. Kusuruma bakmayın lütfen.

Kont'un isteğini yerine getirememekten dolayı üzüldüğünü gösteren bir hareketle Luhnov omuzlarını silkti.

– Hiç mi oynamayacaksınız?

Gene omuzlarını silkti Luhnov.

– Sizden çok rica ediyorum... Lütfen, benimle oynar mısınız?

Ses yok.

Kont bir daha sordu.

– Oynamayacak mısınız, oynamayacak mısınız? Eh, siz bilirsiniz. Günah benden gitti!

Aynı sessizlik ve Kont'un gittikçe somurtan yüzüne, gözüklerinin üzerinden Luhnov'un çabuk bir bakışı. Kont masaya öfkeli bir yumruk indirerek şarap şişesini devirip kırdı, yüksek sesle bağırmaya başladı:

– Oynamayacak mısınız, diyorum size! Bu parayı haksız yere kazandığınızı biliyorsunuz. Bir daha soruyorum, oynamayacak mısınız benimle?

Luhnov başını kaldırmadı.

– Size “hayır” dedim. Tuhafsınız doğrusu, Kont! Sonra insanın üzerine bu kadar düşmek terbiyesizliktir.

Kısa bir sessizlik oldu, bu arada Kont'un yüzü sarardıkça sarardı. Ansızın başına yediği sert bir yumrukla neye uğradığını şaşırıp Luhnov. Ama gene de paraları kapmaya çalışırken divana yuvarlandı, her zamanki o ağırbaşlı, sakin duruşundan hiç beklenmeyen, tüyler ürpertici bir çığlık attı. Turbin masada kalan paraları topladı, efendisinin yardımına koşan uşağı iterek hızlı adımlarla dışarı fırladı. Sonra geriye döndü, kapıdan Luhnov'a:

– Eğer davranışıma karşılık verecekseniz, emrinize amadeyim, sizi odamda yarım saat bekleyeceğim, dedi!

– Soyguncu! Dolandırıcı! Sizi mahkemeye vereceğim!

İlyin, Kont'un kendisini kurtaracağı konusunda verdiği sözü unutmuş, divanın üstünde yatıyor, pişmanlık gözyaşları döküyordu. Kont'un ona gösterdiği yakınlığın uyandırdığı, bütün benliğini kaplayan duygu, düşünce ve anı kargaşası arasından sıyrılıp çıkan gerçekçilik bilinci, onu bir türlü bırakıp gitmiyordu. Umutlarla dolu gençliği, onuru, toplum içindeki saygınlığı, aşk ve dostluk düşleri... hepsi hepsi çok uzaklarda kalmıştı şimdi. Gözyaşı kaynakları kurumaya, gittikçe artan güvensizlik duygusu benliğini sarmaya, artık onda tiksinti ve korku uyandırmayan intihar düşüncesi gittikçe daha çok aklına yatmaya başlamıştı. Bu sırada Kont'un sert ayak sesleri işitildi.

Turbin'in yüzünde hâlâ Luhnov'a duyduğu öfkenin izleri vardı. Elleri biraz titriyor, ama bakışlarından, iyilik sevenlerin neşesi ve kendinden memnun olma hali okunuyordu. Masaya birkaç tomar para fırlatarak:

– Nah, kazandım işte, dedi. Say bak, hepsi tamam mı? Sonra büyük salona in, ben çok geçmeden yola çıkıyorum.

Kont, Asteğmen'in yüzünde beliren o garip şükran ve sevinç coşkuluğunu görmezlikten gelerek, ıslıkla bir Çingene şarkısını söyleye söyleye odadan çıktı.

Beline kuşasını kuşanmış olarak gelen emir eri Saşka, atların hazır olduğunu bildirdi. Sonra Kont'a kendi kaputunu bulmasını, sırtındaki pis mavi kürkü de sahibine vermesini söyledi. Dediğine bakılırsa, Kont'un kaputu yakasına takılı kürküyle birlikte üç yüz ruble ederdi; düzenbazın biri, başkanın evinde kaputu alıp bunun yerine bu mavi kürkü Kont'a yutturmuştu. Kont, emir erine kaputu aramamasını bildirerek üstünü değiştirmeye gitti.

Eski süvari, Çingene karısının yanına oturmuş, durmadan ağlıyordu. Emniyet Müdürü bir duble votka istedi, oradakileri kahvaltı için evine çağırdı. Eğer gelirlerse, karısını kaldırıp Çingenerle birlikte oynatmış onlar için. Yakışıklı genç, gitarın duygulu, coşkun sesler çıkarmak bakımından piyanonun yanında yaya kalacağı konusunda Ilyuşka ile ateşli bir tartışmaya girmişti. Köşeciğinde sessizce çayını yudumlayan memur, hava aydınlandığı için, katıldığı bu sefahattan dolayı utanç duyuyordu. Çingenerler, aralarında tartışarak beyleri bir kere daha şarkılarıyla onurlandırmak gerektiğini söylüyorlardı, ama Saşka, baborayın (Çingenecede kont ya da prens, en doğrusu büyük efendi demektir) kızacağını bildirdi. Sözün kısası, eğlencenin son kıvılcımları da sönmek üzereydi. Her zamankinden daha yakışıklı, daha dinç, daha şen görünen Kont, yol giysisini giymiş olarak salona girdi.

– Hadi, bir ayrılık şarkısı daha, ondan sonra herkes marş marş kendi evine! diye bağırdı.

Çingenerler yeniden Kont'un çevresinde toplandılar, tam şarkı söylemeye başlamışlardı ki, elinde bir tomar parayla Asteğmen Ilyin girdi içeriye.

– Bende on beş bin ruble devlet parası vardı, sen tuttun bana on altı bin üç yüz ruble verdin. Bunlar kendi paran olmasın?

– İyi öyleyse, ver bana şunları.

Asteğmen çekine çekine Kont'a bakarak birşeyler söylemek istedi, yüzü birden kıpkırmızı kesildi, gözleri yaşardı. Kont'un eline sarılarak sıkılmaya başladı.

– Hey, İlyuşka... Kes şarkıyı da beni dinle! Bu paralar senin, anladın mı? Ancak, beni çıkış karakoluna değin uğurlayacaksın.

Böyle diyerek, İlyin'in verdiği bin üç yüz rubleyi İlyuşka'nın gitarının üstüne fırlattı. Kont bir gün önce eski süvariden borç olarak almış olduğu yüz rubleyi çoktan unutmuştu.

Sabahın 10'u olmuş, güneş evlerin çatısını aşmıştı. Halk, esnafın erkenden açtığı dükkânların önünde gidip geliyor, soylular, memurlar arabalarıyla piyasa yapıyorlar, hanımefendiler çarşı alanında tur atıyorlardı. Bu sırada kalabalık bir Çingene topluluğuyla birlikte Emniyet Müdürü, eski süvari subayı, genç yakışıklı adam, İlyin ve mavi ayı kürküne bürünmüş olan Kont, otelin merdivenlerinde göründüler. Hava güneşliydi, karlar erimeye yüz tutmuştu. Kuyrukları kısacık topuz yapılmış üçer atlı üç posta kızıağı, vıcık vıcık çamuru çiğneyerek merdivenlere yanaştı; neşeli topluluk kızaklara doluşmaya başladı. Kont, İlyin, Styoşka, İlyuşka ve emir eri Saşka birinci kızıağı bindiler. Sevinçten çılgına dönen Blyuher kalabalığın çevresinde dört dönüyordu. Öteki iki kızıağı kadınlı erkekli Çingeneler zor sığmışlardı. Üç kızak otelin önünde sıraya dizilince, Çingeneler hep bir ağızdan neşeli bir şarkı tutturdular.

Şarkılar söyleyerek, çingiraklar çalarak ilerleyen troyka dolusu uğurlayıcı kalabalığı, sokakta yürüyenleri yaya kaldırımlarına kaçıra kaçıra bütün şehri, çıkış karakoluna değin bir baştan bir başa geçti.

Dükkânlarının önünde dikilen tüccarlar, kaldırımlardan gelip geçenler, özellikle de kızaktakileri tanıyanlar; sokak

ortasından, güpegündüz, kadınlı erkekli Çingenelerle birlikte şarkı söyleyerek giden soylu kişilere ağızları bir karış açık bakıyorlardı. Çıkış karakoluna yaklaşıncı kızaklar durdu, içindekiler Kont'la uğurlaşmaya, vedalaşmaya başladılar.

Ayrılış dolayısıyla epeyce içmiş bulunan Ilyin, yol boyunca kızıağı çılgınca sürdüğü halde çıkış karakoluna gelir gelmez birden durgunlaşarak Kont'tan bir güncük daha kalmasını istedi. Ama sonra bunun olanaksızlığını anlayınca kimse'nin beklemediği bir anda hümgür hümgür ağlamaya, yeni dostuna sarılıp öpmeye, kıtasına döner dönmez görevini, Turbin'in bulunduğu alaya aldıracağını söylemeye başladı. Kont çok neşeliydi. Sabahtan beri kendisine "sen" demeye başlayan eski süvariye, karların içine itti, Blyuher'i Emniyet Müdürü'nün üzerine saldı, Styoşka'yı kolundan tutup Moskova'ya götürmeye kalktı. En sonunda posta kızıağına atladı, ortada dikilip duran köpeğini yanına oturttu. Emir eri Saşka eski süvariye, bir kere daha, Kont'un kaputunu bularak göndermesi için yalvardı; sonra kızıağın önüne sıçradı. Bunun üzerine Kont şapkasını çıkarıp başının üzerinde sallayarak, "Sür!" diye bağırdı, posta sürücüleri gibi bir ıslık çaldı, kızak yerinden fırladı.

İleride, uzaklarda, karlarla kaplı dümdüz bir ova uzanıyor; ovanın yüzeyinde sarımtırak çamurlu bir yol kıvrıla kıvrıla gidiyordu. Pırıl pırıl parlayan güneş önce eriyen, sonra saydam bir kabuk bağlayan karlar üzerinde ışıldıyor, insanın yüzünü, sırtını hoş bir biçimde ısıtıyordu. Buğular yükseliyordu terli atların omuzlarından. Çıngıraklar ötüyordu dört bir yandan. Kızaklı arabasıyla karşıdan gelen bir köylü, posta kızıağının hızla yaklaştığını görünce, ipten yapılmış dizginlere yapışıp yol vermek istedi; ama aynı anda da oturduğu yerden fırlayarak ıslak çarıklarıyla çamurlu yolda koşmaya başladı. Koyun postuna bürünmüş, kucağı bebekli,

şişman, kıpkırmızı yanaklı bir köylü kadın ikinci bir kızakta oturuyordu. Kont, ince kuyruklu zayıf bir beygirin çektiği ikinci kızaktaki bu kadını görünce aklına birden Anna Fyodorovna geldi.

– Hemen dön geriye! Çabuk! diye bağırdı posta sürücüsüne.

Adam önce anlamadı.

– Geriye dön, diyorum sana! Tekrar geldiğimiz yere gideceğiz! Hızlı sür!

Kızak yeniden şehre girdi, bayan Zaytsova'nın evinin tahata merdivenlerine yanaştı. Kont koşarak yukarı çıktı, holü, konuk odasını geçti; genç dudu hâlâ uyuyor bularak, yatağından kaldırıp kollarına aldı, uyku dolu gözlerini öptü, sonra gerisin geriye koştu. Anna Fyodorovna neye uğradığını şaşırmişti, dudaklarını yalayarak kendi kendine, “Ne oluyor?” diye sordu. Kont kızağa atladı, sürücüsüne bağırdı. Artık ne Ruhnov'u ne genç dudu ne Styoşka'yı, hiçbirini aklına getirmeksizin, yalnız Moskova'da onu nelerin beklediğini düşünerek, yolda durup dinlenmeden, K. şehrine bir daha dönmemek üzere oradan hızla uzaklaştı.

IX

Aradan yirmi yıl geçti. O zamandan beri çok sular aktı köprülerin altından, çok insan öldü, pek çoğu doğdu. Çok insan büyüüp yaşlandı, onlarla birlikte pek çok düşünce de önce yeniyken sonradan eskiyip bayatladı. Birçok güzel şey gelişti serpildi; ama bunlardan daha çok olmak üzere sakat doğmuş, kusurlu varlıklar da yeryüzüne yayıldı.

Kont Fyodor Turbin, sokakta kırbaçladığı bir yabancı tarafından düelloda öldürüleli yıllar geçiyor. İki su damlası kadar ona benzeyen oğlu ise, yirmi üç yaşında yakışıklı bir delikanlı ve babası gibi hafif süvari subayı oldu. Fa-

kat genç Turbin yaratılışı bakımından babasına hiç benzemiyordu. Hatta geçen çağın azgın, tutkulu, –doğrusunu söylemek gerekirse– uçarı eğilimlerinin onda biri bile yoktu oğul Turbin’de. Akli, becerikliliği, yaratılıştan yetenekli oluşu, görgü kurallarına, hayatın kolaylıklarına yatkınlığı, insanlara ve olaylara pratik bakışı, mantıklılığı, ileriye görüşü genç Kont’un başlıca ayırt edici nitelikleriydi. Görevinde hızla ilerliyordu, yirmi üç yaşında üsteğmenliğe yükselmişti. Savaş çıkınca rütbece yükselmek için hareket ordusuna girmesinin daha yararlı olacağına karar verdi, çok geçmeden de hassa süvari alayına yüzbaşı olarak atanıp bir bölüğün başına geçti.

1848 yılının Mayıs ayında, S. hassa süvari alayı harekât sırasında K. şehrinden geçiyordu; genç Kont Turbin’in komuta ettiği süvari bölüğü Anna Fyodorovna’nın köyü Morozovka’da geceleme zorunda kaldı.

Anna Fyodorovna hâlâ yaşıyordu, ama kendisinin de kabul ettiği üzere artık genç değildi. Bir kadın için bu önemli bir şeydi. Baba Kont’un bir gecelik sevgilisi iyice şişmanlamıştı. Her ne kadar şişmanlık kadını gençleştirir derlerse de yüzündeki derin, yumuşak kırışıklıklar yaşını belli ediyordu. Artık eskisi gibi şehre gitmiyor, arabaya bile güçlüklerle biniyordu. Gene de eskisi gibi iyi yürekli bir kadındı Anna Fyodorovna, doğrusunu söylemek gerekirse eskisi kadar da aptaldı. Onunla birlikte yirmi iki yaşında bir Rus köylü güzeli* olan kızı Liza ile daha önceden tanıdığımız ağabeyi de köydeydiler. Eski süvari, zaten fazla bir şey tutmayan malını mülkünü cömertliğinden dolayı har vurup harman savurmuş; yaşlılığında ise beş parasız kalıp kız kardeşinin yanına sığınmıştı. Saçları iyice kırıştığı, üst dudağı sarktığı halde, bıyıklarını özenle biçimlendirmeyi ihmal etmiyordu ne-

(*) Liza, soylu bir aileden gelmekle birlikte taşrada, köylüler arasında yetişmişti – ç.n.

dense. Buruşuklar yalnız alnını, yanaklarını değil, burnunu, boynunu bile kaplamış; sırtı hayli kamburlaşmıştı. Yine de bu sıska, çarpık bacaklarda eski bir süvarinin alışkanlıkları görülebilirdi.

Balkon kapısı ve pencereleri, içinden ıhlamur ağaçlarının yükseldiği yıldız biçimindeki eski bahçeye açılan küçük salonda, Anna Fyodorovna'nın bütün bu ailesi ve hizmetçileri oturmaktaydılar. Saçları kırılan Anna Fyodorovna, sırtında mor bir bluz, maun ağacından yuvarlak bir masada kâğıt falı açıyordu. Beyaz bir pantolon ile mavi bir pardösü giymiş olan yaşlı ağabeyi, pencerenin yanındaki yeri ne oturmuş, ağaç çatala sardığı beyaz kâğıttan kurdele örüyordu. Yapacağı başka bir iş kalmadığından, çok sevdiği uğraşısı olan gazete okumak için de gözleri zayıf düştüğü için, yeğeni ona kâğıtları kesip kurdele yapmayı öğretmişti. Anna Fyodorovna'nın yetiştirmesi Pimoçka, eski süvarinin yanında, Liza'nın yardımıyla ders çalışıyor; Liza ise ağaç şişlerle dayısına keçi tiftiğinden çorap örüyordu. Hep bu saatte olduğu gibi, batan güneşin son ışıkları ıhlamur ağaçlarının aralarından süzülerek salonun ucundaki pencereye ve onun dibindeki sehpaye düşmüştü. Bahçe olsun, odanın içeri olsun öylesine sessizdi ki, dışarıda bir kırlangıcın kanat çırpması ya da Anna Fyodorovna'nın yavaşça iç çekmesi ya da yaşlı adamın bacak bacak üstüne atarken ıhlaması belirgin bir biçimde işitilebiliyordu. Anna Fyodorovna kâğıt falı açmayı sürdürerek:

– Liza'cığım, fal nasıl açılıyordu? Göstersene bir daha, hep unutuyorum, dedi.

Liza örgüsünü elinden bırakmadan annesine yaklaştı, kâğıtların yerlerini değiştirdi, sezdirmeden de kâğıdın birini aldı.

- İşte şöyle. Yine de niyetiniz neyse çıkacak anneciğim.
- Hadi canım, sen de hep çıkacak der, beni aldatırsın.
- Hayır, gerçekten çıkacak. Bak, işte çıktı bile.

– Ah, seni yaramaz, öyle olsun bakalım! E, çay zamanı gelmedi mi daha?

– Semaveri yakmalarını söylemiştim, şimdi gider bakarım, anneciğim. Hadi, Pimoçka, dersini bitir de bahçeye çıkıp yarışalım.

Liza böyle diyerek dışarı çıktı. Dayısı çatalına dikkatle baktı.

– Liza, Liza'cığim! Galiba yine bir ilmek kaçırdım. İki gözüm, şunu düzeltiver!

– Hemen geliyorum dayıcığim! Biraz şeker kırdırayım. Gerçekten de üç dakika sonra Liza koşa koşa geldi, dayısına yaklaşıp kulağını hafifçe çekti, gülerek:

– Bu ceza ilmiği kaçırdığınız için. Daha kurdele örmeyi öğrenememişsiniz, dedi.

– Bırak şimdi yaramazlığı da düzelt şunu. İlmiğin birini unutmuş muyum, ne yapmışım?..

Liza çatalı eline aldı, o sırada pencereden esen rüzgârın dağıttığı saç örgüsünden bir toka çıkardı, bununla kaçık ilmiği çekti. Birkaç örgü yaparak çatalı gene dayısına verdi, tokayı saçına taktıktan sonra yanağını dayısına yaklaştırdı.

– Yardım ettiğim için öpün bakalım beni. Bugün romlu çay içeceksiniz. Biliyorsunuz, günlerden cuma.

Liza yeniden yemek odasına gitmişti ki çınlayan sesi yükseldi oradan:

– Dayıcığim, bakın! Bize doğru süvariler geliyorlar!

Anna Fyodorovna ile ağabeyi, askerleri görmek için, pencereleri köy yönüne bakan yemek odasına geçtiler. Pencereden görülen fazla bir şey yoktu, ancak toz duman arasından bir kalabalığın yaklaştığı seçiliyordu. Eski süvari:

– Ah, ne yazık! Evimiz dar olmasa da subayları buraya çağırsak ne iyi olurdu, dedi. Bilirim, süvariler çok neşeli, çok cana yakın insanlardır. Onları yakından görmek istemez miydin?

– İstemez olur muyum? Ama biliyorsunuz, yerimiz yok. Benim odam, Liza'nın odası, oturma odası, bir de sizinkisi, hepsi o kadar... Onları nereye yerleştireceğimize kendiniz karar verin. Mihaylo Matveyev, muhtarın evini temizleyip hazırladığını söylüyordu.

Eski süvari yeğenine döndü:

– Ah, Liza'cığım, ne iyi olurdu! Seni de onlardan biriyle nişanlayıverirdik.

– Hayır, süvariyle evlenmek istemem. Benden uzak dursunlar. Çok çapkın olurlarmış.

Liza biraz kızardı, sonra çınlayan sesiyle güldü.

– Bakın, Ustyaşka koşarak geliyor. Soralım bakalım, neler görmüş!

Anna Fyodorovna, Ustyaşka'yı çağırttı.

– İşinin başında oturmak yok! Seni haylaz kız! Askerleri görmeye gittin de eline ne geçti sanki?.. E, subaylar nereye yerleşmişler?

– Yeremkinler'e, hanımefendiciğim. İki kişiler, öyle de yakışıklılar ki! Biri Kont'muş.

– Neymiş Kont'un soyadı?

– Kazarov mu, Turbinov mu, öyle bir şey...

– Aptal kız, bir şeyi doğru dürüst öğrenmeyi beceremezsin sen de. Hiç olmazsa soyadını tutsaydın aklında.

– Şimdi koşar öğrenirim, hanımefendiciğim.

– Koşmakta üstüne yoktur, bilirim. Ama sen dur da Dani-lo gitsin. Sorsun bakalım, subaylar bir şey istiyorlar mı? Onlara çok saygılı davransın, "Hanımefendi sormamı buyurdu," desin.

İhtiyarlar yemek odasında kaldılar. Liza ise hizmetçiler bölümüne, kırdığı şekeri kutuya koymaya gitti. Ustyaşka orada Liza'ya süvari subayını anlatıyordu.

– İki gözüm hanımcığım, Kont dedikleri genç adam öyle yakışıklı ki! Kaşlar, gözler, tıpkı bir melek! Ah, böyle bir ni-

şanlınız olsa ne yakıştırdınız birbirinize!

Öbür hizmetçiler Ustyaşka'yı onaylarcasına gülümsediler. Pencerenin önünde çorap ören yaşlı dadı derin derin içini çekerek dua okudu.

– Demek, subaylar çok hoşuna gitti. Vallahi, öyle güzel anlatıyorsun ki, neredeyse benim bile gidip göresim geliyor. Bak, sana ne söyleyeceğim, Ustyaşka! Biraz meyve suyu sıkıp götür onlara.

Liza böyle diyerek elinde şekerlikle hizmetçiler bölümünden ayrıldı. Giderken kendi kendine; “Merak ettim doğrusu. Nasıl bir şey şu Kont dedikleri? Esmer mi, yoksa sarışın mı? Ailemizin varlığından haberi olsa, belki o da bizimle tanışmak isterdi. Kendimizi tanıtamadığımız için kimsenin bize aldıracağı yok, kaç kişi böyle varlığımızı öğrenmeden geçip gitti. Şurada beni Ustyaşka ile dayımdan başka kim görüyor? Saçımın biçimini, neler giydiğimi kimse umursamadıktan sonra, güzel giyinip kuşanmışım ne değeri var?” diye düşünüyordu. Sonra yumuşak beyaz ellerine bakıp iç geçirdi; “Uzun boylu, iri gözlü, muhakkak ufak siyah bıyıklı bir delikanlıdır süvari subayı Kont. Nerdeyse yirmi iki yaşımı doldurdum, hâlâ çopur Ivan İgnatiç'tan başkası beni görüp beğenmedi. Dört yıl önce daha güzeldim, kimsenin işine yaramadan solup gidiyor gençliğim. Ben ne kara yazgılı bir genç kızmışım meğer!”

Çayları doldurması için çağıran annesinin sesi, onu bu bir dakikalık dalgınlıktan kurtardı. Kendini toparlayarak yemek odasına yürüdü.

En iyi şeyler her zaman beklemediğimiz anda gelir, bir şeyin üzerine düşüldükçe sonu kötü çıkar. Köyde insanların eğitimiyle fazla uğraşılmadığı için sonunda hep iyi şeyler öğretilmiştir onlara. Özellikle Liza için de böyle oldu. Zekâsının yetersizliğinden, vurdumduymaz yaratılışından dolayı Anna Fyodorovna, Liza'yı temel bir eğitimden geçir-

memiŝti. Ona ne müzik ne de işe yarar bir Fransızca ğretmiŝti. Yalnızca, toprağı bol olası kocasından ona kalan sağlıklı, güzel kızını stnineye, sonra dadıya teslim etmiş; karını doyurup basma entariler, keçi derisinden pabuçlar giydirmiŝ; ormanda gezmeye, mantar ve yemiŝ toplamaya göndermiŝ; liseli bir öğrencinin yardımıyla okuma yazma, matematik öğretmiŝ ve on altı yıl sonra, beklemediği bir anda, Liza'da bir arkadaş, her zaman şen, iyi yürekli bir can yoldaŝı, ev işleri için hamarat bir ev hanımı bulmuştu. İyilik-severliğinden dolayı, Anna Fyodorovna'nın evinde ya toprak kölesi köylülerden alınma ya da terk edilmiŝ çocuklardan seçilme bir iki besleme kız bulunurdu. On yaŝından beri Liza'nın işi gücü bunlarla uđraŝmak olmuştu. Onlara ders vermiŝ, giydirip kuŝatmiŝ, kiliseye götürmüŝ, işi biraz azıttıkları zaman da pataklayıvermiŝti... Sonra iyi yürekli, yaşlı dayısı çıkageldi, ona da bir ocuk gibi bakması gerekiyordu. Sonra uşaklar, köylüler genç hanıma hastalıklar, çeşitli yakınmalarıyla baŝvurmaya başladılar; Liza onları mürver ağacı, nane ve kfuru ile tedavi ediyordu. Sonra tüm evin yönetimi beklemediği bir anda kızcağızın omuzlarına ykleniverdi. Sonra doyurulmayan bir aşk gereksinmesi ve bunun doğa sevgisine, dinsel duygulara dönüŝmesi... Böylece Liza'dan, beklenmedik bir biçimde alıŝkan, yumuşak baŝlı, yufka yürekli, şen, bağımsız karar verebilen, saf ve dine bağlı bir genç kız çıktı ortaya. Aslına bakılırsa, kilisede onunla yan yana dua eden, komşu toprak ağalarının kızlarının K.'dan getirdikleri ŝapkaları görünce Liza'da ufak tefek giyim-kuŝama düŝkünlük hevesinin kabardığı, yaşlı, mız-mız annesinin kaprisleri karşısında gözünden yaş gelinceye değin canının sıkıldığı, en anlamsız, bazen de en kaba biçimiyle kendini birtakım aşk düŝlerine kaptırđıđı oluyordu. Ama yararlı, kaçınılmaz bir hale gelen uğraşları, unutturuyordu Liza'ya bütün dertlerini. Yirmi iki yaŝına geldiğinde

ne bir kara leke ne de vicdan azabı; gittikçe gelişen, bedence ve ruhça güzel genç kızın aydınlık, huzur dolu vicdanına gölge bile düşürmemişti. Liza ela gözlü, uzun sarı saçlı, balık etinde, orta boylu bir genç kızdı artık. Yalnız ördeklerinki gibi, iri adımlarla, iki yana sallanarak, paytak paytak bir yürüyüşü vardı. Kendini uğraşlarına verdiği, hırçınlaşmadığı zamanlar onu gören herkese yüzü şöyle söylüyor gibiydi: Başkalarını seven, vicdanı temiz olan insan şu dünyada ne kadar iyi, ne kadar mutlu yaşar! Can sıkıntısı, şaşkınlık, kaygı ya da üzüntü duyduğu anlarda bile, gözyaşları arasında bile, çatılmış sol kaşından, sıkılmış dudaklarından, gamzelerinden, dudak uçlarından, gülmeye, sevinmeye alışmış aydınlık gözlerinden, sanki onun somurtkanlığını hiçe sayarcasına, mantığın çarpıtmadığı, iyi, dürüst bir yüreğinin olduğu sezilirdi.

X

Süvari bölüğü Morozovka'ya girdiği zaman güneş ufka bir hayli eğilmişti, ama hava sıcaktı. Atlıların önünde, köyün tozlu yolunda, sürüden ayrılmış bir inek ha bire koşuyor, arada bir durarak böğürüyor, atların ayakları altında ezilmemek için yana kaçmaktan başka bir çare olmadığını anlayamıyordu bir türlü. Köyün yaşlıları, kadınları, çocukları, bey konağının hizmetçileri, sokağın iki yanında birikmişler; hiç görmemişler gibi hızla at koşturan süvarilere bakıyorlardı. Koyu toz bulutu içinden, ikide bir pofurdayan, ağızlarına kantarma vurulmuş yağız atlarının üzerinde nal şakırtılarıyla geçiyorlardı atlılar. Yürüyen bölüğün önünde güzel yağız atlarına rahat bir biçimde kurulmuş iki süvari subayı vardı; biri bölük komutanı Kont Turbin, ötekisi ise harp okulunu yeni bitirmiş, çiçeği burnunda bir delikanlı olan Asteğmen Polozov.

– Beyaz ceket giymiş bir süvari eri köyün en iyi evinden çıktı, şapkası elinde, komutanlarına yaklaştı.

– Bize verilen daire neredeymiş? diye sordu Kont Turbin. Oda uşağı olan er cevap verirken bütün bedeni sarsılıyordu.

– Zatiâliniz için muhtarın evini temizledim. Bey konağında kalmanızı istemiştim, ama orada oda yok dediler. Hanımefendi çok huysuz bir kadın.

Kont, muhtarın evinin önünde atından indi.

– Peki, benim araba gelmedi mi daha?

– Geldi, Kont hazretleri.

Oda uşağı böyle diyerek, her kapının girişinde görünen arabanın gövdesini şapkasıyla gösterdi, süvari subaylarını görmek için toplanmış bulunan muhtarın ailesinin doldurduğu hole doğru koştu. Temizlenmiş odanın kapısını çevik bir hareketle açıp Kont'a yol verirken yaşlı bir kadına çarparak yere düşürdü.

Burası enine boyuna geniş bir köy odasıydı, içerisi pek temiz sayılmazdı. Bir bey gibi giyinmiş olan Alman asıllı oda uşağı, demir karyolayı açtı, üzerine döşek serdi, valizden çıkardığı çarşaf ve çamaşırları ayırmaya başladı. Kont'un canı sıkılmıştı.

– Tüh, ne berbat yer burası! Yohan, köyün ağasının konağında daha iyi bir oda bulunamaz mıydı?

– Kont hazretleri, emrederseniz bey konağına gidip bir bakayım. Ama orası da göz doldurucu bir yere benzemiyor. Görmüyor musunuz, uzaktan tıpkı bir köy evi.

– İstemez öyleyse. Gidebilirsin.

Kont ellerini ensesinde birleştirerek yatağa uzandı. Ama yatar yatmaz uşağına seslendi:

– Yohan! Döşegin ortasında yine bir tümsek bırakmışsın! Doğru dürüst yatak yapamaz mısın sen?

Yohan döşegi düzeltmek istedi. Kont memnun olmayan bir homurtuyla:

– Hayır, istemez artık, dedi. Sabahlığım nerede?

Uşak, sabahlığı çıkardı. Giymeden önce Kont sabahlığın eteğine baktı.

– Eskisi gibi, leke çıkmamış gene.

Sonra sabahlığını uşağının elinden alıp giydi.

– Yani senden daha kötü hizmet eden birini arasan bulamazsın! Yoksa bunları bile bile mi yapıyorsun? Çay hazır mı?

– Vakit bulamadım.

– Aptal!

Kont elinin altındaki bir Fransızca romanı açarak hiç konuşmadan okumaya başladı. Bu sırada Yohan holde semaverin ateşini üflüyordu. Kont'un bugün hiç keyfi olmadığı yüzünden belliydi. Bunun nedeni yorgunluk, tozlu yollar, ona dar gelen giysisi, aç midesi olabilirdi.

Kont yeniden:

– Yohan! diye bağırdı. On rublenin hesabını ver bakalım! Çarşıdan neler aldın bugün?

Kont verilen hesaba bir göz attı, uşağın alışverişte çok para harcadığını söyledi.

– Çaya rom koy da getir.

– Rom almadım, Kont hazretleri!

– Çok iyi! Çayım romlu olacak diye seni kaç kere uyardım?

– Para yetmedi, Kont'um.

– Peki, niçin Polozov aldırılmamış? Onun uşağından isteseydin sen de...

– Asteğmen Polozov mu? Bilmem. O yalnız çay ve şeker aldırttı.

– Hayvan!.. Yıkıl karşımdan!.. Yalnız beni çileden çıkarılmayı bilirsin sen. Yolda çayı romla içtiğimi öğrenemedin mi daha?

– Alay karargâhından size iki mektup var, Kont'um.

Kont yattığı yerde mektupları açtı, okumaya başladı.

Bölüğü yerleştirmiş olan Asteğmen neşeli bir yüzle içeri girdi.

– Ne var, ne yok, Turbin! Burası oldukça iyiymiş. İtiraf edeyim, çok yorulmuşum. O ne sıcaktı öyle!

– Bunun neresi iyi? En kötüsünden iğrenç bir izbe... Üstelik senin yüzünden romsuz kaldık. Uşağın almamış, benimkisi de... Sen bari uşağına almasını söyleseydin!

Mektupları okumaya devam etti. Birini bitirerek buruşturup yere attı. Bu sırada Asteğmen, holde kendi emir erine şöyle fısıldıyordu:

– Sende para vardı, neden rom almadın?

– Niçin her şeyi biz alacakmışız? Yine de hesapların çoğunu ben görüyorum. Onun Alman uşağı, pipo tüttürmekten başka bir işe yaramıyor.

İkinci mektup tatsız değildi herhalde, çünkü Kont gülerek okuyordu. Polozov odaya döndü, sobanın yanındaki tahta ranzaya yatağını sererken:

– Mektup kimden? diye sordu.

Kont mektubu ona uzattı. Gözlerinin içi gülüyordu.

– Mina'dan. Okumak ister misin? Ne müthiş bir kadındır o, bilmezsün sen! Bizim hanım kızların bin tanesini cebinden çıkarır. Dikkat et, mektubu ne kadar duygulu ve akıllı! Yalnız bir şey kötü: Para istiyor.

– İşte orası kötü!

– Aslında ona göndereceğim diye söz vermiştim, ama şimdi seferdeyiz... Neyse, üç beş ay daha bölük komutanlığı yaparsam, para biriktirir gönderirim.

Mektubu okuyan Polozov'un yüzündeki değişmeyi gözleriyle izleyen Kont gülümsüyordu.

– Paraya acımam vallahi, yaman bir kadın, değil mi?

– Besbelli, kara cahilin teki, ama çok tatlı ve seni gerçekten seviyor.

– Ya! Daha sevmesin mi? Bu saçı uzun, akli kısalar bir er-

keçe gönül verdiler mi onu bir daha unutamazlar.

Asteğmen mektubu Kont'a geri verdi.

– Öteki mektup kimdendi?

– Şey... mendeburun birinden. Kumarda borçlanmıştım, üçüncü kere yazıyor. Şimdi veremem... Budalaca bir mektup!

Kont'un yüzü gölgelenmişti.

İki subay uzun süre konuşmadan durdular. Sürekli Kont'un etkisi altında kaldığı anlaşılan Asteğmen sesini çıkarmadan çayını içiyor; gözlerini ayırmaksızın pencereye bakan Turbin'in düşlere dalmış güzel yüzüne arada bir göz atarak, konuşmayı yeniden başlatmak için fırsat kolluyordu. Kont ansızın Polozov'a döndü, neşeyle başını salladı.

– Gün doğmadan neler doğar! Eğer işler rast gider de harekât birliklerine bir yıl kıdem verilirse, rütbe dönem arkadaşlarımdan önüne geçerim.

İkinci çaylarını içerlerken konuşma aynı konuda sürüyordu. O sırada bey konağının uşağı ihtiyar Danilo içeri girdi, Anna Fyodorovna'nın söylediklerini subaylara ilettili.

– ... Sonra zatuâlinizin Kont Fyodr Ivanoviç Turbin'in oğlu olup olmadığınızı sormamı buyurdular. Hanımefendimiz Anna Fyodorovna onunla yakından tanıştırdı.

Genç Kont'un soyadını öğrenen Danilo, toprağı bol olası Kont'un K. şehrine gelişini hatırlayarak, son sözleri kendiliğinden eklemiştir.

– Evet, onun oğluyum. Hanımına bildir, kendisine teşekkür ederim, şimdilik bir şey istemeyiz. Şey, dur bir dakika! Bizim için evinde ya da başka bir yerde temiz oda bulabilir mi?

Danilo dışarı çıkınca Polozov:

– Niçin böyle söyledin? dedi. Bir gece kalacağımıza göre ne fark eder ki! İnsanları rahatsız etmeye değer mi?

– Daha neler! Kumes gibi izbelerde süründüğümüz yeter artık.. Becerikli bir adam olmadığın nasıl da belli!.. Bir ge-

celiğine de olsa insan gibi kalmak mümkünse bundan niçin yararlanmayalım? Üstelik kendileri de memnun kalacaklar.

Kont beyaz dişlerini göstererek güldü.

– Yalnız bir durum canımı sıkıyor. Ya bu hanımefendi gerçekten babamı tanıyorsa! Toprağı bol olası peder yüzünden az mı rezil oldum? Ya bir rezalet olayı ya da bir borç çıkmıştır karşıma... Bundan dolayı babamın tanıdıklarıyla hiç karşılaşmak istemem.

Kont birden ciddileşti:

– Hoş, o zamanlar herkes böyleymiş ya, diye bitirdi sözünü.

– Sana söylemeyi unuttum. Süvari Tugay Komutanı İlyin'le tanışmıştım. Seni görmeyi öyle çok istiyor ki! Babamı çılgın gibi seviyor.

– Bırak canım şu herifi! Ciğeri beş para etmez! Bak, canım neye sıkılıyor: Babamı tanıdıklarını söyleyen bu beyler, sanki iyi şeyler yapmış da benim hoşuma gidermiş gibi, babam hakkında öyle zırvalar anlatıyorlar ki, onları dinlerken yüzüm kızarıyor. Doğrudur, ben olayların etkisine kapılmayan, soğukkanlı bir insanım. Babam ise çok ataktı, bazen hiç de hoş gitmeyecek işler çevirmiş. Bununla birlikte o zamanların gereği idi bu. Bizim dönemimizde gelmiş olsa, belki o da işini bilen bir adam olurdu. Hakkını vermek gerekirse, yetenekli bir insandı toprağı bol olası.

XI

Köye gelen genç süvari subayının Kont Fyodor Turbin'in oğlu olduğunu öğrenince Anna Fyodorovna'nın eli ayağı birbirine dolaştı, oturduğu yerden fırladığı gibi hizmetçiler bölümüne koştu.

– Ah, benim canım, onun oğluymuş demek! Danilo! Çabuk git, “Hanımım sizi konağa çağırıyor” de! Liza! Ustyayka! Elinizi çabuk tutun! Senin odanı onlara verelim. Liza,

sen de dayının odasına taşın. Size gelince, ağabey... Bu gece oturma odasında yatarsınız. Ne yapalım, bir geceliğine böyle olsun.

– Ziyanı yok, kardeşçğim, ben döşemede de olsa yatarım.

– Eğer babasına benziyorsa ne yakışıklıdır kimbilir! Ciğेरimin köşesini göreyim bakayım... Masayı nereye götürüyor-sun, Ustyaşka? Burada bırak onu. İki de karyola getir, birini kâhyadan iste. Sehpaya kristal şamdanı koy, hani yaş günümde ağabeyim armağan etmişti ya! Bir de Kaletov mu mu dik.

Bir sürü koşturmacadan sonra bütün eksikler tamamlandı. Annesinin ikide bir karışmasına aldırmayan Liza kendi odasını iki subay için zevkince düzenlemişti. Muhabbet çiçeği kokan temiz yatak takımlarıyla yatakları hazırladı, masaya bir sürahi su ve mum koymaları için hizmetçileri uyardı, odanın içinde kokulu kâğıt yaktı, kendi yatağını toplayıp dayısının odasına taşıdı. Anna Fyodorovna rahata erince yerine oturdu, eline oyun kâğıtlarını aldı, ama fal açmaya başlamadan önce etli dirseklerine başını yaslayarak düşüncele daldı: “Ah, zaman ne çabuk geçiyor! Ne kadar oldu Kont’la karşılaşalı? Sanki dün gibi geliyor insana. Ah, o ne çapkındı!” Gözlerinden yaşlar geldi. “Şimdi de Liza’cık... Ama bambaşka bir kız Liza, onun yaşındayken ben öyle miydim ya?”

– Liza’cığım, akşama ipekli giysinle çık, e mi?

Subayları görmek düşüncesinden dayanılmaz bir heyecan duyan Liza:

– Anne, onları bize çağırmasak olmaz mıydı? dedi.

Gerçekte Liza subayları görmekten çok, kendini beklediğini sandığı dayanılmaz bir mutluluktan korkuyordu.

– Liza’cığım, bu tanışmayı belki kendileri de isterlerdi.

Anna Fyodorovna kızının saçlarına bakarken bir yandan da şöyle düşünüyordu: “Hayır, bu saçlar onun yaşındaki be-

nim saçlarım değil... Liza'cığım, senin için isterdim ki..." Gerçekten kızı için çok şeyler istiyordu, ama neler istediği açıkça gözünün önüne gelmiyordu. Onun Kont'la evlenebileceği aklına pek yatmıyorsa da, kendisinin Kont'un babasıyla kurmuş olduğu ilişkiler de gönlüne göre değildi. Kızı için istediği bambaşka bir şeydi. Bu, belki de toprağı bol olası Kont'la geçirdiği tatlı saatleri kızının benliğinde bir kere daha yaşamak isteğiydi.

Eski süvari, genç Kont'un evlerine gelecek olmasından dolayı çok heyecanlanmıştı. Odasına çıkıp içeriye kapandı. Çeyrek saat sonra oradan, süvari ceketini; mavi pantolonunu giymiş olarak çıktı. Yüzünde, ilk defa balo giysisi giyen bir genç kızın utangaç sevinci vardı. O sevinçle oturma odasına gitti.

– Kardeşciğim, günümüzün süvarilerini göreyim bir kerecik. Toprağı bol olası Kont, gerçekten tam bir süvariydi. Oğlu nasılmış bakalım...

Arka merdivenlerden gelen subaylar kendilerine ayrılan odaya yerleşmişlerdi bile. Tertemiz hazırlanmış yatağa tozlu çizmeleriyle uzanan Kont:

– Bak, gördün mü? Hamamböcekli bir köy evinde yatmaktansa burası bin kat iyi, dedi.

– İyi olmasına iyi, ama ne bileyim, ev sahiplerine yük olmak da...

– Saçma! Her yerde işini bileceksin. Ev sahipleri de çok memnundurlar gelişimizden...

Sonra uşağı seslendi:

– Bak, oğlum, şu pencereyi kapatmak için ev sahiplerinden bir örtü iste. Geceleyin açık pencerenin esintisini mi çekeceğiz bir de?..

O sırada subaylarla tanışmak isteyen yaşlı süvari girdi içeriye. Doğaldır ki biraz kızarak Kont'un babasını yakından tanıdığını, dostluğunu kazandığını anlatmakta gecik-

medi; hatta ondan birkaç kere iyilik gördüğünü bile söyledi. Bu iyilikten, toprağı bol olası Kont'un ödünç alıp da vermediğı üç yüz rubleyi mi, kendisini karların içine itivermesini mi, yoksa yüzüne karşı küfretmesini mi kastetmişti? bunu kimse bilemez.

Kont, yaşlı süvariye çok nazik davrandı, oda için teşekkür etti.

– Kont, kusurumuza bakmayın. (“Kont hazretleri” sözü dilinin ucuna gelmişti, ama diyemedi. Önemli kişilerle konuşmayı ne kadar da unutmuştu!) Oda lüks bir şey değil, kardeşimin evi küçüktür. Şu pencereye bir şey gereriz, olur biter.

İhtiyar böyle diyerek pencere örtüsü getirmek bahanesiyle, aslında tanıştığı genç subayları kız kardeşine ballandıra ballandıra anlatmak isteğıyle yanıp tutuşarak, ayaklarını birbirine vurup subayları selamladıktan sonra dışarı çıktı.

Güzelce bir kız olan Ustyaşka, pencereyi kapatmak için hanımefendinin şalını getirdi. Ayrıca kendisine, beylerin çay isteyip istemediklerini sorması da emredilmişti.

Rahat bir oda Kont'un neşesini yerine getirmiş olacak ki, kendine “çapkın” dedirtecek bir gülüşle gülerek Ustyaşka ile şakalaştı, ondan genç hanımının güzel olup olmadığını sordu. Çay konusunda da, çay getirmesini, ama kendi yemekleri hazırlanmamış olduğundan biraz votka, biraz meze, eğer varsa biraz da şarap getirmesini söyledi.

Genç Kont'un nezaketinden coşan yaşlı süvari, yeni subay kuşağını öve öve göklere çıkarıyor, onların eskilere göre ölçüsüz derecede üstün olduklarını söylüyordu.

Anna Fyodorovna ağabeyinin düşüncesine katılmadı. (Onun için kimse Kont Fyodor İvanoviç'ten üstün olamazdı.) En sonunda kızarak kestirip attı:

– Ağabey, sizi son defa kim okşadıysa ondan iyisi yoktur. İnsanların şimdi daha akıllı olduklarını elbette biliyorum,

ama o zaman Kont Fyodor İvanoviç öyle güzel ekosez yapmış, bana öyle nazik davranmıştı ki, bütün topluluk hayran kalmıştı ona. Ama yine de tek ilgilendiği kadın bendim. Demek ki eskiden de iyi insanlar varmış.

O sırada subayların votka, meze ve şarap istedikleri haberi geldi.

– İşte bu olmadı, ağabeyciğim! Siz de doğru dürüst bir iş beceremezsiniz. Akşam yemeği söylemek neden aklınıza gelmedi! Liza, kızım, sen git de şu işe bakıver!

Mantar ve taze tereyağı almak için Liza kilere koştu, aşçıya taze etten köfte dövdürttüler.

– Ama şarabı nereden bulacağım, ağabeyciğim? Sizin kendinize ayırdığınızdan varsa verin biraz.

– Bende hiç kalmadı, kardeşçiyim, zaten yoktu ki!

– Nasıl yoktu! Çayla birlikte bir şey içiyorsunuz ya!

– Anna'cığım, romdu o...

– Ne fark eder? Siz o romdan verin biraz. Şey, ağabey, genç subayları bizim odaya çağırırsak nasıl olur? Siz böyle usulleri iyi bilirsiniz. Kusurumuza bakmazlar sanıyorum.

Eski süvari, Kont'un iyiliğine güvendiğini, önerisini geri çevirmeyeceğini, onları kesinlikle kendi oturdukları odaya getireceğini söyledi. Anna Fyodorovna en güzel giysisini, yeni başörtüsünü giymek için odasına gitti. Liza işe dalmış olduğundan, üzerindeki geniş yenli, kaba ketenden pembe giysisini çıkarmaya fırsat bulamamıştı. Çok da heyecanlıydı; ruhuna kara bir bulut çökmüş gibi, beklenmedik bir olayın önsezisi vardı içinde. Bu yakışıklı süvari subayı ona yeni, anlaşılmaz, ama çok güzel bir yaratılmış gibi geliyordu. Kimbilir Kont çevresindekilere nasıl davranıyor, neler konuşuyordu! Böyle büyük bir adamla daha önce hiç karşılaşmamıştı. Besbelli bu olağanüstü Kont, Liza'ya mezeyle şarap değil de, içine güzel kokular dökülmüş, adaçayından bir banyo hazırlamasını isteseydi, kızcağız buna da şaşırmaz,

Kont'u kınamazdı herhalde. Bunun böyle olmasının gerekliliğine, zorunluluğuna inanır, aklına başka bir şey gelmezdi.

Eski süvari, kız kardeşinin dileğini subaylara iletince Kont razı oldu; saçını tarayıp kaputunu giyerek, sigaralığını aldı.

– Hadi, gidelim, dedi Polozov'a.

– Gitmesek çok daha iyi olur! Ils feront des frais pour nous recevoir.*

Kont da ona Fransızca olarak:

– Saçma! dedi. Görüşmemiz onları mutlu eder. Sonra ben bilgi aldım, güzel de bir kızları varmış... Gel, hadi.

Eski süvari kendisinin de Fransızca bildiğini ve onların konuşmalarını anladığını sezdirmek için:

– J'ai vous en prie, messieurs** diye karşılık verdi.

XII

Subaylar içeri girince, onların yüzlerine bakmaktan korkan Liza, sanki bardaklara çay doldurmakla uğraşıyormuş gibi yaparak, başını önüne eğdi, kızardı. Kızının tersine, Anna Fyodorovna toplanıp ayağa kalktı, subayları başıyla selamladı; Kont'un yüzünden gözlerini ayırmaksızın, kâh onun babasına benzeyen bir yanını bularak kâh kızını tanıtarak kâh konuklarına çay, reçel ya da köy pestili ikram ederek, önemli konuğuyla konuşmaya başladı. Kendi halinde tavırlarından dolayı Asteğmen kimsenin dikkatini çekmiyordu. Buna çok sevinen Polozov, terbiye sınırlarını aşmamak koşuluyla, ikide bir gözlerini Liza'ya dikerek, genç kızın, hayran kaldığı, gözden kaçmayan güzelliğini seyre koyulmuştu. Yaşlı dayı bir yandan kız kardeşinin anlattıklarını dinliyor; bir yandan da söyleyeceği sözler dilinin ucunda hazır

(*) Bizi karşılamaktan rahatsız olacaklar. (Onları rahatsız etmez miyiz?)

(**) Rica ederim, beyler.

beklerken, süvarilik anılarını anlatmak için fırsat kolluyordu. Saldığı dumanlarla Liza'yı neredeyse öksürtecek kerteğe vardırıran Kont, purosunu keyifle tütürürken ev sahiplerine çok nazik davrandı. Konuşkan biri olduğu nasıl da belliydi. Başlangıçta Anna Fyodorovna'nın gevezelikleri arasına kendi hikâyelerini sokuştururken, sonra bütün konuşmaya egemen oluverdi. Yalnız dinleyicilerini biraz şaşırtıyordu konuşma tarzıyla. Kont'un, kendi arkadaşları arasında ayıp kaçmayacak olan kelimeleri burada da sık sık kullanması, dinleyicilere epeyce cüretli gelmiş olacak ki, Anna Fyodorovna biraz irkildi, Liza ise kulaklarına değin kızardı. Ama bunların farkında değildi Kont, nazik, senlibenli konuşmasını eskisi gibi sürdürdü. Sesini çıkarmadan çay dolduran Liza, bardakları konukların ellerine vermeyip onlara yakın bir yere koyarken, henüz heyecanı yatışmadığı için, Kont Turbin'in konuşmalarını can kulağıyla dinledi. Kont'un anlattığı basit hikâyeler, konuşması sırasında arada bir kekelemesi onu az da olsa rahatlatmıştı. Onun ağzından duyacağını sandığı akıllıca sözler, davranışlarında beklediği incelik yoktu gözünde büyüttüğü bu genç subayda. Hatta üçüncü kere çay vermeden önce, ürkek bakışları onunkilerle karşılaşınca Kont'un gözlerini kaçırmaması, hiç istifini bozmadan, biraz gülümseyerek ona dik dik bakması, Kont'a karşı içinde bir düşmanlık duygusu kabarmasına neden oldu. Onda bir olağanüstülüğün bulunmaması bir yana, şimdiye değin karşılaştığı insanlardan zerrece farklı olmadığı ortadaydı. Korkuya kapılacak bir insan değildi karşısındaki, yalnızca tırnakları temiz ve uzundu, fazla bir yakışıklılığı da yoktu. Liza biraz canı sıkılarak düşlerinden sıyrıldı, iyice rahatladı. Buna karşılık hiç sesi çıkmayan Asteğmen'in, üzerinde dolaştığını hissettiği bakışları onu tedirgin ediyordu. "Belki bu değil de, odur!" diye düşünmeye başladı.

Çaydan sonra yaşlı kadın, konukları oturma odasına çağırdı, kendisi de bir koltuğa yerleşti.

– Belki de hemen yatıp dinlenmek isterdiniz? diye sordu Kont'a.

Ondan yatmayacaklarını öğrenince:

– O halde değerli konuklarımızı birşeylerle oyalamamız gerek, dedi. Kont, kâğıt oynar mısınız? Sevgili ağabeyciğim, neden birkaç el iskambil oynamıyoruz? Konuklarımız hoş vakit geçirirler.

– Siz preferans* bilirsiniz kardeşçğim, hadi hep birlikte oynayalım. Kont, katılır mısınız? Ya siz, efendim?

Subaylar güler yüzlü ev sahiplerinin her istediklerini yapmaya gönülden razıydılar.

Liza odasından eski kâğıtlarını getirdi. Bu kâğıtlarla fal açar; Anna Fyodorovna'nın diş iltihabının hemen geçip geçmeyeceğini, dayısı şehre gidince o gün dönüp dönmeyeceğini, kendisi komşu çiftliği gittiği zaman bu ziyaretime karşılık kız arkadaşının başka bir gün onlara gelip gelmeyeceğini çıkarmaya çalışırdı. Her ne kadar iki aydır kullanılıyor olsalar da bunlar, Anna Fyodorovna'nın fal açtığı kendi kâğıtlarından daha yeniydi.

Eski süvari, Kont'a:

– Belki de küçük parayla oynamaktan hoşlanmazsınız, dedi. Biz Anna Fyodorovna ile sayısı yarım kapiğine oynarız. Yine de bizi soyup soğana çevirir.

– Siz nasıl emrederseniz, ben her türlüşüne hazırım.

Anna Fyodorovna koltuğuna kurularak oturdu, üstüne başına çekidüzen verdi.

– Her zamankinden değişik, sayısı bir kapiğine olsun bu-

(*) Bugünkü briç oyunu – ç.n.

gün, dedi. Bu seferlik, değerli konuklarımızın onuruna böyle gitsin! Şu kocakarıyı bir güzel ütsünler.

Yaşlılığa doğru kâğıt oyununa karşı tutkusu artan Anna Fyodorovna, “Belki de genç subayların bir rublesini ütüveririm!” diye geçiriyordu içinden.

Kont:

– İsterseniz, size yazmalı oynamayı öğreteyim. Çok zevkli olur, dedi.

Yeni Petersburg tarzı oyun hepsinin çok hoşuna gitmişti. Eski süvari bu yöntemi bildiğini, bunun baston oyununa benzediğini, ama sonra biraz unuttuğunu söyledi. Anna Fyodorovna ise oyundan hiçbir şey anlamamakla birlikte başını sallayıp, gülümseyerek ötekilere katılıyor; oyunun kurallarını kısa sürede kavrayacağını belirtiyordu. Oyunun ortalarına geldikleri zaman, aslarla, papazlarla dolu eline güvenip, yüzünde bir gülümsemeyle, “şlem” dedikten sonra iki içeri girmesine öteki oyuncular kahkahayla güldüler. Kadıncağız giderek sinirlenmeye, ürkek ürkek gülümsemeye, yeni oyun biçimini henüz iyice öğrenemediğini söylemeye başladı. Bu arada hesabına sayılar yazıldıkça yazılıyordu; üstelik büyük rakamlarla oynamaya alışmış olan Kont, kendini oyunun akışına iyice kaptırdığı için toplamaları dikkatle yaparak, Asteğmen’in masa altından dizine dokunmasını ve oyun yükseltmelerde kasıtlı yanlışlar yapmasını anlamadığından, aleyhindeki sayılar hızla çoğalıyordu.

Liza pestil, üç cins reçel, şimdiye dek sakladıkları, özel biçimde suda korunmuş iri elmalar getirdi; sonra annesinin arkasında durarak oyunu seyretmeye koyuldu. Arada bir subaylara; öncelikle Kont’un, kâğıtları alışkın, ölçülü, güzel bir biçimde atarak kazandığı kâğıtları, özenle toplayan bakımlı, pembe, ince tırnaklı, beyaz ellerine bakıyordu.

Anna Fyodorovna bir ara iyice heyecanlandı, oyunu en yüksek sayıyla, büyük şlemle aldı. Ama şaşılacak şey! Bu se-

fer de üç el içeri girdi. Bunun üzerine birtakım garip rakamlar yazıldı hesabına. Zavallılığın az kalsın akli başından gidiyordu.

Liza annesini bu gülünç durumdan kurtarmak için neşeli bir sesle:

– Bir şey yok anneciğim! Bir şey yok! Hele siz dayımı bir iki kere yenin, bakın o zaman işler nasıl düzelecek, dedi.

Anna Fyodorovna kızının yüzüne korka korka baktı.

– Hiç olmazsa bana sen yardım et, Liza! Bu tarz preferansın nasıl oynanacağını bilmiyorum.

Liza annesinin kâğıtlarına şöyle bir göz attı.

– Bu tarz oynamayı ben de bilmiyorum.

Sonra işi şakaya vurdu:

– Bu gidişle paraların hepsini vereceğe benziyorsunuz anneciğim! Pimoçka'ya alacağın giysinin parası bile kalmayacak.

Asteğmen, Liza ile konuşmak için can atıyordu. Onun bu sözlerini fırsat bilerek:

– Bu gidişle annenizin on gümüş ruble kaybetmesi işten bile değil, dedi.

Anna Fyodorovna masadakilerin yüzlerine teker teker baktı. Çok şaşırmıştı.

– On ruble de nereden çıktı? Biz ufak paralarla oynamıyor muyduk?

Kont söze karıştı o zaman:

– Nesine oynadığımızı bilmiyorum, ben kazandığım parayı eksiksiz alırım. Bundan başkasına aklım ermez.

Yaşlı kadın köpüklü şarap getirmelerini söyledi, kendisi de iki kadeh içince yüzü kıpkırmızı kesildi. Şimdi ona her şey vız geliyordu. Hatta başörtüsünün altından bir tutam kır saç çıktıği halde onu düzeltmeye bile kalkmadı. Sanki milyonlar kaybetmiş, mahvolmuş gibi bir ruh hali içindeydi. Asteğmen diziyile Kont'u dürttüğçe dürtüyor, Kont ise yaşlı kadının hesabını yükselttikçe yükseltiyordu. En sonunda oyun

bitti. Anna Fyodorovna hesap bilmediği için şaşırıyormuş gibi yaparak, hileyle sayılarını ne denli eksiltirse eksiltsin, kaybının büyüklüğünden ne denli korkuya düşerse düşsün, hesaplar sonunda dokuz yüz yirmi sayı kaybettiği çıktı ortaya. Ağabeyine birkaç kere, “Bunlar kâğıt parayla dokuz ruble mi eder?” diye sordu. Eski süvari, kardeşinin topu topu 9,2 rublesinin ütöldüğünü, bunun hemen ödenmesi gerektiğini söyleyinceye değin, kaybının korkunçluğunu bir türlü kavrayamadı. Kont, oyunu bitirir bitirmez kazandığı paranın hesabını yapmadan masadan kalktı, pencereye yaklaştı ve kavanozlardan tabaklara mantar boşaltan, mezeleri hazırlayan Liza ile ikisi arasında Asteğmen’in akşam boyunca beceremediği şey, yani onunla havadan sudan şeylerden konuşma işi kendiliğinden, rahatça başladı.

Asteğmen’in durumu bu sırada hiç de iç açıcı değildi. Anna Fyodorovna, Kont’un, özellikle de gönlünü hoş tutan Liza’nın masadan ayrılmasından sonra öfkesini büsbütün açığa vurmuştu.

Polozov birşeyler söylemiş olmak için:

– Hanımefendi, paranızı ütmüş olmamız üzücü bir durum. Tek kelimeyle vicdansızlık! dedi.

– Kafanızdan bir de yazmalı preferans çıkardınız. Bir türlü anlayamadım. Kâğıt paralarla ne kadar tutuyor demiştiniz?

Eski süvari, oyundan kendisinin de kazançlı çıkmış olmasının etkisiyle sevincini saklayamadı.

– 9,2 ruble. Dokuz ruble, bir de yirmi kapık! Hadi kardeşçğim, sökölün paraları! Çabuk çıkarın!

– Vereceğim, vereceğim! Beni bir daha böyle apansız kıştırıramazsınız. Ancak ben bu kaybımı hayatım boyunca çıkarıramam.

Anna Fyodorovna böyle dedikten sonra sallana sallana odasına gitti, dokuz ruble kâğıt parayı alarak geriye döndü, ağabeyinin ısrarla istemesi üzerine hepsini ona verdi. Anna

Fyodorovna ile konuşmaya girse azarlanacağından korkmaya başlamıştı Polozov. O yüzden sesini çıkarmadan, yavaşça masadan kalktı, açık pencerenin önünde konuşmaya dalan Kont ile Liza'nın yanına gitti.

Odada, akşam yemeği tabaklarının konulduğu masanın üstünde, açık pencerelerden esen ılık mayıs rüzgârının alevlerini salladığı iki mum vardı. Bahçeye bakan pencere aydınlıktı, ama odadakinden başka türlü bir aydınlıktı bu. Yüksek ıhlamurların tepelerinden kayan bir dolunay, altınımsı rengini yitirmiş olarak, üzerinden gelip geçen bulutları aydınlatıyordu. Yollara dizili ağaçların arasından görünen havuzun yüzü ay ışığından dolayı pırl pırlıdı. Kurbağalar havuzda neşeli bir curcuna tutturmuşlardı. Tam pencerenin dibindeki leylak ağacının güzel kokulu, nemli çiçekleri arada bir yavaş yavaş ırgalanıyor, birtakım küçük kuşlar orada uçuşarak kanat çırpıyorlardı.

Liza'ya iyice sokularak alçak pencereye oturan Kont:

– Ne güzel bir manzara, değil mi? dedi. Bahçede gezmeyi sever misiniz?

Liza, Kont'la konuşmaktan ötürü nedense en ufak bir çekingenlik duymuyordu.

– Evet, sabahleyin yedi sularında, ev işleri dolayısıyla dışarı çıktığım zaman annemin yetiştirmesi Pimoçka ile bahçede biraz dolaşırız.

Bir gözü monokllü Kont'un bakışları bahçeden ayrılarak, sık sık Liza'nın güzel yüzünde dolaşıyordu.

– Köyde yaşamak hoş bir şey olmalı! Peki, ay ışığında dolaşmaktan zevk almaz mısınız?

– Hayır. Üç yıl öncesine değin ay doğduğunda dayımla her gece dolaşırdık. Uykusuzluk dedikleri tuhaf bir hastalığa tutulmuştu o zaman. Ay çıktı mı, gözüne uyku girmezdi. Bahçeye bakan şu gördüğünüz oda onundur, penceresi de alçacık, ay ışığı doğrudan doğruya içeriye düşer.

– Tuhaf, o oda sizin değil mi?

– Hayır, ben yalnız bu gecelik oradayım. Benimkinde siz kalıyorsunuz.

Sözlerinin içtenliğini göstermek isteyen Kont, monoklünü gözünden çıkararak:

– Ya, öyle mi? dedi şaşırmışçasına. Aman Tanrım, sizi rahatsız ettiğim için kendimi ömür boyu bağışlamayacağım! Böyle olduğunu bilseydik kesinlikle gelmezdik.

– Neden rahatsız edeceğimisiniz? Tersine, ben çok memnunum. Dayımın odası o denli güzel ve iç açıcı, penceresi de öyle alçak ki, bu gece uyumadan önce orada biraz oturacağım ya da bahçeye çıkıp dolaşacağım.

Kont monoklünü yeniden gözüne taktı, Liza'ya dikkatle baktı. Sanki penceredeki yerine yerleşiyormuş gibi yaparak, ayağını onunkine dokundurmaya çalışırken, bir yandan da; “Ne akıllı kız! Nasıl kurnazca sözü getirip, istersem geceleyin pencerenin önünde kendisini görebileceğimi söyleyiverdi!” diye düşünüyordu. Genç kız, Kont'un gözünde güzelliğinin büyük bir bölümünü yitirdi birden; demek, onu elde etmek bu denli kolaydı!

Kont ağaçlar arasındaki alacakaranlık yollara baktı, düşünceli bir sesle:

– İnsanın sevdiği biriyle böyle bir gece bahçede dolaşması zevklerin en büyüğü olmalı, dedi.

Bu sözler ve Kont'un sanki istemeyerek birkaç kere ayağına dokunması kızcağızı hayli utandırmıştı. Utandığını gizlemek için rastgele birşeyler mırıldandı:

– Evet ay ışıklı gecelerde gezmek hoştur.

Ama bunu der demez bir tuhaf oldu, mantar boşalttığı kavanozun ağzını bağladı, tam pencereden uzaklaşmak üzereydi ki, Asteğmen geldi yanlarına. Liza onun ne biçim bir insan olduğunu merak ettiğinden gitmekten vazgeçti.

Asteğmen:

– Ne güzel bir gece! diye başladı konuşmasına.

Liza, “Hep de güzel manzaradan, gecedен söz ediyorlar” diye geçirdi içinden. Asteğmen, arkadaşlarının pek beğenmediği, biraz tuhaf ve kendine özgü konuşmasıyla:

– Şu görüntünün güzelliğine bakın! diye ekledi. Ama bütün bu güzellikler sizi bıktırmıştır artık.

– Niçin öyle söylüyorsunuz? Aynı yemek, aynı giysi insanı bıktırabilir, ama güzel bir bahçe hiçbir zaman! Hele gezmeyi seviyorsanız, bir de ay çıkmışsa!.. Dayımın odasından bütün havuz görünür. Ben bu gece zevkle seyredeceğim.

Polozov gelmemiş olsa Liza ile buluşma işini sağlama bağlayacağına inanan Kont, canı sıkılarak:

– Galiba bahçenizde bülbül yok! dedi.

– Hayır, eskiden vardı, ama geçen yıl avcılar birini yakaladılar. Birkaç hafta önce de bir tanesi ne güzel ötüyordu, ama köy korucusu çingiraklı arabasıyla geçerken kuşcağızı ürkütmüş olmalı. Üç yıl önce dayımla ağaçların çevrelediği şu yolda oturur, bir iki saat bülbül sesi dinlerdik.

Eski süvari konuşan gençlere yaklaştı.

– Bu cırcırböceği sizlere neler anlatıyor bakayım? Birşeyler yiyelim mi artık, ne dersiniz?

Kont’un sofrada yemekleri övüp iştahla yemesi hanımefendinin neşesizliğini biraz dağıtır gibi oldu, yemekten sonra da subaylar iyi geceler dileyerek odalarına çekildiler. Kont giderken eski süvarinin elini sıktı. Anna Fyodorovna’nın elini öpmeden ayrıldı, bu da iki yaşlı insanın çok garibine gitti. Sıra Liza’ya gelince, gözlerini ona dikip o tatlı gülümsemesiyle gülerek, onun da elini sıktı. Kont’un gözlerini süzüşü Liza’yı yeniden şaşırtıp yüzünü kızarttı. “Çok yakışıklı bir adam, ama kendisine fazla değer veriyor” diye geçirdi içinden.

Odalarına döndüklerinde Polozov:

– Sende hiç utanma sıkılma yok mu? dedi. Ben bile bile yanlış oynayarak sayı vermeye çalıştım, durmadan masanın altından seni dürttüm. Sen ne acımasız adammışsın meğer!.. Görmedin mi, kadıncağız ne kadar üzüldü?

Kont bir kahkaha attı.

– İnsanı gülmekten çatlatır bu kadın! Nasıl da küsüverdi, fark ettin mi?

Böyle diyerek neşeli bir kahkaha daha attı. Karşısında diki- len Yohan bile başını önüne eğdi, yana dönüp usulca güldü.

Kont gülmesini sürdürüyordu.

– Kah-kah-kah! “Dostum” dediği adamın oğlunu görsün, nasılmış bakalım!

– Çok ayıp ettik. Zavallı kadına acıdım doğrusu.

– Saçma! Sen çok toysun, dostum! Yani yenileyim mi istiyordun? Sonra niçin yenilecekmişim? Bir zamanlar oyun bilmiyordum da yeniliyordum. Buna on ruble derler, oğ- lum, gözünü dört aç! Hayatta becerikli olacaksın. Yoksa in- sanı aptal yerine koyarlar.

Polozov ona karşılık vermedi; o sırada Liza’yı düşünmek- ten başka bir şey istemiyordu canı. Onu son derece güzel ve saf bulmuştu. Giysilerini çıkardı, kendisi için hazırlanmış, yumuşak, temiz yatağa uzandı. Aralıklarından solgun ışık- ların sızdığı, şalla örtülmüş pencereye bakarken şöyle düşü- nüyordu: “Görüyorum da, askerlik onuru, askerlik şanı boş şeylermiş... Mutluluk; kuytu bir köşede, sevgili, akıllı, sade bir kadınla yaşayıp gitmekten ibaret. Sağlam, gerçek mutlu- luk bu işte!”

Ama Asteğmen, Kont’a bu düşlerinden söz etmedi, hatta Kont’un da Liza’yı düşündüğünü bildiği halde, köylü kızının sözünü hiç açmadı.

Kont odada bir aşığı bir yukarı dolaşıyordu.

– Niçin soyunmuyorsun?

– Bilmem, daha uykum gelmedi. İstersen sen mumu söndür, ben sonra yatarım.

Kont böyle diyerek dolaşmasını sürdürdü.

Geçirdikleri akşamdan sonra kendini her zamankinden daha çok Kont'un etkisinde hisseden, bu yüzden ona karşı isyan duygusu taşıyan Asteğmen, Kont'u kızdırmak için:

– Bilmem, daha uykum gelmedi, dedi.

Sonra Turbin'le konuşuyormuş gibi zihninden şunlar geçti: "Senin şu taranmış kafanın içinde hangi düşüncelerin dolaştığını biliyorum. Kızın ne denli hoşuna gittiği gözümünden kaçmadı. Ama sen bu saf, iffetli varlığı anlayacak insan değilsin. Senin bütün istediğin, Mina ile albaylık rütbesi..."

Polozov neredeyse Kont'la konuşmaya başlayacaktı ki, sonra bu niyetinden caydı. Eğer Kont'un Liza hakkındaki niyeti gerçekten tahmin ettiği gibiyse, onunla tartışacak durumda olmadığını biliyordu. Hatta onunla karşıt görüşte olmaya dahi gücü yetmeyecekti. Onun, son günlerde gittikçe ağır ve dayanılmaz gelmeye başlayan etkisine boyun eğmekten başka çaresi yoktu.

Kont şapkasını giyip kapıya doğru yürüyünce:

– Nereye böyle? diye sordu.

– Ahıra gidip atlara bir bakayım, her şey yerli yerinde mi?

Asteğmen, "Tuhaf!" diye geçirdi içinden. Sonra mumu söndürdü, eski dostuna karşı aklına gelen, saçma sapan, düşmanca kıskançlık düşüncelerini kafasından atmaya çalışarak, öbür yanına döndü.

Bu sırada Anna Fyodorovna da her zamanki gibi ağabeyini, kızını, yetiştirmesi Pimoçka'yı kutsayıp öperek odasına çekilmişti. Uzun zamandan beri bunca yoğun bir heyecan duymamış olduğundan, rahatça dua bile edemedi. Toprağı bol olası Kont'un ona hüzün veren, canlı anıları ile onu in-

safsızca üzen genç Kont'un bıraktığı izlenimler aklından çıkmıyordu bir türlü. Yine de her zamanki gibi soyundu, karyolasının yanındaki masada duran yarım bardak kvasını içti ve yatağına yattı. Sevgili kedisi de sessizce odasına girmişti o sırada. Anna Fyodorovna kediyi yanına çağırdı, onun mırıltısını dinleyerek okşamaya başladı, ama gene de gözüne uyku girmiyordu.

Anna Fyodorovna uyumasına engel olduğu düşüncesiyle kediyi yanından kovdu. Kedi döşemeye usulca atladı, tüylü kuyruğunu yavaşça kıvrarak, oradan sedirin üstüne zıpladı. O sırada, hanımefendinin odasında döşemede yatan hizmetçi kız Ustyaşka girdi içeriye; keçesini yere serdi, mumu söndürüp köşedeki kandili yaktı. En sonunda hizmetçi kız da horlamaya başlamıştı; ama yaşlı kadının gözüne hâlâ uyku girmiyor, zihni karmakarışık düşünceler içinde çalkalanıp duruyordu.

Bir an gözünü kapatmaya görsün, genç Kont'un yüzü şıp diye canlanıyordu hayalinde. Gözlerini açıp kandilin zayıf ışığında komodine, masaya, beyaz giysisine bakınca bu yüz türlü çeşitli görünüşlerle gene karşısına dikiliyordu. Kâh kuştüyü yatağı onu bunaltıyor kâh masadaki saatin tiktakları çekilmez oluyor kâh hizmetçinin horlaması rahatını çıkarıyordu. Bir ara hizmetçiyi uyandırıp horlamamasını söyledi. Kızı Liza, baba-oğul kontlar, oynadıkları kâğıt oyununun izlenimleri, karman çorman yeniden zihnine üşüştü. Kendisini kâh baba Kont'la birlikte vals yaparken görüyor, yarı çıplak, dolgun, beyaz omuzları gözünün önünde canlanıyor, baba Kont'un öpücüklerini omuzlarında hissediyor; kâh kızını genç Kont'un kollarında düşlüyordu. Ustyaşka yine horlamaya başlamıştı...

"Kalmadı artık o eski günler, insanlar çok değişti. Babası benim için ateşe atılmaya hazırdı, bunu yapması için neden de vardı. Beriki ise, Tanrı bilir, kütük gibi uyuyordur şim-

di. Çapkınlık edeyim filan yok; oyunda birkaç ruble kazandı ya, bu ona yeter. Babası diz çöküp, “Ne yapmamı emre diyorsun? Öl de, kendimi öldüreyim!” derdi. “Eğer isteseydim öldürürdüm de...” diye hayallere dalmıştı ki, ansızın koridorda birinin çıplak ayak sesleri duyuldu. Derken, başına bir örtü alan Liza heyecandan sapsarı, titreye titreye, koşarak girdi odasına, Anna Fyodorovna'nın yatağına düşercesine kapaklandı...

... Annesine iyi geceler dileyen Liza, o geceyi geçireceği dayısının odasına yalnız başına gitmişti. Sirtında beyaz bir bluz vardı, uzun kalın saç örgülerini başörtüsünün altına toplamıştı. Odasına varır varmaz ilk işi mumu söndürmek oldu, sonra penceresinin kepengini açtı, kendi de bir sandalyeye rahatça oturarak, ayın gümüş ışıklarının pırl pırl aydınlattığı havuzu dalgın gözlerle seyre koyuldu.

Alıştığı uğraşları, yakından ilgilendiği şeyler, yepyeni bir aydınlık altında serilmişlerdi gözlerinin önüne. Sevgisi benliğinin bir parçası haline gelen kaprisli annesi, yaşlı ama sevimli dayısı, uşaklar, genç hanımlarını taparcasına seven köylüler, sağmal inekler, danalar, yüreğini büyük bir sevinçle dolduran bütün bu doğal, ona ruh dinginliği veren şeylerin hepsi şimdi ona başka türlü görünüyor; can sıkıcı, hatta çok gereksiz geliyordu. Sanki birisi ona, “Aptal kız, aptal kız! Yirmi yıldır ıvır zıvır işlerle uğraştın, boş yere birilerine hizmet ettin! Hayat nedir, mutluluk nedir, aramadın!” diyor gibiydi. Aydınlık, kımıltısız bahçenin derinliklerine dalgın gözlerle bakan Liza, o anda bunları her zamankinden daha güçlü, önceki hayallerinden daha çarpıcı olarak düşünüyordu. Peki, onu bu düşüncelere yönelten neydi? Akla ilk gelebileceği gibi, Kont'a karşı gönlünde uyanan aşk değildi bu. Tersine Kont hiç hoşuna gitmemişti. Asteğmen llyin kolaylıkla onun yerini alabilirdi, ama llyin gösterişsiz, zavallı, sessiz bir yaratıktı. İster istemez Asteğmeni unuttu, öfke ve sı-

kıntıyla hayalinde yine Kont'u canlandırdı. Kendi kendine, "Hayır, beklediğim beyaz atlı prens o değil!" diyordu. Onun ülküsü bambaşkaydı. Bu ülkü şu gecenin, şu doğanın ortasında, bu güzellikleri bozmadan sevebileceği, herhangi bir kaba gerçekle yan yana getirilmesi olanaksız, biçim verilmiş bir varlıktı.

Başlangıçta, yalnız hayatı, ilgisini çekebilecek insanların yokluğu bilinen etkiyi yapmıştı Liza'ya. Tanrı'nın hepimizin gönlüne eşit olarak koyduğu sevme gücü, onun yüreğinde henüz uyandırılmadan, kımiltısız yatıyordu. Daha sonraları uzun süre, içinde birşeylerin kıpırdandığını hüzünlü bir mutlulukla sezmiş, ama gönül hazinesinin kapısını açıp içindekileri başkalarına akılsızca dağıtmaktan korktuğu için bu zenginliği kendi kendine seyretmek zevkiyle yetinmişti. Liza'nın ömür boyu bu pinti mutluluğuyla yaşamasını dileyebilir miyiz? Acaba böylesi daha iyi, daha sürekli olabilir mi? O halde gerçek ve en güzel aşk bu değilse nedir?

"Tanrım!" diye düşünüyordu Liza, "Mutluluğumu, gençliğimi tümüyle elimden kaçırdım mı? Bir daha çıkmayacak mı karşıma mutlu olma fırsatı? Hiçbir zaman çıkmayacağı doğru mu?" Gözlerini kaldırıp ayın çevresindeki aydınlık haleye baktı. Dalga dalga beyaz bulutlar yıldızları örtmüş, aya doğru yürüyordu. "Eğer ay şu kıyıdaki beyaz bulutçuğa değerse, kaygılarım doğru demektir" diye geçirdi içinden. Bulanık bir sis perdesi aydınlık toparlağın alt yarısını sıyrarak çabucak geçti. Çayırarda, ıhlamur ağaçlarının tepelerinde, havuzda ay ışığı hafifçe donuklaştı; ağaçların koyu gölgeleri aydınlık yerlerle karıştı. Sanki doğayı loşluğa boğan bu kederli gölgeyi taklit edercesine, yaprakların üzerinden bir esinti geçti; çiyli otların, ıslak toprağın, çiçeklenen leylak ağacının kokusunu sürükleyerek oturduğu pencereye kadar getirdi.

Liza kendi kendini, "Hayır, doğru değil! Eğer bu gece bül-bül öterse, bütün bu düşündüklerimin saçma sapan şeyler

olduğunu anlayacağım, o zaman umudumu kesmemem gerekir” diye avutuyordu. Böylece birilerini bekliyormuş gibi, uzun zaman, sessizce oturdu; çevresinde her şey yeniden aydınlanıp canlandı, bulutlar yeniden birkaç kere ayı örttü, doğa üst üste kararıp aydınlandı. Ta havuzun aşağılarından gelen bir bülbül sesi çınlayan şakımasıyla onu uyandırınca ya değin, Liza pencerenin önünde oturduğu yerde öylece uyu-yakalmıştı. Bülbülün ötüşüyle araladı gözlerini. Önünde açıliveren bu dingin, aydınlık doğayla gizemli bir biçimde kaynaşan ruhu yeni bir coşkuyla dolup taşıtı. Başını ellerine dayadı. Azap veren tatlı bir hüznün yüreğini eziyordu. Karşılığını bulamamış, temiz, engin bir aşkın hafifletici yaşları doldu gözlerine. Başını, pencere kenarında çaprazladığı kollarının üzerine koydu. Sevdiği bir dua kendiliğinden dudaklarından döküldü; ıslak gözlerle yeniden uykuya daldı.

Bir elin eline dokunmasıyla uyandı ansızın. Gözlerini açtı. Bu elin dokunuşu önce hafif ve hoştu. Sonra gittikçe daha çok sıkmaya başladı. Bir anda gerçeği kavrayarak bir çığlık attı, yerinden sıçradığı gibi olanca hızıyla odasından dışarı fırladı. Liza oradan uzaklaşırken, odanın penceresi önünde, bahçede dikilen; ay aydınlığında açıkça seçilebilecek durumdaki Kont Turbin’i tanımış mıydı? Bunu kendisi de bilmiyordu.

XV

Gerçekten Kont’tu bu. Kızın çığlığı üzerine gece bekçisinin çitin ötesinden düdük çaldığını işitince, yakayı ele veren bir hırsız tedirginliğiyle sağına soluna bakmaksızın, çiyli ıslak otlarda koşmaya başladı; o hızla bahçenin derinliklerine daldı. Akli başından oynamış bir biçimde; “Ah, ben ne aptalım! Korkuttum onu. Yavaşça seslenerek uyandırmalıydım. Ah, beceriksizin, hayvanın biriyim ben!” diye söyleni-

yordu. Bir ara durarak kulak kabarttı. Kumlu yollardan so-
pasını sürükleye sürükleye yürüyen bekçi, bahçe kapısından
içeri girmişti. Gizlenmeliydi. Havuza doğru yürüdü. Ayakla-
rının ıslanmasına aldırmaksızın yere çömeldi, olanları ta ba-
şından beri gözünün önüne getirmeye çalıştı...

Bahçeye ilk girişinde, çiti aştıktan sonra, gözleriyle
Liza'nın penceresini aramış; onun orada oturduğunu gör-
müştü. En ufak çıtırtıya kulak vererek pencereye birkaç ke-
re yaklaşıp uzaklaşmış, böyle ağırdan alışına kızan Liza'nın
onu sabırsızlıkla beklediğini düşünmüş, en sonunda utan-
gaç köylü kızının uyuyor numarası yaptığı kanısına varmış-
tı. Bu kararlar ona doğru yaklaşınca kızın uyuduğunu açıkça
görmüş, ama nedense şaşkınlık içinde yeniden geriye kaç-
mış, ancak korkaklığından ötürü kendini ayıplayarak, son
bir kararlar Liza'nın yanına gitmiş, o kararlar da elini tutuver-
mişti...

Bekçi öksürüp boğazını temizleyerek bahçe kapısını gıcır-
datarak açtı, dışarı çıktı. Bunun ardından Liza'nın pencere
kanatları kapandı, içeriden kepenkler indirildi. Kont bunları
içi burkularak seyrediyordu. Her şeye yeniden başlamak için
neler vermezdi ki! İkinci bir fırsat çıksa böyle aptalca dav-
ranır mıydı? "Olağanüstü bir kız! Körpe mi körpe, nefis bir
parça. Nasıl da elden kaçırdım!.. Budalanın biriyim ben!" di-
ye düşündü. Artık uykusu muykusu kalmamıştı. Canı sıkı-
lan bir adamın kararlı adımlarıyla, ıhlamur ağaçlarının çev-
relediği yolda rastgele yürümeye başladı.

O büyümlü gece; aşka çağrı ve durgun bir hüzünden oluşan
armağanını ona da vermişti. Killi toprağının şurasından bu-
rasından otların fışkırdığı, üzerine kuru dalların döküldüğü
yol, ıhlamurların sık yapraklarının arasından düşen soluk
ay ışığı dolayısıyla alaca bulaca aydınlıktı. Kıvrılmış bir ağaç
dalı, Kont'un başının üstünde sanki bir yanından beyaz yo-
sunla kaplanmış gibi parlıyordu. Gümüşlenen yapraklar ara-

sında birileri fısıldaşıyor gibiydi. Konakta bütün ışıklar sönmüş, sesler kesilmişti; sanki bir bülbül tek başına bu engin, sessiz boşluğu ötüşüyle doldurmaya çalışıyordu. Bahçenin kokulu serinliğini ciğerlerine çeken Kont, “Tanrım, bu ne gece! Bu ne mucize dolu bir gece! Ama içimde nedense bir sıkıntı var. Ne kendimden ne çevremdekilerden ne de yaşamaktan zevk alıyorum. Hiç mi hiç mutlu değilim! Ne güzel ne sevimli bir kızdı oysa! Belki de gücenmiştir bana...” diye geçirdi içinden. Birden kafasının içi karıştı; kendini, bahçede köylü kızı Liza ile yan yana, çeşitli garip durumlarda gözünün önüne getirdi; sonra Liza’nın yerini sevgilisi Mina’sı aldı. “Ben ne aptalım! Belinden sarılıp öpüvermeliydim!” diye düşündü; o pişmanlık içinde, arkadaşıyla birlikte kaldığı odaya döndü.

Asteğmen daha uyumamıştı. Yatağında döndü, yüzünü Kont’a çevirdi.

Kont:

– Uyuyor musun? diye sordu.

– Hayır.

– Bilsen az önce neler oldu, anlatayım mı?

– Anlat.

– Hayır, anlatmayayım daha iyi... Ya da dur anlatayım.

Ayağını topla biraz.

Kaçırdığı fırsata gerçekten boş verircesine, canlı bir gülümseyişle arkadaşının yatağının ucuna ilişti.

– Söyleyeceklerime inanacak mısın bilmem! Şu bizim hanım kız bana buluşma önerisinde bulundu.

Polozov:

– Ne diyorsun? diye bağırarak yatağında doğruldu.

– Bak, dinle.

– Nasıl olur? Ne zaman? İnanmıyorum sana!

– İster inan ister inanma. Siz oyunun hesabını yaparken, kız bana geceleyin pencerenin önünde bekleyeceğini, benim

odasına girebileceğimi söyledi. Gör işte, becerikli adam diye kime derler! Sen orada moruklarla oturadur, biz ne işler çevirdik! Kendi kulağınla işittin, geceleyin pencerenin önünde oturacağını, havuzu seyredeceğini, senin yanında da söylemedi mi?

– O bunu o amaçla söylememiştir herhalde.

– Öyle mi, değil mi; bilmem. Bu sözleri söylediğini sen de duydun... Belki de her şey birdenbire olsun istememiştir de, bana öyle gelmiştir. Ama korkunç bir şey oldu. Düpedüz saklaklığı benim yaptığım!

Kont böyle diyerek kendini hor görürcesine gülümsedi.

– E, neler oldu? Anlatsana hadi!

Kont, Liza'nın yanına kararsızlık içinde yaklaşıp uzaklaşmalarını atlayarak her şeyi olduğu gibi anlattı.

– Bu güzel fırsatı kendi beceriksizliğim yüzünden kaçırdım. Daha yürekli olmalıydım. Çığlık atarak pencereden kaçtı.

Üzerinde sürekli ve güçlü bir etki bırakmış olan Kont'un gülümsemesine beceriksiz bir gülümsemeyle karşılık veren Asteğmen:

– Demek bir çığlık attı ve kaçtı, öyle mi? dedi.

– Evet. Hadi, uyuyalım artık.

Asteğmen yeniden sırtını ona döndü, sesini çıkarmadan on dakika kadar yattı. Bu sırada ruhunda neler olup bittiğini Tanrı bilir. Ama yeniden Kont'a doğru döndüğünde, yüzünde tam bir kararlılık okunuyordu.

– Kont Turbin! dedi sesi titreyerek.

Kont'un sesi sakindi.

– Bir şey mi var? Sayıklıyor musun yoksa? Ne diyorsun Polozov?

– Kont Turbin! Siz alçağın birisiniz!

Polozov bu sözleri yüksek sesle söyledikten sonra ayağa fırladı.

Ertesi gün bölük yola çıktı. Subaylar ev sahiplerini görmeden konaktan ayrıldılar, onlarla vedalaşmadılar bile. Birbirleriyle de konuşmuyorlardı. İlk konaklama yerinde düello yapmaları kararlaştırıldı. Ama alayda herkesin sevdiği, iyi bir arkadaş, mükemmel bir binici olan, Kont'un düello tanığı Yüzbaşı Şults işi öyle ayarladı ki, düello yapılmadığı gibi, alayda hiç kimsenin bundan haberi bile olmadı. Hatta Turbin ile Polozov, aralarında eski dostluk ilişkileri kalmamış da olsa, birbirlerine gene senlibenli davrandılar; eskisi gibi yemeklerde, partilerde arkadaşlıklarını sürdürdüler.

Korney Vasilyev

I

Korney Vasilyev, iş kovalamaktan fırsat bulup köyüne geldiğinde elli dört yaşındaydı. Kıvrırcık gür saçlarında ağarmış tek tel yoktu, elmacık kemiklerine kadar çıkan siyah sakalına ise yeni yeni kır düşmüştü. Dolgun, kırmızı bir yüzü; kalın, güçlü ensesi; şehir hayatı sürmekten semirmiş, dayanıklı bir gövdesi vardı.

Yirmi yıl önce, askerliğini bitirirken evine eli paralı dönmüştü. Önce bir dükkân açtı, sonra dükkânı kapatarak cepleğe başladı. Çerkası'ya gidip "mal" (hayvan) alıyor, bunları Moskova'ya götürüp satıyordu.

Gayi köyündeki taştan yapılmış, sac damlı evinde yaşlı anası, (biri kız, biri oğlan) iki çocuğuyla karısı, on beş yaşlarında sağır bir çocuk olan öksüz yeğeni, bir de yanaşma kalıyordu. Korney iki kere evlenmişti. Birinci karısı sıska, hastalıklı bir kadındı; ona hiç çocuk bırakmadan öldü. Korney genç yaşında dul kalınca, ikinci kere, komşu köyden yoksul bir dulun sağlam yapılı genç kızıyla evlendi. İkinci karısından çocukları oldu.

Moskova'ya mal satmak için son gidişi çok kârlı geçmişti, Korney'in elinde birdenbire üç bin rubleye yakın para birikmişti. Bir hemşerisinden, köyünün yakınında iflas eden bir pomeşçikin* korusunun uygun fiyatla satıldığını işitince ormancılıkla da uğraşmaya karar verdi. Zaten bu işten anlardı; askere gitmeden önce, ormanda, bir kereste tüccarının kâhyasının yanında çalışmıştı.

Korney, Gayi yolu üzerindeki istasyonda trenden inince orada köylüsü Kôr Kuzma ile karşılaştı. Kuzma bir çift uzun tüylü, cılız atını kızağına koşarak, Gayi'den yolcu almak için her trene çıkardı. Kendisi yoksuldu, bu yüzden zenginleri, özellikle Korney'i hiç sevmezdi. Tüccarı Korniyuşka** diye çağırırdı.

Korney, sırtında koyun postundan kürkü, bunun üzerinde gocuğu, elinde ufak valiziyle istasyonun merdivenlerine tırmandı. Orada durup göbeğini dışarı çıkartarak, derin derin soluk aldı; sağına soluna bakındı.

Vakitlerden sabahtı, hafiften ayaz vardı; hava durgun, kapalıydı.

– Hey, Kuzma Dayı, yolcu bulamadın mı? diye seslendi. Beni köye götürür müsün?

– Bir rubleyi bayılırsan götürürüm. Niçin götürmeyeyim?

– Hadi oradan sen de, yedi grivenik*** neyine yetmez...

– Göbeğini şişirdin, şişirdin, şimdi de yoksulun otuz kapiğine göz dikiyorsun, öyle mi?

– Peki, senin dediğin olsun.

Korney böyle diyerek küçük kızağa valizini, çıkınıını koydu; kendi de arkadaki yere geniş geniş yayıldı.

Kuzma kızağın önüne yerleşti.

(*) Pomeşçik: Geniş arazi sahibi, derebeyi, toprak ağası – ç.n.

(**) Korneycik – ç.n.

(***) 10 kapik = 1 grivenik. 100 kapik = 1 ruble – ç.n.

– Hadi, sür bakalım!

Istasyonun arkasındaki engebeli alandan geçerek düz yola çıktılar.

– E, anlat bakalım, köyde ne var ne yok? diye sordu Korney.

– Hiç, ne olsun! İşler kötü.

– Neden öyle?.. Benim yaşlı ana sağ mı?

– Sağ, sağ... Geçenlerde kilisede gördüm. İhtiyarın sağlığı yerinde gözüküyordu. Genç karın da iyi... Yeni bir yaşama tuttu.

Kuzma bunları söylerken tuhaf tuhaf gülüyor gibi geldi Korney'e.

– Ne yaşaması?.. Irgatımız Piyotr'a ne olmuş?

– Hastalandı. Karın da Kamenkalar'ın Yevstigney Beliy'i tuttu. Kendi köylüsü...

– Demek öyle! diye şaşırıldı Korney.

Korney daha Marfa'yı istetirken kadınlar arasında bazı söylentiler kulağına çalınmıştı.

– Ya işte, Korney Vasilyeviç!.. Kadınlar günümüzde çok serbest olmaya başladılar.

– Doğru söylüyorsun... Şey... Senin boz at da çok yaşlanmış.

– Korney Vasilyeviç konuşmayı orada kesmek için konuyu değiştirmişti.

– Eh, artık ben de genç sayılmam. Sahibine uygun.

Kuzma böyle söyleyerek uzun tüylü topal ata kırbacını şaklattı.

Yarı yolda bir han vardı. Buraya gelince Korney kızağı durdurup hana yürüdü. Kuzma ise atları boş bir tekneye yanaştırdı. Başı önde, koşumları düzeltirken, Korney'in kendisini de içeriye çağırmasını bekliyordu.

Hanın sahanlığına çıkan Korney oradan:

– Kuzma Dayı, hadi sen de gel, diye seslendi. Bir kadeh bir şey içersin.

Kuzma acele etmiyormuş gibi yaparak:

– Eh, geliriz bakalım, dedi.

Korney bir şişe açtırarak önce Kuzma'nın bardağını doldurdu. Sabahtan beri ağzına bir tek lokma koymamış olan arabacının başı hemen dumanlandı. Kafayı bulunca da, Korney'e sokulup sesini alçaltarak, köyde duyduklarını tüccara aktarmaya başladı. Söylenenlere bakılırsa, karısı Marfa eski sevgilisini yanaşma tutmuş, onunla yaşıyordu.

İyice sarhoş olan Kuzma:

– Beni ilgilendirmez ama sana acıyorum, dedi. Çok kötü bir durum, herkes gülüyor. Anlaşılan, seninkinin günahtan korktuğu yok. “Bekle sen görürsün. Gün olur, kendisi gelir,” dedim. İşte böyle, kardeşim Korney Vasilyeviç!

Korney, Kuzma'nın anlattıklarını sesini çıkarmadan dinledi. Pırlıl pırlıl parlayan kara gözlerinin üzerindeki gür kaşları yavaş yavaş aşağı düştü, suratı asıldı.

Şişe bitince Kuzma'ya sordu:

– Ee, atları suvaracak mısın? Su içtiler mi? Peki öyleyse, gidelim...

Sonra han sahibine borcunu ödedi, dışarı çıktılar.

Köye akşam karanlığında gelebildiler. Korney'in karşısına ilk çıkan, yol boyunca kafasından bir türlü atamadığı Yevstigney Beliy oldu. Selam verdi yeni yanaşmaya. Şuraya buraya koşturan adamın açık sarı saçları altındaki zayıf yüzünü görünce, Kuzma'nın söyledikleri geldi hatırına. “Yalan söylemiştir ihtiyar köpek!” diye düşündü. “Ama kimbilir! Kendim öğreneyim en iyisi...”

Atların yanında duran Kuzma tek gözünü Yevstigney'e kırptı.

– Demek, bizde kalıyorsun? diye sordu Korney.

– Öyle... Bir yerde çalışmadan olmuyor.

– İçeride soba yanıyor mu?

– Yanmaz olur mu? Matvevna* var orada.

Korney merdivenlere tırmandı. Konuşmaları işiten Marfa da sofaya çıkmıştı. Kocasını görünce birden yüzü kızardı, özellikle tatlı bir sesle, çabuk çabuk selam vererek:

– Annemle biz de artık umudumuzu kesmiştik, dedi.

Sonra kocasının arkasından oturma odasına girdi.

– E, ne var ne yok? Ben gideli beri nasılsınız? diye sordu Korney.

– Eskisi gibi...

Marfa böyle diyerek, eteğini çekip duran iki yaşındaki kızını kollarına aldı, çocuğa süt vermek için, geniş, kararlı adımlarla sofaya çıktı.

Korney gibi kara gözleri olan annesi, bu sırada keçe çizmeler içindeki ayaklarını sürüye sürüye girdi içeri. Titreyen başını sallayarak:

– Sağ ol oğul, gelip hatırımızı sordun, dedi.

Korney annesine hangi iş için eve geldiğini söyledi, o anda da Kuzma'yı hatırlayarak parasını vermek için dışarı davrandı. Kapıyı yeni açmıştı ki, tam karşısında, avluya çıkan kapının önünde Marfa ile Yevstigney'i gördü. Birbirlerine iyice sokulmuşlardı. Marfa birşeyler anlatıyordu. Korney'i görür görmez Yevstigney kendini avluya attı, Marfa ise semaverin yanına gelerek üzerinde uğuldayıp duran boruyu düzeltmeye başladı.

Korney öne eğilmiş duran karısının arkasından bir şey söylemeden geçti; kızaktaki çıkını aldıktan sonra Kuzma'yı çay içmeye çağırdı. Çaya oturmadan önce Korney herkese Moskova'dan aldığı armağanları dağıttı: Annesine yün bir atkı, Fedka'ya (oğlu) resimli bir kitap, sağır yeğenine yelek, karısına da entarilik basma.

Çay içerken Korney, kaşları çatık, konuşmadan oturuyor;

(*) Marfa Matvevna, tüccarın karısı – ç.n.

neşesiyle herkesi güldüren yeğenine baktıkça arada bir isteksiz isteksiz gülümsüyordu. Çocukcağız yeleğe öylesine sevinmişti ki, ikide bir katlayıp açıyor, sırtına giyiyor, kendi elini öpüyor, Korney'e bakıp bakıp gülümsüyordu.

Çaydan ve akşam yemeğinden sonra Korney, karısı ve kızıyla birlikte yattıkları odaya çekilmek niyetindeydi. Ancak Marfa kap kacağı yıkamak için mutfakta kalmıştı. Masada dirseklerine dayanarak oturan Korney, karısının gelmesini bekliyordu. Ona olan öfkesi büyüdükçe büyüyordu içinde. Bir şeyle oyalanmış olmak için duvardan hesap kutusunu aldı, cebinden de not defterini çıkararak hesap yapmaya başladı. Bir yandan hesap yaparken bir yandan da kapıyı gözetliyor, dışarıda konuşulanlara kulak kabartıyordu.

Birkaç kere kapının açılıp sofaya birinin girdiğini işitti ama karısı değildi bu. En sonunda yatak odasının kapısı sarılarak açıldı; içeriye kucağında çocukla, kırmızı entarili, kızarık yüzlü, güzel karısı girdi.

– Yolda çok yorulmuşsunuzdur, dedi gülümseyerek.

Kocasının asık suratını görmezlikten geliyordu. Korney bir şey söylemeden ona şöyle bir baktı, hesaplayacağı bir şey kalmadığı halde yeniden işe koyuldu.

Marfa çocuğu kucağından yere indirip bölmenin arkasına geçerken:

– Vakit epey ilerledi, dedi. Yatma zamanı...

Yatağı düzelttikten sonra kızı yatırdığını işitti Korney. Kuzma'nın "Herkes gülüyor..." deyişini hatırladı. "Şimdi görürsün!" diye geçirdi içinden. Güçlkle soluk alarak yavaş yavaş yerinden kalktı, elindeki kalem artığını yelek cebine soktu, hesap kutusunu duvara astıktan sonra bölme kapısına doğru yürüdü. Karısı yüzünü tasvirlerle çevirmiş, dua ediyordu. Durdu, bekledi. Karısının istavroz çıkarması, eğilip kalkması, mırıldanarak dua okuması epey sürdü. San-

ki işini çoktan bitirmiş de her şeyi baştan bir daha, bir daha yapıyor gibiydi. Ama işte son defa yerlere kadar eğilip doğruldu, içinden birtakım dua sözleri mırıldandı, sonra yüzünü ona çevirdi.

Kızını göstererek:

– Agaşka uyudu, dedi, yüzüne bir gülümseme yayılmıştı, gıcır gıcır eden karyolaya oturdu.

Korney kapıdan içeri girerken sordu:

– Yevstigney çoktandır mı burada çalışıyor?

Marfa acele etmeden kalın saç örgülerinden birini omzundan aşırıp göğsüne bıraktı, örgüyü becerikli parmaklarıyla çözmeye başladı. Kocasının yüzüne dik dik bakarken gözlerinin içi gülümsüyordu.

– Yevstigney mi? İki üç hafta oldu, sanıyorum.

– Onunla yaşıyormuşsun, öyle mi?

Marfa sert, sık saç örgüsünü elinden bıraktı, ama hemen yeniden yakalayarak çözmeye devam etti. “Yevstigney” kelimesini söylerken sesi çınlayarak:

– Kim uydurur böyle şeyleri!.. dedi. Yevstigney’le yaşıyormuşum! Saçma! Sana bunu kim söyledi?

Korney güçlü yumruklarını sıktı.

– Söyle, doğru mu anlatılanlar?

– Bırak şimdi saçmalamay!.. Çizmelerini çıkartmamı istiyor musun?

– Hadi, cevap ver! diye üsteledi Korney.

– Şuna bakın, kala kala Yevstigney’e mi kaldım!.. Kim söyledi sana bu kuyruklu yalanı?

– Sofada onunla ne konuşuyordun?

– Ne mi konuşuyordum? Fıçıya çember geçirmesini söylüyordum. Hem neden durmadan üstüme varıyorsun?

– Sana doğru söyle diyorum! Yoksa gebertirim! Aşağılık, kaltak karı!

Böyle diyerek karısının saç örgüsüne yapıştı.

Marfa saçlarını kocasının elinden çekip kurtardı, acıdan yüzü buruştu.

– Zaten kavga etmekten başka bir işe yaramazsın. İyi bir şey gördüm mü ki senden? Böyle bir hayat sürdürdükten sonra ne yaptığını bilmez insan!..

Korney karısının üstüne yürüdü.

– Söyle, ne yaparmışsın!

– Suçum ne de saçlarımın yarısını yoldun? Şuna bak! Bir de üstüme yürüyor!.. Söylesene, neden bana sataşıyorsun sen?

Korney daha fazla dayanamadı, karısını kolundan yakaladığı gibi karyolaya yatırdı; başına, böğürlerine, göğsüne vurmaya başladı. Vurdukça öfkesi kabarıyordu. Marfa bağıırıyor, yumruklardan korunuyor, kaçmaya çalışıyor, ama kocasının elinden kurtulamıyordu. O sırada çocuk uyanarak, “Anneciğim!” çığlıklarıyla annesine doğru atıldı.

Korney kızı kolundan yakaladı, çekip annesinin kucağından kopardı. Sonra kedi yavrusu gibi bir köşeye fırlattı. Çocuk bir çığlık attıktan sonra birkaç saniye sesi soluğu kesildi.

Marfa:

– Haydut! Çocuğu öldürdün! diyerek kızının yanına koşmak istedi.

Ama Korney onu bir kere daha tutup göğsüne öyle bir yumruk vurdu ki, kadıncağız sırtüstü yere düşerek sesini kesti. Yalnızca kızın ardı arkası kesilmeyen çığlıkları yükseliyordu.

Başörtüsüz, kır saçları dağınık, yaşlı ana, başı titreyerek, yalpalaya yalpalaya içeri girdi; ne Korney’e ne de Marfa’ya bakıp doğruca ağlayan torununun yanına gitti, onu düştüğü yerden kaldırdı.

Korney derin derin soluk alarak ayakta duruyor, buraya niçin geldiğini anlamak istercesine aval aval bakınıyordu.

Marfa başını dikleştirdi, kana bulanmış yüzünü gömleğine silerken inliyordu.

– Zalim! Haydut! Hadi, ne yapacaksan yap! Yevstigney’le yaşadım da, yaşıyorum da... Hem Agaşka da senin kızın değil! Ondan oldu! Bir diyeceğin var mı şimdi?

Bunları çabuk çabuk söyledikten sonra, yumruklarından sakınmak için dirseğini yüzüne siper etti. Ama Korney, olanlardan bir şey anlamamış gibi, burnundan soluyarak çevresine bakınıyordu.

Yaşlı kadın, çığlıklarının arkası kesilmeyen çocuğun ters dönerek sarkan kolunu oğluna gösterdi.

– Bak, kıza ne yapmışsın! Kolu kırılmış!

Korney bir şey söylemeden geriye döndü, sofaya çıkıp merdivenlere doğru yürüdü.

Dışarıda hava gene öyle kapalı, ayazdı. Cayır cayır yanan alnına, ayaklarına kırağı tanecikleri düşüyordu. Korney basamağa oturdu, korkuluklardan topladığı karları avuç avuç yemeye başladı. Ta içeriden Marfa’nın inlemeleriyle kızın acıklı çığlıkları işitiliyordu. Sonra yatak odasının kapısı açılarak, annesi, torunu kucağında sofaya çıktı, oradan geçip oturma odasına girdi. Korney oturduğu yerden kalktı, yatak odasına doğru yürüdü.

İyice kısılan lamba masada ölgün ölgün yanıyordu. Marfa’nın, o içeriye girince artan inlemeleri geliyordu bölmenin arkasından. Korney sesini çıkarmadan giyindi, sedirin altından valizini aldı, içine öte berisini yerleştirip iple bağladı.

– Suçum neydi de dövdün beni? Ha, söylesene?.. Ben sana ne yaptım? diyordu Marfa acıklı sesiyle.

Sonra sesi daha da değişerek, öfkeyle bağırdı:

– Katil! Haydut! Bak ben sana ne yapacağım! Mahkeme-ye vereyim de gör!

Korney bir şey söylemeden kapıyı ayağıyla itti, hem öyle hızlı itti ki duvarlar sarsıldı.

Oturma odasına girerek orada uyuyan sağır yeğenini uyandırdı, ona kızağı koşmasını söyledi. Uykusu ağır olan çocuk, “Ne oluyoruz?” dercesine şaşkın şaşkın baktı amcasına, iki eliyle birden saçlarını kaşımaya başladı. En sonunda kendisinden isteneni anlayarak yerinden fırladı; keçe çizmelerini, yırtık gocuğunu giydi; feneri kapıldığı gibi ahıra yollandı.

Korney, bir küçük kızağı yeğeniyle birlikte avludan dışarı çıkarıp bir gün önce Kuzma'yla geldikleri yoldan gerisin geriye atı dehlediği zaman ortalık iyice ağarmıştı.

Trenin kalkmasına beş dakika kala istasyona vardılar. Sağır çocuk amcasının, bilet aldıktan sonra valiziyle vagona yerleştiğini, tren hareket ederken kendisine başını salladığını, sonra da gözden kaybolup gittiğini gördü.

Marfa'nın yüzündeki eziklerden başka iki kaburga kemiği kırılmış, kafası da yarılmıştı. Ama güçlü kuvvetli, sağlam, genç bir kadın olduğu için, altı ay sonra dayaktan ufak bir iz bile kalmadı bedeninde. Kız ise ömür boyu sakat kaldı. Kolunun iki kemiği kırılmıştı, sonra çarpık kaynadı.

Korney hakkında o günden sonra kimse bir şey işitmedi; hatta ölü mü, yoksa sağ mı olduğunu bile...

II

On yedi yıl geçti aradan. Bir güz mevsiminin son günleriydi. Güneş alçaktan çabucak gelip geçiyor, saatin dördünde hava kararıyordu.

Andreyevka köyünün sürüsü otlamaktan dönüyordu; süresini dolduran çoban, perhize* kadar gelmeyeceği için, hayvanları köyün kadınlarıyla çocukları sırayla olatıyorlardı.

(*) Hıristiyanların oruç tuttuğu ay – ç.n.

Sürü, biçilmiş çavdar tarlasından çıkıp da çift toynak izleriyle, tekerlerle delik deşik olmuş, çamurlu, geniş, alaca bulaca, özlü toprak yola girince melemeler bağırmalara karışarak köye doğru yürüdü.

Sürünün ilerisinde, yağmur yemekten kararmış yamalı paltosu içinde, başında kocaman şapkası, kambur sırtında meşin torbasıyla uzun boylu, yaşlı bir adam gidiyordu. Ağarmış sakalı, kırılmış saçları vardı; siyah kalan tek yeri gür kaşlarıydı. Çamurların arasından ağır ağır ilerliyor; ayaklarında ıslak kaba köylü çizmeleri, iki adımda bir elindeki meşe sopaya dayanıyordu. Sürü ona yetişince sopasına dayanarak durdu. Sürünün arkasından gelen, ayaklarına erkek çizmeleri giymiş, eteklerini beline çemreyip başına kalın dokumadan bir örtü atmış genç bir kadın hızlı hızlı yolun bir o yanına, bir bu yanına koşuyor; geride kalan koyunları, domuzları topluyordu.

Yaşlı adamla aynı hizaya gelince genç kadın durup ona baktı.

- Merhaba, dede! dedi çınlayan, okşayıcı, tatlı sesiyle.
- Merhaba, akıllı kızım!
- Yoksa gece kalmaya mı geliyorsun köye?
- Öyle, öyle ya... Yorgunluktan bittim. Kalıp da dinleneyim. İhtiyarın sesi kısık kısık çıkıyordu.

Genç kadın tatlı bir edayla:

– Bak, dede, köy kolcusuna hiç gitme, dedi. Dosdoğru bizim eve uğra. Girişte üçüncüdür. Kaynanam, Tanrı konuklarını sever.

– Üçüncü ev mi dedin? Zinoveyev'in olacak.

Yaşlı adam bunları söylerken tuhaf tuhaf kaşlarını oynattı.

– Yoksa sen buraları tanıyor musun?

– Eh, bulunmuştum bir zamanlar.

– Hey, Feduşka, ayran budalası gibi ne ağzını açıp duruyorsun? Bak, topal koyun geride kalmış!..

Genç kadın böyle diyerek, arkada üç ayağı üzerinde topallaya topallaya gelen koyunu gösterdi çocuğa. Sonra da sağ elindeki çubuğu sallayıp sol eliyle başındaki örtüyü tuhaf bir biçimde tutarak geride kalan kara koyuna doğru seğirtti.

Yaşlı adam Korney; genç kadınsa on yedi yıl önce Korney'in kolunu kırdığı Agaşka'dan başkası değildi. Agaşka, Gayi'den dört verst* uzaktaki Andreyevka köyüne, zengin bir aileye gelin gitmişti.

. * .

Korney Vasilyev, bu bir zamanların güçlü, zengin, kibirli adamı, şimdi sırtındaki eski giysileri, torbasındaki iki rublesi ve askerlik tezkeresinden** başka bir şeyi bulunmayan yaşlı bir dilenci durumuna düşmüştü. Bütün bu değişiklikler öyle yavaş olmuştu ki, kendisi bile yoksullaşmasının ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini söyleyemezdi. Bildiği, adı gibi bildiği bir şey vardı, o da, başına gelenlerden vicdansız karısının suçlu bulunduğuydü. Eski durumunu hatırladıkça bir tuhaf oluyor, yüreği yanıyordu. Her hatırlayıştada, on yedi yıldır başına gelen kötü olayların tek suçlusuydu saydığı o kadını nefretle anıyordu.

Karısını dövdüğü gece, köyden ayrılarak korusunu satan toprak ağasına gitmişti. Hoş, koruyu da satın alamadı, çünkü daha önce başkasına satılmıştı. Bunun üzerine Moskova'ya vardı, kendini içkiye verdi. Korney eskiden de içerdi, ama bu sefer tam iki hafta ara vermeden votka içti, ayıldıktan sonra da ova köylerine hayvan almaya yollandı. Alışverişi kârlı olmadı, zarar etti. İkinci çıkışında gene başarısızlığa uğradı. Böylece bir yıl sonra, elindeki üç binden, yirmi beş ruble kaldı yalnızca. Bunun üzerine varlıklı birinin yanında

(*) Fersah, 1060 metre – ç.n.

(**) Kimlik kağıdı olarak da kullanılırdı – ç.n.

çalışmaya başladı. Eskiden az içerken, şimdi elinden içki şişesini düşürmez oldu.

Önce bir yıl kadar bir hayvan tüccarının yanında kâhya olarak çalıştı, ama bir gün yolda zil zurna sarhoş oldu diye oradan kovuldu. Sonra, tanıdığı bir şarap tüccarının yanında iş buldu, ama burada da fazla tutunamadı: Hesap yanlışlığı için işine son verdiler. Evine dönmekten hem utanıyor hem de düşündükçe kan beynine sıcıyordu. “Yaşasınlar ben olmadan. Belki oğlan da benden değildir,” diye düşünüyordu.

Gittikçe kötüye gidiyordu işler. İçkisiz günü geçmiyordu. Artık kâhyalık aramayı bırakmış, sürülere çobanlığa başlamıştı. Sonra onu bu işe de almaz oldular. Durumu kötüleştikçe karısını daha çok suçluyor, ona olan hıncı gitgide artırıyordu.

Son defa, tanımadığı bir ağanın sürüsüne sığırtmaç durdu. Hayvanlar bir hastalığa yakalandılar; Korney’in hiç suçu olmadığı halde, ağa öfkelenerek hem kâhyayı hem de onu işten kovdu. Artık Korney’in gireceği yer kalmamıştı. Başiboş dolaşmaya karar verdi. Kendisine bir çizmeyle iyi bir torba diktirdi; yanına çay, şeker ve sekiz ruble alarak Kiyev’e doğru yola çıktı. Kiyev hoşuna gitmediği için oradan ayrılp Kafkasya’ya, Yeni Afon’a yollandı. Daha oraya varmadan sıtmaya yakalandı. Çok geçmeden zayıflayıp iyice güçten düştü. Cebinde bir ruble yetmiş kapağı vardı. Burada kimsesiz kalınca evine, oğlunun yanına dönmeye karar verdi. “Belki başımın belası, ahlaksız karı gebermiştir,” diye düşünüyordu. Daha sağsa bile, ölmeden önce başıma ne işler açtığını anlatırım namussuza...”

Sıtmadan bir türlü yakasını kurtaramıyordu. Gün geçtikçe daha çok zayıflayarak günde on, on beş verstten fazla yürüyemez oldu. Köyüne iki yüz verst kala parası suyunu çekmiş, İsa adına dilenerek kendini köy kolcularının insafına bırakmıştı. İsterlerse köylere de sokmazlardı.

– Beni ne hallere düşürdüğünü gör de sevin!.. diye söyleniyor, eski alışkanlığı üzerine zayıf, kuru ellerini yumruk yapıyordu. Ama artık ne döneceği biri vardı ne de kollarında o güç kalmıştı...

Bu iki yüz versti iki haftada zar zor alabildi. Köyüne dört yüz verst kala iyice hastalanmış, dizlerinin dermanı kesilmişti. Ama işte burada, ne kendisinin tanıdığı ne de onu tanıyabilen, kızı sayıldığı halde gerçekte öyle olmayan, bir zamanlar kolunu kırdığı Agaşka ile karşılaştı.

III

Agafya'nın* söylediği gibi yaptı Korney. Zinoveyevlerin evine varınca kapıyı çalarak bir geceliğine Tanrı misafiri kabul etmelerini istedi. Kapıyı açtılar yaşlı adama.

Sofrayı hazırlamakta olan buruşuk yüzlü, güleç bir ihtiyar onu görünce:

– Üşümüşsün, dede. Hadi gel, fırının** üstüne çık da ısın, dedi.

Agafya'nın kocası olan gençten bir adam, masanın yanındaki sıraya oturmuş, önündeki lambayı düzeltmeye çalışıyordu.

– Dede, çok da ıslanmışsın. Neyse olan olmuş, kurut üstündekileri, dedi.

Korney soyunarak ayakkabılarını çıkardı, ayak dolaklarını fırının önüne astıktan sonra kendi de yukarı tırmandı.

O sırada elinde bir testiyle Agafya girdi içeri. Sürüyü köye getirdikten sonra kendi hayvanlarını da ahıra sokmuştu.

– Kimsesiz bir ihtiyar gelmedi mi? diye sordu. Bize uğramasını söylemiştim...

(*) Agaşka küçüklük adı, Agafya asıl adı – ç.n.

(**) Köy evlerinde ekmek, yemek pişirilen, duvarın içinden geçen bacasıyla evi ısıtan büyük ocak – ç.n.

Kocası, ocağın üstünde kıllı, zayıf bacaklarını ovuşturup duran Korney'i gösterdi.

– Nah, orada!

Az sonra çay içmeye çağırdılar yaşlı adamı. Korney aşığı inerek sıranın bir ucuna ilişti. Önüne bir fincan çayla şeker koydular.

Havalardan, hasattan konuşuluyordu. Daha ürünü kaldırmamışlardı. Ağaların ekinleri harmanda, yığınlarda beklerken yeşermişti. İşe sarılmaya görsünler, hemen yağmur iniyordu tepelerine. Yoksul köylüler harmanı kaldırmışlardı. Olan ağalara olmuş, ekin tarlada çürürken bir de sıçanlar dadanmıştı.

Korney yollarda ekin yığınlarıyla dolu tarlalar gördüğünü söyledi.

Genç kadın adamın fincanını beşinci defa artık iyice açılıp sararan çayla doldurdu. Berikinin utandığı için almak istememesi üzerine:

– Zararı yok. İç dede, afiyet olsun, dedi.

Korney, ağzına kadar dolu fincanı kadının elinden özenle alıp kaşlarını oynatarak sordu:

– Ne o kızım, elin sakat mı yoksa?

Konuşkan bir kadın olan kaynanası:

– Daha ufacıkken kırılmış, dedi. Babası olacak adam kızcağızı öldürmek istemiş.

– Neden yapmış ki?

Korney böyle söyledikten sonra tazenin yüzüne baktı, bakar bakmaz da mavi gözlü Yevstigney Beliy'i hatırladı. Fincanı tutan eli titremeye başladı, onu masaya koymadan önce içindeki çayın yarısı çalkalanıp döküldü.

– Gayi'de Korney Vasilyev adında bir adam vardı. Agafya'nın babası... Çok zengindi. Bir gün karısına kızıp zavallıyı dövdü, kızcağızı da sakat bıraktı.

Korney susuyor, kımıldanıp duran kaşlarının altından bir

Agafya'ya, bir kocasına yan yan bakıyordu.

Şekerini dişleyerek sordu:

– Niye böyle yapmış?

– Kimbilir! Biz kadınlar için herkes ağzına geleni söyler, cezayı çeken de gene biz oluruz. Yanaşmaları yüzünden, derler... Bizim köyden, güçlü kuvvetli, iyi bir delikanlıydı. Onların evinde de öldü.

– Öldü mü?

Korney böyle söyleyerek öksürdü.

– Çoktan... Bu tazeyi de onlardan aldık işte. Durumları iyiydi. Babaları varken köyün birinci zenginiydiler.

– Adama şimdi ne oldu?

– Ölse gerek. O günden beri ortalıkta yok. Aradan on beş yıl kadar geçti.

– Daha da fazladır. Annem beni yeni memeden kestiğini söylerdi.

– Ee, kolunu kırdığı için şimdi babana...

Korney başladığı sözü bitiremedi, hıçkırıklar tıkadı sesini. “Babana kızgın mısın?” diye soracaktı.

– El değil ya! Gene kendi babası, dedi yaşlı kadın. İç daha, soğuktan geldin... Doldurayım mı?

Korney, kadına cevap vermedi. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

– Ne oldu sana, ihtiyar?

– Hiç!.. İsa yardımcımız olsun.

Korney ocağa yaklaşıp küçük masaya, oradan da kerevete tutunarak uzun zayıf bacaklarıyla yukarı çıktı.

Oğluna göz kırpan yaşlı kadın:

– Vah vah, zavallı! dedi. Niçin ağlıyor dersin?

IV

Ertesi gün Korney herkesten önce uyandı. Fırının üstünden indi, kuruyan ayak dolaklarını çeke çeke düzeltti, dar-

laşan çizmelerini güçlkle ayaklarına geçirdi, torbasını sırtına bağladı.

– Erken erken nereye böyle, dede? Kahvaltı yapsaydın!.. dedi yaşlı kadın.

– Allah razı olsun. Gideyim artık ben...

– Dünkü peksimetleri bari al. Torbana koyayım.

Korney teşekkür ederek evden ayrıldı.

Her şeyi örten koyu bir sis vardı dışarıda. Ama Korney yöreyi çok iyi tanıyor, bütün iniş çıkışları, her çalıyı, yolu, sağındaki solundaki söğüt ağaçlarının hepsini tek tek biliyordu. Aradan geçen on yedi yılda kimisi kesilmiş, yaşlıların yerine gençleri dikilmiş, genç sürgünler büyüyüp serpilmiş olsa da...

Gayi tıpkısı tıpkısına eskisi gibiydi, ancak yeni evler kurulmuştu köyün girişinde. Ahşap evler yerlerini tuğla yapılara bırakıyordu gitgide...

Kendi taş evi olduğu gibi duruyordu, yalnızca biraz eskimişti. Damı çoktandır boyanmamış, bir köşesinden tuğlalar dökülmüş, önündeki sahanlık çarpılmıştı.

Eski evine doğru yaklaşırken avlu kapısı gıcırdayarak açıldı, dışarıya yaşlı bir kısrakla kulunu, alını akıtmalı bir aygır, bir de üç yaşlarında tay çıktı. Yaşlı kısrak tıpatıp Korney gitmeden bir yıl önce panayırdan aldığı annesine benziyordu. “Aldığım sırada karnında bulunan yavru olsa gerek” diye düşündü. “Tıpkı anası gibi düşük sağrısı, geniş döşü, sacaklı ayakları var.”

Atları suvarmak için kara gözlü bir erkek çocuğu geliyordu hayvanların arkasından. “Fedka’nın oğlu, torunum olsa gerek, tıpkı babasına çekmiş” diye düşündü Korney.

Çocuk garip ihtiyara baktı, sonra çamurlar arasında oynayan kulunun ardından koştu. Çocuğun peşindeyse eski Kurt’a benzeyen siyah bir köpek seğirtiyordu.

“Kurt olmasın?” diye geçirdi içinden Korney. Ama sağ kalsa köpeğin yirmi yaşını geçeceğini düşündü.

Sahanlığın merdivenlerine yürüdü, bir zamanlar korkuluktan kar toplayıp yerken oturduğu basamakları güçlükle tırmandı, sofanın kapısını açtı.

Evin içinden bir kadın sesi:

– Sormadan etmeden nereye giriyorsun? diye çıkıştı Korney'e.

Kadının sesini hemen tanıdı. Buruşuk yüzlü, elleri damarlı, kuru bir ihtiyar çıktı dışarıya. Oysa Korney, onu küçük düşüren, genç, güzel Marfa'yı bekliyordu karşısında. Ondan nefret ediyor, yaptıklarını unutamıyordu, ama şimdi onun yerinde yaşlı bir kadın vardı.

– Sadaka istiyorsan pencereden söyle!..

– Sadaka istemiyorum.

– Öyleyse niye geldin? Ne istiyorsun?..

Birden durdu. Korney, yüzüne bakar bakmaz karısının onu tanıdığını anladı.

– Senin gibilerin yüzlercesi gelir. Hadi, yürü yoluna, uğurlar ola!

Korney yıkılırcasına duvara yaslandı, sopasına dayanarak dik dik Marfa'ya baktı. Ne tuhaf, bunca yıldır içinde taşıdığı kinden eser yoktu!.. Sevecenlik dolu bir zayıflık kaplamıştı benliğini.

– Marfa, öleceğiz nasıl olsa.

– Hadi, yolun açık olsun! diye bağırdı Marfa öfkeli sesiyle.

– Söyleyecek başka sözün yok mu?

– Sana ne sözüm olsun? Hadi git, güle güle!.. Senin gibi iblisler, asalaklar yığın yığın her yerde!

Böyle diyerek hızla geri döndü, içeri girdi, ardından kapıyı çarptı.

– Kime sövüyorsun? dedi bir erkek sesi.

Bunun ardından, beline balta sokulu, karayağız bir köylü çıktı dışarı. Kırk yıl önceki Korney'in bir eşiydi genç köylü;

yalnızca boyu biraz kısaydı ve zayıfçaydı, onunki gibi parlayan kara gözleri vardı.

Köylü, Korney'in on yedi yıl önce resimli kitap getirdiği Fedka'nın ta kendisiydi. Dilenciye acımadı diye annesine çıkışıyordu. Onunla birlikte gene belinde balta sokulu, sağır yeğeni de çıkmıştı evden. Şimdi damarlı yüzünde kırışıklar bulunan, seyrek sakallı, uzun boyunlu; yetişkin bir adam olmuştu; kararlı bakışı insanın içine işliyordu. Her iki köylü de yeni kahvaltı yapmışlar, ormana ağaç kesmeye gidiyorlardı.

– Hemen şimdi amca! dedi Fyodor.*

Sağır kuzenine önce yaşlı dilenciye, sonra içeriye gösterek eliyle ekmek keser gibi yaptı.

Fyodor dışarı çıktı, sağırsa eve döndü. Korney sırtı duvara dayalı, başı önünde, sopasına yaslanarak öylece durdu. İçinin eriyip gittiğini hissediyor, ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

Elinde burcu burcu kokan iri bir siyah ekmek parçasıyla evden çıkan sağır bunu Korney'e verdi. Korney istavroz çıkararak ekmeği alınca; sağır, evin kapısına döndü, elleriyle yüzünü sıvazladı, tükürür gibi yaptı. Bununla yengesinin davranışını kınadığını gösteriyordu.

Sağır birden gözlerini Korney'e dikerek birşeyler hatırlamış gibi ağzını açtı. Korney artık gözyaşlarını tutamadı. Gözlerini, burnunu, ak sakalını paltosunun eteğiyle silerek yüzünü öbür yana çevirdi, yoldan aşağı yürüdü. Şimdiye kadar tatmadığı, içini sevecenlikle, heyecanla dolduran bir uysallık, ezilmişlik duyuyordu. O anda karısına, oğluna, herkese karşı duyduğu bu his, benliğini coşkulu bir sevince boğdu.

Marfa pencereden onu gözlemekteydi. İhtiyarın evin köşesini kıvrıldığını görünce rahat bir soluk aldı. Artık bir da-

(*) Fedka küçüklük adı, Fyodor asıl adı – ç.n.

ha gelmeyeceğinden emin olunca dokuma tezgâhının başına oturdu, çalışmaya başladı.

Kalçasına en az on kere vurduğu halde uyuşmuş elleri bir türlü işlemiyordu. Bunun üzerine durup düşünmeye başladı. Korney'i gözlerinin önüne getirdi. Onu öldüresiye döven, bir zamanlar da deli gibi seven adamın o olduğunu biliyordu. Kapısına kadar gelen yaşlı kocasına karşı davranışını düşününce içi burkuldu. Hiç öyle yapılırmıydı! Peki başka türlü nasıl davranacaktı? Korney olduğunu bile bile onunla konuşmamış, evde kalması için ısrar etmemişti...

Tekrar tezgâhın başına döndü, akşama kadar bez dokudu.

V

Korney akşama doğru Andreyevka'ya vardı, Zinoveyevlere giderek evlerinde bir gece daha kalmak için izin istedi. Onu içeri aldılar.

– Dede, neden geriye döndün? Yola gitmekten mi vazgeçtin?

– Gidemedim, dermanım yok. Geriye, geldiğim yere döneceğim. Geceyi burada geçirebilir miyim?

– Evi yiyecek değılsin ya! Hadi gel, kurulan.

Bütün gece Korney ateşten yandı kavrıldı, ancak sabaha doğru biraz düzelerek uykuya dalabildi. Uyandığı zaman bütün ev halkı işe gitmiş, içeride yalnız Agafya kalmıştı.

Korney fırının üstünde, ihtiyar kadının altına serdiği kuru bir paltonun üzerinde yatıyordu. Agafya pişirdiği ekmekleri fırından çıkardı, yenisini sürdü.

Ihtiyar ölgün sesiyle onu çağırırdı.

– Akıllı kızım, biraz bak buraya.

– Şimdi dede... Susadın mı yoksa? Kvas* vereyim mi?

(*) Ekmekten, meyvelerden yapılan ekşimsi içecek – ç.n.

Ihtiyar cevap vermedi.

Son ekmekleri de çıkardıktan sonra, Agafya elinde kvas dolu bir tasla yaklaştı. Ihtiyar, yüzünü ona döndürmeden kvası içti; yattığı yerden, gene yüzünü kadına döndürmeden konuşmaya başladı.

– Gaşa!* dedi zayıf sesiyle. Artık vaktim geldi, ölmek üzereyim. Onun için İsa aşkına beni bağışla.

– Tanrı bağışlasın. Sen bana bir kötülük etmedin ki!..

Ihtiyar bir süre sustu.

– Bak, sonra şunu da söyle, akıllı kızım... Annene de ki... Hani şu gelen yabancı, de... Ona de ki...

Hıçkırmaya başladı.

– Bizimkilere de mi gittin yoksa?

– Gittim ya... De ki ona, dünkü yabancı... Dünkü yabancı...

Hıçkırıklardan gene konuşamadı. Sonra bütün gücünü toplayarak sözünü tamamladı.

– Özür dilemeye gelmiş, de... Böyle söyledikten sonra koynunda birşeyler aramaya koyuldu.

– Söylerim, dede, söylerim!.. Ne aranıp duruyorsun öyle?

Ihtiyar, kadına cevap vermedi, zorlanmaktan dolayı yüzü buruştu, kıllı elleriyle koynundan bir kâğıt çıkarıp uzattı.

– Bunu da isteyenlere ver. Benim askerlik tezkerem... Çok şükür, bütün günahlarım temizlendi.

Yüzü görkemli bir ifadeye büründü, kaşları yukarı kalktı, gözleri tavana dikildi, sustu.

– Mum ver... dedi dudaklarını kıpırdatmadan.

Agafya onu anladı. Tasvir kutusunun önündeki bir balmumu dibini alarak yaktı, ihtiyarın eline verdi. Ihtiyar bunu beş parmağıyla birden tuttu yavaşça.

Agafya tezkereyi sandığa koymak için gidip geriye döndüğünde, mum ihtiyarın elinden devrilmişti. Durgunlaşan göz-

(*) Agafya – ç.n.

leri bir şey görmüyor, göğsü artık kalkıp kalkıp inmiyordu. Agafya istavroz çıkardı, mumu üfledi, temiz bir havlu alarak yaşlı adamın yüzünü örttü.

Marfa o gece sabaha kadar uyuyamamış, hep Korney'i düşünmüştü. Sabah olur olmaz mantosunu giydi, başına atkısını sararak onu aramaya çıktı. Çok geçmeden ihtiyarın Andreyevka'da olduğunu öğrendi. Çitten bir sopa çekerek köyün yolunu tuttu.

Yolda ilerledikçe içi bir tuhaf oluyordu. "Birbirimizi bağışlarız, onu eve alırım. Günahlarımız sona erer böylece... Varsın oğlunun yanında ölsün" diye geçirdi içinden. Kızının evine doğru yaklaşınca, Marfa orada büyük bir kalabalık gördü. Kimisi kapıda kimisi pencerelerin altındaydı kalabalığın. Kırk yıl önce çevrede herkesin saygı duyduğu, ünlü zengin Korney Vasilyev'in, kızının evinde yoksul bir dilenci olarak öldüğünü işitenler oraya üşüşmüştü. Evin içi de insan doluydu. Kadınlar fısıldayarak konuşuyorlar, ah vah ediyorlardı.

Marfa evden içeri girince kalabalık ona yol vermek için önünden çekildi. Yunup yıkanmış, temiz havlulara sarılmış ölü, aziz resimlerinin altında yatıyordu. Köyün okumuş adamı Filip Kononıç, ölünün başucunda Zebur'un Slavca sözlerini taklit ederek şarkı söyler gibi okuyordu.

Ne bağışlamak ne de af dilemek mümkündü artık. Korney'in sert, güzel, yaşlı yüzündense, onun başkalarını bağışlayıp bağışlamadığı anlaşılmıyordu.

Çilekler

Rüzgârsız, sıcak temmuz günleri. Ormanlarda ağaçlar sık, gürbüz, yeşil yapraklarla örtülü; ancak şurada burada kayın ve ihlamur ağaçlarının sararan yapraklarına rastlanıyor. Yabangülü çalıları kokulu çiçeklerle donanmış, orman arası çayırıkları bal rengi yoncalar bürümüş, yarı yarıya olgunlaşan çavdar başakları sık, uzun saplarında sallanıp dalgalanıyor. Düzlüklerde çulluklar ötüşüyor, arpa ve çavdar tarlalarında bildircinler cıvıldaşıp pır pır ediyor, ormanlarda bülbüller arada bir uzun uzun şakıyor, sonra birden susuyor. Hava yakıcı sıcak. Yollar bir parmak tozla kaplı, şöyle hafif bir yel esmeyegörsün, hemen koyu bir bulut yükselerek bir o yana, bir bu yana savruluyor.

Köylüler yapılarına son taşları koyuyor, tarlalara gübre taşıyor. Hayvanlar yeni otun çıkmasını bekleyerek nadaslarda aç aç dolaşılıyor. Ahırlarına girmek istemeyen ineklerle danalar kuyruklarını havaya dikip böğürerek sıgırmaçlardan kaçıyor. Yollarda, bayırlarda atları çocuklar koruyor. Kadınlar ormanlardan çuval çuval ot taşıyor, kızlarla çocuklar kovalaşarak çalılardan arasından geçiyor, or-

manın kesilmiş yerlerinden çilek toplayıp yazlığa gelenlere satıyor.

Süslü bir mimarisi olan pırl pırl evlere yazlığa çıkanların kimisi kum döşeli bahçe yollarında pahalı, temiz, yazlık giysileriyle, ellerinde şemsiyeler, gezinirken; kimisi de sıcaktan yorulmuş, ağaç altlarında, kameriyelerde oturarak ufaklık süslü masalarda çaylar, soğuk içecekler içiyor.

Nikolay Semyonoviç'in balkonlu, sundurmalı, teraslı, kuleli, gıcır gıcır, pırl pırl, tertemiz, görkemli kır evinin önünde, çingiraklı üç atın çektiği bir kupa arabası duruyordu. Arabacının dediğine göre başkentli* bir beyefendiyi "al aşağı, ver yukarı" sıkı bir pazarlık sonunda on beş rubleye getirmişti.

Liberal düşünceli olmakla ün yapan bu beyefendi, çara bağlılık havası verilen, ama aslında en özgür düşüncelerin tartışıldığı bütün toplantılarda, kurullarda, derneklerde boy gösterirdi. Şimdi de başkentten kalkıp bir dostunun, daha doğrusu epeyce kafa dengi olan çocukluk arkadaşının kır evine gelmişti. İşlerinin çokluğu dolayısıyla gündüzleri şehirde kalır, yazlıktaki dostlarını ziyarete ancak akşamüzerleri çıkardı.

Bu iki dostun ayrıldıkları tek nokta, anayasa ilkelerinin uygulanma biçimiydi. Petersburglu konuk daha çok Avrupalı'ydı, hatta biraz toplumculuğa eğilimi bile vardı; doldurduğu mevkilerden dolayı da eline bavul dolusu para geçirdi. Tam bir Rus insanı, bir Ortodoks olan Nikolay Semyonoviç ise Panславizme yakınlık duyardı; arazisinin genişliğini sorarsanız, binlerce dönümden aşağı değildi.

Birlikte bahçede beş çeşitten oluşan bir öğle yemeği** yediler, ama sıcak yüzünden fazla bir şey yiyememişlerdi. Bundan dolayı da, hatırlı konuk için ellerinden geleni yapan kırk rub-

(*) Petersburglu – ç.n.

(**) Öğle yemeği, çalışma saatlerinin bitiminden sonra, saat 5'te yenirdi – ç.n.

le aylıklı işçiyle yamaklarının emekleri boşa gitti. Bütün yedikleri, taze akbalık (sudak) üstüne soğuk sebze haşlamasıyla çeşit çeşit sebzelerin, bisküvilerin süslediği renk renk dondurmalar oldu. Yemekte bulunanlar; sözü geçen konukla liberal görüşlü bir doktor, çocukların öğretmeni olan ateşli bir üniversiteli (ileri derecede bir toplumcu olan bu gencin dizginlerini ancak Nikolay Semyonoviç toplayabiliyordu), Nikolay Semyonoviç'in karısı Mari ve evin üç çocuğuydu. Bunlardan en küçüğü yalnızca börek yemeye gelmişti.

Yemek biraz uzun sürdü. Çünkü titiz bir kadın olan Mari, Goga'nın midesinin bozulmasından korkuyordu. (Kalburüstü insanların yaptıkları gibi onlar da babasının adını taşıyan en küçük oğlana, Nikolay'a Goga diyorlardı.) Konuklarla Nikolay Semyonoviç arasında siyasi bir tartışma başlar başlamaz, düşüncelerini kimseden çekinmeden söyleyebildiğini göstermek isteyen ateşli öğrenci ağzını bir açıyor, herkes sus pus olup bir köşeye çekilince devrimci genci yatıştırmak Nikolay Semyonoviç'e düşüyordu.

Yemek saat yedide bitti. Yemekten sonra hep birlikte teras çıktılar; ellerinde buzlu maden sularıyla beyaz şarap kadehleri, söyleşiye başladılar.

İlk anlaşmazlık, seçimlerin nasıl yapılacağı konusunda baş gösterdi. Seçimler iki dereceli mi olmalıydı, yoksa tek dereceli mi? Bu konuda sert bir tartışmaya tutuşmuşlardı ki, pencerelerine sineklere karşı tel gerilmiş salona çay içmeye çağrıldılar.

Çay masasının başında Mari'nin de katıldığı genel bir konuşma başladı, ama Goga'nın midesi bozulacak diye bir an gözünü oğlundan ayırmayan Mari'nin konuşulanlara pek aldırdığı yoktu. Sanattan, resimden söz açılmıştı; Mari, dekadant* resimde görmezlikten gelinemeyecek bir *Un je n'sais*

(*) 19. yüzyıl sonlarında sanatta çökmekte, bitmekte olanı savunan ve simgeciliği hazırlayan akım – ç.n.

qoi* bulunduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Onun bu sırada dekadan resmi filan düşündüğü yoktu, her zaman söylediklerini bir daha söylüyordu, o kadar.

Masada dekadanlıktan mı, yoksa başka bir şeyden mi konuşulduğu Petersburglu konuğun hiç umurunda değildi; herkesin söylediklerini onun da aynen tekrarlaması bu konuyla ne kadar az ilgilendiğini göstermeye yetiyordu. İkide bir karısının yüzüne bakan Nikolay Semyonoviç ise Mari'nin bir şeye canının sıkıldığını, az sonra tatsız bir olayın çıkabileceğini hissediyordu. Üstelik, karısının en az yüzüncü kere söylediği şeyi dinlemek de artık bıkkınlık vermişti.

Avludaki pahalı lambalarla fenerleri yaktılar. Çocukları yataklarına yatırdılar, hastalanan Goga'yı annesinin bakımlı ellerine bıraktılar.

Nikolay Semyonoviç, konuk ve doktor oturup konuşmak üzere yeniden terasa çıktılar. Uşak masalara abajurlu mumlar, maden suları koydu; saat on iki sularında da asıl ateşli konuşma başladı. Rusya için büyük önemi olan böyle bir dönemde devletin ne gibi önlemler alması gerektiğinden söz ediyorlardı. Sigaraların, konuşmaların sonunun geleceği yoktu.

Avlu kapısının dışında yemsiz bekleyen atlar ikide bir çın-gıraklarını şingırdatıyorlar, arabasında oturan yaşlı arabacıysa ikide bir esnerken başı önüne düşerek horluyordu. Yirmi yıl bir beyefendinin hizmetinde çalışan bu arabacı, içmek için kendine ayırdığı üç-beş rublenin dışında bütün aylığını kardeşine gönderirdi.

Yazlık evlerde ötmeye başlayan horozlardan sonra yakındaki bir evden de bir horoz çığlık çığlığa bağırınca, arabacı uyanarak kendisini orada unutmuş olabileceklerini düşündü. Ama eve girip de terasta oturan müşterisinin hâlâ bir-

(*) Bilmemne (Fr.).

şeyler atıştırarak konuşmakta olduğunu görünce epey kaygılandı. Hemen uşağı aramaya başladı. Uşak, sofada emre hazır beklerken sandalyesinde uyuyakalmıştı. Arabacı uyandırdı onu. Eski bir konaklı* olan uşak, hizmeti karşılığında yılda eline geçen parayla (on beş rublelik ücreti, beylerden aldığı bahşişlerle yüz rubleyi bulurdu) beşi kız, ikisi oğlan, çok çocuklu ailesini geçindiriyordu. Uşak uyanır uyanmaz silkinerek üstünü başını düzeltti, ondan sonra arabacının artık gitmek istediğini bildirmek için beylerin yanına yollandı.

Uşak terasa geldiği sırada konuşma en ateşli yerindeydi. Tartışmaya bu sefer doktor da katılmıştı.

Hatırlı konuk:

– Rus halkının birtakım yabancı gelişme yöntemleriyle ilerlemesi gerektiğini kabul etmiyorum, diyordu. Her şeyden önce özgürlük gereklidir... Hem de özgürlüklerin en geniş... Başkalarının haklarına son derece saygılı olmayı gerektiren bir özgürlük...

Adamcağız şaşırıp sözü dolaştırdığını, istediği biçimde konuşmadığını anlıyordu. Tartışma alabildiğine hızlandığı bir sırada kafasını nasıl toplar, neyi nasıl söyleyeceğini nereden bilebilirdi ki?

Zaten konuğu dinlemeyen Nikolay Semyonoviç pek beğendiği kendi düşüncesini ileri sürmek için can atıyordu.

– Doğru... Doğru söylüyorsunuz. Ama sizin dediğiniz, oybirliğiyle, herkesin kabul etmesiyle elde edilebilir. Köy kurulları öyle değil midir?

– Ah, sizin şu köy kurullarınız yok mu?..

– Slav milletlerinin kendilerine özgü görüşleri olduğunu yadsıyamayız, dedi doktor. Polonyalıların “veto” hakkını ele alalım... Ama demiyorum ki, en iyisi budur!..

(*) Kölelik zamanında bey konağında karın tokluğuna hizmet eden köylü – ç.n.

Nikolay Semyonoviç heyecanlandı.

– İzin verirseniz benim de söyleyeceklerim var. Rus ulusunun kendi özellikleri, hem de...

Tam bu sırada üstünde uşak giysisiyle İvan'ın uykulu uykulu içeri girmesi efendisinin konuşmasını yarıda kesti.

– Arabacı merak ediyor da efendim...

– Ona hemen geleceğimi söyleyin, fazla beklettiğim için ücretini fazla fazla öderim. (Petersburglu konuk, uşaklara “siz” diye seslenmesinden ötürü kendine ayrı bir övünme payı çıkarırdı.)

– Peki, efendim.

Uşak gitti. Böylece Nikolay Semyonoviç düşündüklerini sonuna kadar söylemek fırsatını buldu. Ama bunları en az yirmi kere dinlemiş olan konukla doktor (o kadar olmamışsa bile onlara öyle geliyordu) hemen karşı çıktılar. Çok iyi tarih bilen konuk, verdiği örneklerle Nikolay Semyonoviç'e göz açtırmıyordu.

Doktor konuğun tarafını tutuyor, onun derin bilgisine hayran kalırken, böyle bir konuşma fırsatı çıktığı için de belli etmeden seviniyordu.

Konuşma o kadar uzadı ki, ormanın arkasındaki yolun öbür yanı aydınlanmaya başladı; bülbüller gece uykusundan uyandılar. Tartışmacılar hâlâ sigara üstüne sigara içiyor, konuşmanın ardı arkası kesilmiyordu.

Belki daha da sürerdi tartışma ama kapıyı açarak hizmetçi kız çıktı terasa.

Hizmetçi, kimsesiz bir kızdı, bu işte ekmek parası kazanmak için çalışıyordu. Bir zamanlar tüccarların yanında hizmet etmiş, tüccar kâhyalarından biri onu baştan çıkarınca bir çocuk doğurmuştu. Sonra çocuk öldü, o da bir memurun evine hizmetçi girdi. Bu sefer de memurun oğlundan rahat yüzü göremez oldu. Daha sonra Nikolay Semyonoviç'in evine aşçı yamağı olarak girdi. Artık peşini bırakmayan şehvet

düşkünü beyler yoktu, aylığını düzenli olarak veriyorlardı. Terasa, doktorla Nikolay Semyonoviç'i hanımefendinin çağırdığını söylemek için gelmişti.

Nikolay Semyonoviç, "Goga'nın başına bir şey gelmiştir" diye düşündüyse de sormaktan kendini alamadı.

– Ne var, kızım?

– Nikolay Nikolayeviç rahatsızlar efendim. (Nikolay Nikolayeviç, yani "onlar", çok yediği için bağırsakları bozulan Goga'dan başkası değildi.)

– Eh, artık gideyim, dedi konuk. Bakın, ortalık aydınlanmış. Ne kadar oturduğumuzun farkına varmadan sabah olmuş...

Bunları söylerken gülümsüyordu. Bunca zaman oturup konuştukları için hem kendini hem de ötekileri takdir ettiği belliydi.

Ivan, konuğun şapkasıyla şemsiyesini bulmak için yorgun yorgun sağa sola koşturdu durdu. Eşyalarını en biçimsiz yere koyan, konuğun kendisiydi oysa. Ivan bahşiş alacağını umuyordu, eli açık bir bey olan konuksa ona bir rubleyi esirgmeden verebilirdi. Ama konuşmanın heyecanıyla bunu çoktan unutmuş, ancak yolda uşağa bahşiş vermediğini hatırlamıştı. Yapacak bir şey yoktu artık.

Arabacı sürücü yerine geçti, dizginleri topladı, yanlamasına oturarak atları sürdü, çingiraklar çın çın ötmeye başladı. Yumuşak yaylar üzerinde sallana sallana giden başkentli, onu evinde ağırlayan dostunun dar görüşlülüğünü, önyargılı oluşunu düşünüyordu.

Karısının yanına hemen gitmeyen Nikolay Semyonoviç de, başkentli dostu hakkında aynı kanıdaydı. "Şu Petersburgluların sınırlılığı da korkunç bir şey. Bir türlü bildiklerinden şaşmıyorlar. Dediği dedik adamın!.." diye geçiriyordu içinden.

Karısının yanına gitmek için ağırdan alıyordu, nasıl olsa

doktorun çocuğu görmesinden bir yarar sağlanamayacaktı. Çileklerdeydi bütün suç. Bir gün önce köylü çocukların eve getirdiği tam olgunlaşmamış çileklerden iki tabak dolusu almıştı, hem de fiyat bile kırmadan. Bunu gören oğlanlar tabakların başına üşüşerek hemen atıştırmaya koyulmuşlardı. Mari o sırada odasındaydı, daha sonra dışarı çıkıp da Goga'nın çilekleri tıktığını öğrenince çok öfkeleni. Çocuğun midesi zaten bozuktu. Bunun üzerine kocasına verdi verişti. Kocası da ona. Böylece tatsız bir konuşma, neredeyse ağız kavgası başladı. Akşamleyin Goga'nın durumu hiç iyi değildi. Nikolay Semyonoviç bu kadarla atlatılacağını sanırken, bir de doktorun çağırılması işlerin kötüye gittiğini gösteriyordu.

Karısının yanına gittiği zaman onu benekli sabahlığını giymiş olarak buldu. (Bu sabahlık Mari'nin çok hoşuna giderdi, ama şimdi sabahlığı düşünecek durumda değildi.) Çocuğun odasında karısı ayakta dikiliyor, Goga'nın lazımlığına eğilip bakan doktora ışık olsun diye, eriyen yağı damlayıp duran bir mum tutuyordu.

Gözlüklerini takan doktor lazımlığa bütün dikkatiyle bakarken, bir yandan da içindeki pis kokulu şeyi bir sopayla karıştırmaktaydı.

Karısı anlamlı anlamlı:

– Bütün bunlar kahrolası çilekler yüzünden oldu, dedi.

Nikolay Semyonoviç çekingen bir sesle sordu:

– Niçin çilekler yüzünden olsun?

– Niçin mi? Çocuğa tıka basa yedirmişsin de ondan. Bütün gece gözüme uyku girmedi. Zavallıcık ölecekti nerdeyse.

– Bir şey olmaz, dedi doktor gülümseyerek. Birkaç bizmutlu hap veririz, siz de dikkat edersiniz, olur biter. Hemen içirelim şunu.

– Şimdi uyuyor ama.

– Öyleyse rahatsız etmeyelim. Yarın gene uğranım.

– Lütfen.

Doktor gitti; karısıyla başbaşa kalan Nikolay Semyonoviç onu uzun süre yatıştıramadı. Uyuduğu zaman ortalık iyice ağarmıştı.

. * .

O sırada komşu köyde birkaç adamla birkaç çocuk gece at otlatmaktan dönmekteydiler. Kimisi atına binmiş, kimisi de hayvanını yedekte çekiyordu. Arkada kulunlar, taylar koşuyordu.

Sırtında gocuğu, başında kasketi olduğu halde ayaklarını çıplak bir çocuk, ötekileri geçerek atını hızla köye doğru sürdü. On iki yaşlarında olan Taraska Rezunov adındaki bu oğlan ala bir kısrağa binmişti. Yedekte bir aygır çekiyordu, arkadansa gene anası gibi ala bir kulun geliyordu. En önde de dönüp dönüp atlara bakan siyah bir köpek vardı. Karnı doyan ala kulun, çorap giymişçesine beyaz ayaklarıyla bir o yana, bir bu yana çifte savuruyordu. Taraska eve gelince atları kapıya bağladı, içeri girdi.

Sofada yere serili kilimlerin üzerinde uyuyan kız kardeşiyle küçük oğlana seslendi:

– Hey, amma da uyurmuşsunuz ha!

Kardeşleriyle aynı odada yatan annesi inek sağmaya kalkmıştı çoktan.

Olguşka yerinden fırlayarak iki eliyle birden dağılan saçlarını düzeltmeye başladı. Onun yanında yatan oğlan kardeşleri küçük Fedka ise başını kürküne sokmuş hâlâ uyuyor, bir yandan da kürkün altından çıkan minicik bacağına nasır tutmuş topuğuyla kaşıyordu.

Çocuklar akşamdan çilek toplamaya niyet etmişlerdi. Sabahleyin Taraska at otlatmaktan dönünce ikiz kız kardeşini kaldıracaktı.

Söylediği gibi de yaptı. At otlatırken uykusuzluktan göz-

kapakları yapıştığı halde şimdi iyice ayılmış, uykuya yatmaktan vazgeçerek kardeşleriyle birlikte çilek toplama-ya karar vermişti. Annesi bir tas dolusu süt koydu önüne. Torka'nın eliyle kestiği bir dilim ekmeği alarak masaya oturdu, yemeye koyuldu.

Taraska, sırtında gömleği, askılı pantolonu, tozlu yollar-da çıplak ayaklarıyla iz bıraka bıraka koşmaya başladığı zaman ikiz kız kardeşi uzakta, ormanın koyu yeşilliği arasında kırmızı, beyaz benekler gibi gözüküyordu. Yolda öteki izler yanında kardeşlerinin de birinin büyük, ötekinin küçük parmakları iyice belli olan izleri vardı. (Akşamdan çömlüklerini, kaplarını hazırlayan kızlar kalkar kalkmaz dışarı fırlamışlar; ağızlarına tek lokma koymadıkları gibi, ekme de almamışlardı yanlarına.) Büyük ormanın arkasına doğru kıvrılan yolda Taraska yetişti onlara.

Otlara, fundalara, hatta ağaçların alt dallarına çiy düşmüştü. Kızların çıplak ayakları hemen ıslandı; önce üşürken sonra yumuşak otlara, pürüzlü kuru toprağa bastıkça yanmaya başladı ayak tabanları. Çilek toplama yeri yeni kesilen ormandı. Kızlar, ilkin, geçen yılki kesim yerine girdiler. Genç sürgünler yeni yeni boy veriyordu, genç gürbüz fundalar dört bir yana göz alabildiğine uzanıyordu. İşte buralarda, karşılına kimisi kızarmış pembemsi beyaz çilekler çıkıyordu. Kızcağızlar iki büklüm eğilerek güneş yanığı küçük elle-riyle çilekleri ardı ardına topluyorlar; kötü olanları ağızlarına, iyilerini kaplarına atıyorlardı.

– Olguşka, buraya gel! Bak ne kadar çok!

– Hey, neredesin? Ses ver!

Çalıların arasında kaybolunca birbirlerinden uzaklaşma-mak için böyle sesleniyorlardı.

Taraska onlardan ayrılarak yolun arkasındaki iki yıl önce kesilen koruya gitti. Orada çoğu fındık ve akağaç olan sürgünler adam boyu yükselmişti. Ot örtüsüye daha sık ve ka-

İndi; otlar kuruduğu için diplerindeki çilekleri iri iriydi, suluydu.

– Gruşka!

– Ne var?

– Kaçan kurdu gördün mü?

– Kurdu burada işi ne? Korkutma beni öyle. Zaten korkmam ki!

Gruşka böyle dediği halde kurdu düşünüyor, dalgınlıkla çileklerin en iyisini çömleğine değil ağzına atıyordu.

– Taraska görünürlerde yok. Az önce yarın arkasına gittiydi. Taraska! Neredesin?..

– Buradayım! Siz de gelin!

– Hadi, biz de gidelim, belki orada daha çok çilek vardır.

Böyle diyerek fundalara tutuna tutuna dere aşağı indiler, oradan da karşı yakaya geçtiler. Burada, güneşin iyice ısıttığı açıklık bir yerde bodur çalıkların arasına gizlenmiş birçok çilek buldular.

Sessizliğin ortasında birtakım kımıltılarla birlikte fundaların, otların arasından ansızın korkunç bir gürültü koptu.

Ödü patlayan Gruşka yere düşerek çömleğindeki çileklerin yarısını döktü.

– Anneciğim!

Olguşka ise fundaların arasından hızla geçen uzun kulaklı, boz-yanık renkli bir sırtı göstererek bağırdı:

– Tavşan! Tavşan kaçıyor... Taraska! Tavşana bak!

Bunca korkudan, gözyaşındañ sonra birdenbire kahkahayı basan Gruşka:

– Ben de kurt sandıydım, dedi.

– Bak sen şu akılsıza!

Gruşka çingirak gibi çınlayan sesiyle gülmesini sürdürüyordu.

– Aman ne korktum!..

Çilekleri toplayıp daha ileri yürüdüler. Güneş doğmuş,

yeşilliğin üzerinde koyulu açık lekeler bırakarak çiylerin üzerinde ışıdamaya başlamıştı. Kızlarsa yarı bellerine kadar ıslanmışlardı çiyden.

İleri gittikçe daha çok çilek bulacakları umuduyla durmadan yürüyen kızlar neredeyse ormanın sonuna yaklaşmışlardı. O sırada sağdan soldan çın çın öten kadın, kız sesleri gelmeye başladı. Çilek toplamaya onlardan sonra çıkan komşuların sesiydi bunlar. Aralarında Akulina Teyze de vardı. Bu sırada kuşluk vakti olmuş, kızların çömleklerinde epey çilek birikmişti.

Akulina Teyze'nin arkasından, sırtında yalnızca gömleği olan, başı açık, fırlak karınlı bir oğlan çocuğu kalın, çarpık bacaklarıyla paytak paytak yürüyerek geliyordu.

Akulina Teyze oğlunu kucağına alarak:

– Peşime takıldı, dedi. Bırakacak kimse de yoktu.

– Şimdi biz kocaman bir tavşan ürküttük. Patır patır kaçınca öyle korktuk ki!

Akulina oğlunu yere indirerek:

– Yok canım! dedi.

Böylece bir iki laf ettikten sonra kızlar Akulina Teyze'den ayrılarak kendi yollarına koyuldular.

Bir fındık ağacının koyu gölgesi altına çöken Olguşka:

– Hadi, biraz oturalım, yorgunluktan ölüyorum, dedi. Ah, şimdi ekmeğimiz olsaydı, ne güzel yerdik!

– Benim de canım istiyor, dedi Gruşka.

– Akulina Teyze niye böyle bağırıp duruyor? İşitiyor musun? Hey, Akulina Teyze!..

– Olguşka-a-a! diye sesleniyordu Akulina.

– Ne va-a-ar?

– Benim oğlan yanınızda mı?

– Hayır!

O sırada çalılar hışırdadı, eteğini dizlerine kadar toplayan Akulina Teyze gözüktü uzaktan. Elinde bir torba vardı.

– K c g  görmediniz mi?

– Yok!

– Aman Tanrım! Mişka-a!

Cevap veren çıkmadı.

– Vay başıma gelenler! Yolunu şaşıracak! Koskoca ormandaki kimbilir nereye gitti!

Olguşka hemen ayağa fırladı, yanına Gruşka'yı da alarak bir yöne yürüdü, Akulina da başka bir yöne.  ınlayan sesleriyle durmadan Mişka'yı  ağınıyorlar, ama cevap veren çıkmıyordu.

Gruşka ablasının arkasından yetişemiyor:

–  ok yoruldu, diye bağırıyordu.

Olguşka ise ha bire Mişka'ya sesleniyor, bir sağa bir sola koşturarak her yeri arıyordu.

Akulina'nın mutsuz sesi büyük ormanda ta uzaklardan geliyordu. Olguşka bir ara aramaktan vazgeçip eve gitmek üzereydi ki, genç bir sürgünün fişkırdığı ıhlamur k t g n n yakınındaki g r çalılıktan sürekli, kızgın, hırçın kuş sesleri gelmeye başladı. Yanında yavruları olan kuşağız bir-şeylerden ürküp öfkelenmiş olmalıydı. Olguşka dönüp çalılığa baktı. Beyaz  i ekli sık, uzun otların b r d g  çalılığın dibinde hiçbir orman bitkisine benzemeyen mavimsi bir tümsek gördü. Durdu, iyice baktı. Mişka'ydı bu. Kuş ondan tedirgin olduğu için  t p duruyordu anlaşılan.

Fırlak karnının üzerine yatarak başını ellerinin üzerine koyan Mişka, kalın, çarpık bacaklarını da sere serpe uzatarak derin bir uykuya dalmıştı.

Olguşka, Akulina'ya seslendi, çocuğu uyandırıp avcuna  ilek koydu.

Olguşka karşısına çıkan herkese, evde anasına babasına, komşulara, Akulina'nın oğlunu nasıl arayıp bulduğunu anlata anlata bitiremiyordu.

Güneş ormanın üstünde iyice yükselerek toprağı, toprağın üzerindeki her şeyi cayır cayır yakmaya başladı.

Olga'nın* yanına gelerek onunla birlikte yürümeye başlayan kızlar:

– Hadi Olguşka, yüzelim! dediler.

Hep bir ağızdan şarkılar söyleyerek ırmağa doğru yürüdüler. Suda debelenip çığlık atan, oynaşan kızlar batıdan koyu alçak bir bulutun yükseldiğini, güneşin bir kapanıp bir açıldığını, ortalığı çiçek ve kayın yaprağı kokusu sardığını, göğün gürlemeye başladığını neden sonra fark ettiler. Yağmur başlayıp da onları iliklerine kadar ıslatıncaya kadar zor giyindiler.

Bedenlerine yapışan, ıslanmaktan koyulaşmış entarileriyle evlerine koşa koşa gelen kızlar birşeyler yediler, sonra da tarlada patates söken babalarına öğle yemeği götürdüler.

Eve dönüp öğle yemeklerini yediklerinde entarileri iyice kurumuştur. Çilekleri ayıklayıp kâselere koyduktan sonra Nikolay Semyonoviç'in yazlığına yollandılar. Orada iyi para veriyorlardı ama bu sefer ellerine bir şey geçmedi nedense.

Geniş koltuğunda şemsiyesinin altında oturan Mari, sıcağın bitkin, çilek getiren kızları görünce yelpazesini onlara doğru sallayarak:

– İstemez! İstemez! dedi.

Klasik diller kolejinde okuyan, evin en büyük oğlu Valya, tatilde dinlenmek için geldiği baba evinde komşu çocuklarıyla kriket oynuyordu. Çilekleri görünce koşa koşa Olga'nın yanına geldi.

– Kaça? diye sordu.

– Otuz kapık.

(*) Olguşka küçüklük adı, asıl adı Olga – ç.n.

- Çok!..

Büyüklerinden böyle işittiği için "çok" demişti.

- Bekle biraz. Köşeyi dön ama.

Böyle diyerek dadısının yanına koştu.

Olguşka ile Gruşka bu sırada üzerinde küçük küçük ev-

ler, ormanlar, bahçeler görünen aynalı küreyi seyrediyorlar-

dı. Bu küre de, öteki şeyler de onlar için hiç şaşırtıcı değil-

di. Çünkü onlar beylerin görkemli, akıl almaz yaşantısından

çok daha fazlasını, olağanüstü şeyler bekliyorlardı.

Valya, koşarak dadısına geldi, ondan otuz kapık istedi. O

da çilekçi çocuklara yirmi kapiğin yeteceğini söyleyerek pa-

rayı sandıktan çıkarıp verdi.

Sabahleyin güçlükle uyanan Nikolay Semyonoviç, sigara-

sını tütürüp gazetesini okuyordu. Valya babasını atlattıktan

sonra kızlara yirmi kapiği verdi, çilekleri bir tabağa döküp

hemen tıkmaya başladı.

Eve döndüklerinde Olguşka mendilinin ucundaki düğü-

mü dişleriyle çözdü, içindeki yirmi kapiği çıkarıp annesine

verdi. Annesi parayı sakladıktan sonra ırmağa çamaşır yıka-

maya gitti.

Kuşluktan beri babasıyla tarlada patates söken Taraska,

bu sırada gür bir meşe ağacının koyu gölgesinde mışıl mışıl

uyuyordu. Oğlunun yanında oturan babasıysa koşumdan

çözerek ayaklarını kösteklediği atına bakıyordu dönüp dö-

nüp. Yabancı bir tarlanın kelisinde* oynayan at, bir de bak-

mışsın yulafa ya da başkasının çayırına girivermiş.

Nikolay Semyonoviç'in evinde her şey her zamanki gi-

biydi. İşler tıkırında gidiyordu. Üç çeşit kahvaltı çoktan ha-

zır bekliyordu; kimsenin canı isteyip gelmediği için sinekler

üşüşmüş, tabaklardaki yiyecekleri yiyorlardı.

Nikolay Semyonoviç düşüncelerinin doğruluğundan do-

(*) Tarlaları birbirinden ayıran boşluk - ç.n.

layı ne kadar sevinse azdı, çünkü bugünkü bir gazete de öyle yazıyordu. Mari'nin keyfine diyecek yoktu, çünkü Goga sapasağlam uyanmıştı. Doktor hastanın ailesinden aldığı ücretten memnundu. Valya'nınsa, koca bir tabak çileği yediği için neşesi yerindeydi.

Albert

Beş zengin ve genç adam gecenin saat üçünde küçük bir Petersburg balosuna eğlenmeye geldiler.

Çok şampanya içilmişti. Bayların büyük bir kısmı çok genç, kızlar güzeldi; piyano ve keman, polka* üstüne polka çalıyor, dans ve gürültünün arkası kesilmiyordu. Ama ortalıkta can sıkıcı, durgun bir hava vardı. (Sık sık olduğu gibi) Herkes nedense umduğunu bulamamanın kırgınlığı içindeydi.

Birkaç kere eğleniyorlarmış gibi yapmaya çalışmışlarsa da yapmacık neşe can sıkıntısından daha beter olmuştu.

Yeni gelenler arasında kendinden, yanındakilerden ve bütün akşamdan hiç memnun olmayan biri, içinde bir bulanıklıkla ayağa kalktı, şapkasını buldu, sıvışıp gitmek niyetiyle dışarı çıktı.

Holde kimse yoktu, yalnız komşu odanın kapısı ardından, birbiriyle tartışan iki ses işitiliyordu. Adam biraz durdu, kulak verdi.

(*) Bir çeşit Slav dansı – ç.n.

Bir kadın sesi:

– Olmaz, orada konuklar var, diyordu.

Zayıf bir erkek sesi yalvarıyordu:

– Bırakın canım, bana bir şey söylemezler.

– Hanımefendinin izni olmadan bırakamam... Hey, nereye?.. Ah seni!..

Kapı açıldı, eşikte yabancı bir adam görüldü. Hizmetçi kız holde konuğu görünce onu tutmaktan vazgeçti. Yabancı adam ürkekçe selam verip çıplak bacakları üzerinde sallanarak içeri girdi. Bu, dar, kambur sırtlı, uzun dağınık saçlı, orta boylu biriydi. Kısa bir paltosu, eciş bücüş çizmelerinin üstünde dar, yırtık bir pantolonu vardı. Urgan gibi dolanmış bir kravat, uzun beyaz boynunu sarıyordu. Zayıf elleri üzerine gömleğinin kirli uçları çıkmıştı. Vücudunun çok fazla zayıf olmasına rağmen ince beyaz bir yüzü vardı; hatta seyrek siyah sakalı ve favorileri arasındaki yanaklarında bir kırmızılık oynuyordu. Arkaya atılı taranmış saçları dar temiz alnını açıkta bırakıyordu. Yorgun kara gözleri tatlı bir ifadeyle ileri doğru, ararcasına, aynı zamanda cakayla bakıyordu. Gözlerinin ifadesi seyrek bıyığının arasından görünen, köşeleri kıvrık, körpe dudaklarının ifadesiyle büyüleyici bir şekilde kaynaşıyordu.

Yabancı, birkaç adım atarak yerinde durdu, genç adama döndü, gülümsedi. Gülümsemek için sanki kendini zorluyordu, ama tatlı bir gülümseme yüzünü aydınlatınca; niçin olduğunu bilmeden, genç adam da gülümsedi.

Yabancı, müzik sesleri gelen odaya girer girmez genç adam hizmetçiye fısıltıyla sordu:

– Kimdir bu?

– Tiyatrodan serseri bir müzisyen. Ara sıra bizim hanımı görmeye gelir.

Bu sırada salondan:

– Hey, Delesov! Nereye gittin yahu? diye sesleniyorlardı.

Delesov adındaki genç adam salona döndü.

Müzisyen, kapının yanında durup dans edenlere bakarken, gülümsemesi, bakışı, ayaklarını yere vuruşuyla bu manzaranın kendisine verdiği kıvancı anlatıyordu.

Konuklardan biri ona:

– Hey, siz de dansa gelsenize, dedi.

Müzisyen selam verdi, evin hanımına sorarcasına baktı.

Kadın araya girdi:

– Yürüyün, yürüyün, beyler çağırdıktan sonra daha ne duruyorsunuz?

Müzisyenin cılız, güçsüz vücudu zorlukla kıvıldandı. Zavalılık gözlerini kırpıştırıp gülümseyerek ağır ağır, beceriksizce hoplamaya başladı. Kadrilin* ortasında, çok güzel ve hızlı dans eden neşeli bir subay, sırtıyla müzisyeni istemeyerek itti. Zayıf, yorgun bacakları adamın dengesini koruyamadı ve müzisyen yan yana birkaç adım atıp yere boylu boyunca kapaklandı. Düşmesinden çıkan kuru sese aldırmandan hemen hemen herkes ilk defa güldü.

Ama müzisyen yerinden kalkmıyordu. Herkes susmuştu, piyano bile çalmaz olmuştu. Düşen adamın yanına ilk koşanlar Delesov ile evin hanımı oldular. Adam dirseklerine dayanmış, yere baygın baygın bakıyordu. Kaldırıp bir sandalyeye oturttukları zaman, kemikli elinin çabuk bir hareketiyle saçlarını alnından yukarıya itti, sorulara cevap vermeden gülmeye başladı.

Evin hanımı telaşla:

– Bay Albert! Bay Albert! Bir yeriniz acıdı mı? Nereniz acıdı? Dans etmeyin der dururum size, diyordu.

Sonra yanındakilere dönerek:

– Öyle de zayıf ki, güçlükle yürüyor... Dans etmek onun nesine!.. diye devam etti.

(*) Üç çiftin karşı karşıya dansı – ç.n.

Kadınlar sordular:

– Kimdir bu?

– Zavallı bir adam, sanatçı. Çok iyi bir delikanlı, yalnız gördüğünüz gibi acınacak durumda.

Bunu müzisyenin işitmesine aldırmadan söylemişti. Müzisyen kendine gelince bir şeyden korkmuş gibi büzüldü, onu çevreleyenleri itti. Göze çarpan bir çabayla sandalyeden doğrulurken:

– Bir şey olmadı, dedi.

Hiçbir yerinin incinmediğini göstermek için salonun ortasına doğru ilerledi, bir kere daha hoplamak istedi, fakat sallandı; tutmasalardı yine düşecekti.

Herkes şaşırmıştı, ona bakarken susuyorlardı.

Müzisyenin gözleri donuklaştı, eliyle dizini oğuşturmasından herkesi unuttuğu anlaşılıyordu. Sonra birden başını kaldırdı, titreyen bacağına ileri atıp önceki bayağı jestiyle saçlarını geriye itti, kemancıya yaklaşarak kemanını aldı. Kemanı elinde sallarken bir daha üsteledi:

– Bir şey yok! Efendiler, müziğe devam edelim.

Konuklar aralarında konuşuyorlardı:

– Ne tuhaf adam!

– Belki de büyük bir istidattır bu, boşu boşuna yazık olup gidiyor.

– Yazık, yazık.

Delesov ise:

– Ne güzel bir yüz!.. Onda olağanüstü bir şey var, dinleyelim bakalım, dedi.

II

Bu sırada Albert kimseyi umursamadan kemanı omzuna bastırılmış, piyanonun yanında gidip geliyor, kemanı akort ediyordu. Dudaklarının yumuşak bir ifadesi vardı, gözleri

görülüyordu. Kemikli dar sırtı, uzun beyaz boynu, yampiri bacakları, dağınık siyah saçları bir tuhaftı, ama hiç de gülünç olmayan bir görünüşü vardı adamın. Kemanı akort edince canlı bir şekilde yayı çekti, başını geriye attı, eşlik etmeye hazırlanan piyaniste döndü, emredici bir jestle ona:

– Sol majör, *Melankoli*, dedi.

Hemen bunun peşinden emredici jestinden dolayı özür diler gibi saygıyla gülümsedi, bu gülümseyişiyle kalabalığı gözden geçirdi. Yayı tutan eliyle saçlarını geriye attı, piyanonun köşesinde durdu, yayı akıcı bir hareketle tellerden geçirdi. Duru, hoş bir ses odayı doldurdu, herkes kulak kesildi.

Umulmadık derecede parlak, dindirici ışıklarıyla dinleyenlerin iç dünyasını aydınlatan melodi, ilk seslerin peşinden serbest, zarif bir şekilde saçıldılar, serpildiler. Falsolu ve ölçüsüz hiçbir ses dinleyenlerin dikkatini dağıtmıyordu; bütün sesler açık, güzel ve anlamlıydılar. Herkes susmuş, umut titreyişiyle melodinin gelişmesini izliyordu. İçinde buldukları gürültülü eğlenceden, can sıkıntısından ve uyuşuktan kurtularak, farkında olmaksızın, unuttukları bambaşka bir âleme geçivermişlerdi. Kâh geçmişlerinden sessizce kopup gelen anılar kâh sınırsız debdebe ve nüfuz isteği kâh hüznün ve doyumlamış bir aşk kâh mutlu bir olayın yürekleri tutuşturan hatırası ruhlarına doluyor, doluyordu... Albert her notayla biraz daha yükseliyordu. Çirkin ya da tuhaf olmaktan çok uzaktı. Kemanı çenesiyle sıkarken, kendi çıkardığı sesleri ihtiraslı bir dikkatle dinliyordu. Bu sırada da ayakları sarsılarak durmadan oynuyordu. Kâh olanca boyuyla dikeliyor kâh sırtını iyice kamburlaştırıyordu. Zorlamayla bükülen sol eli öylece donmuş kalmış gibiydi. Yalnız kemikli parmakları tellerde ihtilaçla oynuyordu. Sağ eli akıcı, zarif, belli belirsiz kımıldanıyordu. Yüzü kesintisiz gururlu bir sevinçle ışıldıyordu; gözleri parlak kuru bir ışıkla alev-

leniyor, burun delikleri kabarıyor, kırmızı dudakları zevkten aralanıyordu.

Arada bir başı kemana iyice eğiliyor, gözleri kapanıyor, saçlarının yarı yarıya örttüğü yüzü, tatlı bir mutluluk gülümsemesiyle aydınlanıyordu. Ara sıra birden dikeliveriyor, ayağını ileri atıyor, temiz alnı, odayı süzdüğü ışıklı gözleri gururla, gücünü anlamış olan birinin azametiyle parlıyordu. Bir keresinde piyanist yanılıp yanlış bir ölçü tutturdu, müzisyenin bütün vücudunda ve yüzünde fiziki bir acı belirdi. Bir saniye durdu, bir çocuk öfkesiyle ayaklarını yere vurarak bağırdı:

“Moll, ce Moll.”*

Piyanist düzeline, Albert gözlerini kapattı, gülümsedi, kendini, öbürlerini, bütün dünyayı yeniden unutup mutlulukla yaptığı işe teslim oldu.

Albert'in keman çalması sırasında odada bulunan herkes saygılı sessizliklerini sürdürdüler, sanki yalnız onun çıkaracağı seslerle soluk alıp yaşıyorlardı.

Neşeli subay, pencere kenarındaki bir sandalyede kımıldamadan oturuyor, canlılığını yitirmiş gözlerini döşemeye dikerek ağır ağır ve seyrek soluk alıyordu. Kızlar konuşmaksızın duvar diplerinde oturuyorlar, arada bir anlayamama derecesine varan beğenmeyle bakıyorlardı. Evin hanımının gülümseyen tombul yüzü zevkten yaygınlaşmıştı. Piyanist, Albert'in yüzüne gözlerini dikeyor, gerilen bütün vücudunun anlattığı yanılma korkusuyla onu izlemeye çalışıyordu. Öbürlerinden daha çok içmiş olan bir konuk sedirde yüzükoyun yatmış, heyecanını açığa vurmamak için kıılmadamaya çalışıyordu. Delesov alışmadığı bir duyguyu tadıyordu. Soğuk bir çember bir daralıp bir genişleyerek başını sıkıyordu. Saç dipleri karıncalanıyordu. Sırtından yukarı bir soğuk dalgası geçiyor, boğazında bir şey gittikçe yükse-

(*) Yumuşak, ağır.

liyor, sanki incecik iğnelerle burnunun içini, damağını iğneliyorlardı. Farkında olmadan gözyaşları yanaklarını ıslatıyordu. Sarsılarak ağlarken gözyaşlarını kimse görmeden içine çekmeye ya da silmeye çalışıyor, ama yaşlar yine de yüzünden aşağıya akıyordu. İzlenimlerin tuhaf şekilde örtüşmesinden olacak, Albert'in kemanının sesleri onu ilk gençliğine sürüklemişlerdi. O çağlarını geçirmiş, yaşamaktan yorgun, bitkin adam, kendini on yedi yaşında, güzelliğiyle gururlanan, mutluluktan aptal, sevincinin sebebini bilmeyen biri olarak hissediyordu. Pembe entarili kuzenine olan ilk aşkı hatırına geldi, ıhlamur ağaçlı yola onu ilk çağırışını hatırladı, rastgele bir öpücüğün anlaşılmayan tatlılığı ve sıcaklığını duydu. O zaman onları çevreleyen doğanın çözölemeyen esrarengizliği ve büyüsunü hatırladı. Geçmişe dönen muhayyilesinde, belirsiz ümitler, anlaşılmayan istekler, imkânsız mutluluğun imkânına inanma şaşkınlığı içerisinde *o kadın* parlıyor parlıyordu. O zamanın değerlendirilmeyen bütün dakikaları birbiri ardından gözü önünde ayaklanıyordu. Bu ayaklanma, koşan şimdiki zamanın bir şey anlatmayan hatıraları gibi değil, geçmişin, durduğu yerden büyüyen, sitem eden şekilleri gibiydi. Delesov bu şekilleri hayranlıkla seyrederken ağlıyordu. Ama o, daha iyi kullanabileceği zamanın geçmesinden dolayı değil, (bu zamanı kendisine geriye verselerdi daha iyi harcamaya kalkışmazdı) bu zamanın geçtiğinden, bir daha da geri dönmeyeceğinden dolayı ağlıyordu. Hatıralar ardına canlanıyordu. Albert'in kemana ise hep aynı şeyi söylüyordu. Keman, "Senin kuvvet, aşk ve mutluluk devrin geçti artık; geçti ve bir daha dönmeyecek. Ağla, gözyaşı dök, geçen zamanların için dökeceğin gözyaşları içinde öl; sana kalan en büyük mutluluk işte budur" diyordu.

Son çeşitlemenin bitimine doğru Albert'in yüzü kızarmıştı; gözleri durmadan parlıyor, iri ter damlaları yanaklarından aşağıya süzülüyordu. Alın damarları şişmişti, bütün vü-

cudu gittikçe hareketleniyor, solan dudakları artık kapanmıyordu. Vücudunun her zerresiyle hazza olan susuzluğunu gösteriyordu.

Albert, bütün gövdesini hırçın bir şekilde sarsıp saçlarını silkerek, kemanını aşağıya indirdi, orada bulunanları mutlu ve gururlu gülümseyişiyle şöyle bir süzdü. Sonra sırtı kamburlaştı, başı önüne düştü, dudakları birleşti, gözleri söndü ve müzisyen, kendinden utanırcasına çevresine bakarak, ayakları birbirine dolaşa dolaşa öbür odaya geçti.

III

Albert'in keman çalmasından sonra ortalığa çöken ölüm sessizliğinde orada bulunanlara garip bir hal gelmiş, tuhaf şeyler hissetmeye başlamışlardı. Bütün bunların ne demek olduğunu ifade etmek istiyorlar, fakat yapamıyorlardı bir türlü. Aydınlık ve sıcak bir oda, pırl pırl kadınlar, pencereden görünen şafak, harekete gelen kan, uçup giden seslerin temiz izlenimi ne demek oluyordu? Ne demek olduğunu söylemek için kimse bir harekette bulunmuyor, tersine, hemen hepsi de, bu yeni izlenimi onlara verenin tarafına geçeceklerine, aleyhinde kaynaşıyorlardı.

Bir subay:

– Kötü çalmıyor doğrusu, dedi.

Delesov yanaklarını koluyla gizlice silerek:

– Şaşılacak şey, diye cevap verdi.

Sedirde yatmakta olan adam biraz kendine gelerek:

– Efendiler, artık eve gitme zamanı, diye söylendi. Ha, adama da birşeyler vermeniz gerek. Haydi, para toplayalım...

Bu sırada Albert öbür odada, tek başına bir sedirde oturuyordu. Dirseklerini kemikli dizlerine dayamış, terli ve kirli elleriyle yüzünü sıvazlarken saçlarını karıştırıyor, kendi kendine mutlulukla gülümsüyordu.

Epeyce para topladılar, Delesov bunları müzisyene vermediği üzerine aldı.

Müzikten bu kadar güçlü ve alışmadığı şekilde etkilenen Delesov'un aklına bir iyilik daha yapmak geldi. Onu yanına almak, giydirip kuşatmak ve bir yere yerleştirmek, sözün kısası bu berbat durumdan çekip kurtarmak ne kadar iyi olacaktı!..

Ona yaklaşarak:

– E, yorulduunuz mu? diye sordu.

Albert gülümsüyordu.

– Gerçek bir yeteneğe sahipsiniz. Ciddi olarak müzikle uğraşmanız, dinleyiciler önünde çalmanız gerek.

Albert yeni uyanmış gibiydi.

– Birşeyler içmek mümkün mü? diye sordu.

Delesov şarap getirdi, Albert ilk bardağını oburca içti.

– Ne müthiş şarap!

Delesov:

– *Melankoli* ne hoş bir parça! diye karşılık verdi.

Albert gülümseyerek:

– Ha, evet, evet, dedi. Fakat, affedersiniz, kiminle konuşmak mutluluğuna erdiğimi bilmiyorum! Belki siz bir kontsunuz, belki de prens, bana biraz borç verebilir misiniz? Benim meteliğim yok. Yoksul bir adamım, geri veremem ama.

Delesov kızardı, bir tuhaf oldu, toplanan parayı aceleyle müzisyene verdi. Albert parayı çabucak alarak:

– Çok teşekkür ederim, dedi. Haydi şimdi müziğe başlayalım. Size istediğiniz kadar çalarım. Ama içmeliyim, birşeyler içmeliyim.

Delesov biraz daha şarap getirdi, yanına oturması için rica etti.

– Affedersiniz, size karşı açık kalpli olmam gerekiyor. Yeteneğiniz beni öyle ilgilendirdi ki! Öyle sanırım, durumunuz pek iyi değil.

Albert bir Delesov'a, bir odaya giren evin hanımına bakıyordu. Delesov devam etti:

– Eğer bir şey ihtiyacınız varsa, izin verin size hizmeti mi sunayım. Benim yanımda bir süre yerleşseniz çok memnun olurum. Ben tek başıma yaşıyorum, belki size faydalı olurum.

Albert gülümsedi, cevap vermedi. Evin hanımı:

– Niçin teşekkür etmiyorsun, ha? Elbette bu senin için büyük bir iyilik.

Sonra Delesov'a başını olmaz anlamında sallayarak devam etti:

– Size de böyle bir şeyi tavsiye etmezdim.

Islak elleriyle Delesov'un elini sıkkan Albert:

– Çok teşekkür ederim, dedi. Yalnız, ne olur, şimdi müziğe dönelim...

Kalan konuklar gitmek üzereydiler, Albert onların kalmaları için ne kadar uğraştıysa da hole çıktılar.

Albert evin hanımıyla vedalaştı, geniş kenarlı eski şapkasını ve tek kışlık giyeceği olan yazlık eski pardösüsünü giydi, Delesov'la birlikte ön merdivenlere çıktı.

Delesov yeni arkadaşıyla birlikte kupa arabasına biner binmez müzisyene sinen pis içki ve kir kokusunu hissedererek, davranışından dolayı pişman olmaya, kendisini çocukça yufka yürekliliğinden ve düşüncesizliğinden ötürü suçlamaya başladı. Bundan başka Albert'in konuştukları öyle aptalca ve bayağıcaydı, hem açık havaya çıkınca öyle sarhoş olmuştu ki, Delesov ondan iğrenmeye başladı. "Onu şimdi ne yapacağım?" diye düşünüyordu.

Çeyrek saat sonra Albert'in sesi kesildi, şapkası ayaklarının ucuna düştü, kendisi de arabanın bir köşesine yığılıp kalarak horlamaya başladı. Donmuş karda dönen tekerler bir örnek gıcırıyor, şafağın zayıf aydınlığı, buz tutmuş pencerelelerden içeri hafifçe sızıyordu.

Delesov yanındaki adama dönüp baktı. Pardösüsüyle yarını örtük uzun gövdesi köşede ölü gibi yatıyordu. Adamın gölgede kalan büyük burnu başıyla birlikte sanki sallanıyormuş gibi geldi Delesov'a, fakat daha yakından bakınca, yüz ve burun diye kabul ettiği şeyin saç olduğunu, gerçek yüzünün daha aşağıda bulunduğunu gördü. Eğilip bakınca Albert'in yüz hatlarını iyice seçti. O zaman bu alnın ve huzurla kapanmış ağzın güzelliği onun yine hayranlığını kazandı.

Yorulan sinirlerinin, sabaha kadar uykusuz kalmanın ve işittiği müziğin etkisiyle, Delesov, bu yüze bakarken, geceleyin bir ara girdiği mutlu âleme doğru yeniden sürüklendi; gençliğin sevinç dolu, cömert günleri gene hatırına geldi. Davranışından dolayı pişmanlık duymamaya başladı. O anda Albert'i candan bir sıcaklıkla seviyordu, iyilik yapmaya kesinlikle karar verdi.

IV

Ertesi sabah görevine gitmesi için uyandırdıklarında, Delesov, nahoş bir şaşırma ile çevresinde eski paravanasını, eski uşağını, masadaki saati gördü. Kendi kendine: "Her gün gördüğüm şu şeylerden başka ne görmek isterdim acaba?" diye sordu. Bu sırada hatırına müzisyenin kara gözleri, mutlu gülümseyişi geldi. *Melankoli*'nin melodisi ile dünkü bütün garip geceyi hatırladı. Ne var ki müzisyeni yanına almakla iyi mi, yoksa kötü mü ettiğini düşünecek vakti yoktu. Giyinirken o gün neler yapacağını zihninde planladı, kâğıtları aldı, ev için gerekli emirleri verdi, aceleyle palto ve lastik ayakkabılarını giydi. Yemek odasının önünden geçerken içeriye bir göz attı: Albert'in yüzü yastığa gömülü, kirli, yırtık gömleğiyle dün akşam sarhoş yatırdıkları şekilde, maroken sedirde sere serpe uzanmış, ölü gibi uyuyor-

du. Delesov istenilmeyen kötü bir şey yapmış gibi içi burkuldu. Uşağına:

– Boryuzovaski'ye gidiver de kemanını müzisyen için rica et, dedi. İki günlüğüne istediğimi söyle. Müzisyen uyanınca da kahve ver, çamaşır ve eski elbiselerimden birşeyler giydir. Kısacası onun her istediğini yap. Haydi hoşçakal.

Gece geç vakit döndüğünde Albert'i evde bulamayınca şaşıtı kaldı. Uşağına:

– Nereye gitti? diye sordu.

Uşak:

– Öğle yemeğinden sonra çıktılar, cevabını verdi. Kemanı alıp gittiler. Bir saat sonra geleceklerini söylediler, ama bakın şimdiye kadar yoklar.

Delesov:

– Bak işte buna canım sıkıldı, dedi. Eee, Zahar, sen nasıl olur da onu bırakırsın?

Zahar sekiz yıldır Delesov'a hizmet eden Petersburglu bir uşaktı. *Yalnız başına yaşayan bir behâr olarak*, Delesov, niyetlerini elinde olmadan bu adama açar, her teşebbüsü hakkında onun fikrini öğrenmek isterdi. Saatinin zinciri ile oynarken Zahar cevap verdi:

– Onu bırakmamaya nasıl cüret ederdim, Dmitri Ivanoviç? Onu tutmamı söyleseydiniz, evde oyalayabilirdim. Ama siz yalnız elbise vermemi söylediniz.

– Öf, ne berbat iş! Ben yokken evde ne yaptı bakalım?

Zahar alaylı alaylı güldü.

– Durup dururken sanatçı dememişler, Dmitri Ivanoviç! Uyanır uyanmaz şarap istediler, sonra aşçı kadın ve komşunun uşağı ile epeyce oyalandılar. Öyle şakacı imişler ki!.. Tanrı şahidim olsun, iyi bir insan. Çay getirdim, öğle yemeği getirdim, ama yemek istemediler, hep beni yanlarına çağırdılar. Kemanı da öyle güzel çalıyorlar ki, İzler'de bile böyle sanatçılar azdır. Onun gibisi alıkonmaya değer. "Ana

Volga'dan aşağı" şarkısını öyle çaldı ki, sanırsınız biri ağlıyor. Çok, çok iyi! Bütün katlardan insanlar onu dinlemek için aşağı indiler.

Delesov uşağın sözünü kesti:

– E, giymesi için neler verdin bakalım?

– Onu merak etmeyin. Gecelik gömleğinizi verdim, kendi paltomu da giydirdim. Böyle adama can kurban, sevimli de hem. Sizin ne rütbede olduğunuzu, önemli tanıdıklarınızın bulunup bulunmadığını, kaç baş köylünüzün* olduğunu benden sorup durdular.

– İyi, iyi, yalnız onu hemen bulmalı, bundan sonra da hiç içki vermemeli. Yoksa daha büyük kötülük yaparsın Zahar!

Zahar:

– Bu doğru, diye efendisinin sözünü kesti. Sağlığı gerçekten bozuk, bizim beyin de böyle bir kâhyası vardı...

Körkütük sarhoşun biri olan bir kâhyanın hikâyesini çoktan bilen Delesov, Zahar'a sözünü bitirtmedi, gece için her şeyi hazırlamasını emrettikten sonra, Albert'i bulup getirmesi için onu dışarı gönderdi.

Yatağına yattı, mumu söndürdü, uzun zaman uyuyamadı. Hep Albert'i düşünüyordu. "Bütün bunlar tanıdıkların çoğuna tuhaf görünebilir, ama birisine iyilik yapmak fırsatını verdiği için Tanrı'ya şükretmeli. Ona yardım etmek için elimden gelen her şeyi, her şeyi yapacağım. Belki o hiç de bir serresi değildir, ama içki düşkünü olabilir. Bu bana çoğa mal olmaz. Bir kişinin doyduğu yerde iki kişi de doyar. Baştan benimle kalsın hele, sonra onu bir yere veya bir orkestraya koyarız; böylece de adamı sığa oturmaktan kurtarınız. Sonrası Allah kerim" diye geçiriyordu aklından.

Bu düşüncelerden sonra kendinden memnun, rahatladı.

"Gerçekten ben pek kötü bir adam değilim, hatta hiç de

(*) Çarlık Rusya'sında köleliğin kaldırılmasından önce soyluların kendilerine mahsus toprakları içerisinde köylüleri de olurdu – ç.n.

kötü değilim, hele başkalarına oranla çok iyi biriyim” diye düşündü.

Açılan kapılar ve holde işitilen ayak sesleri dikkatini çektiği zaman uyumak üzereydi.

“Ona sert davranmalıyım, böylesi daha iyi, bunu yapmalıyım” dedi kendi kendine.

Çıngırağı çaldı, içeri giren Zahar’a sordu:

– Getirdin mi?

Zahar başını anlamlı anlamlı sallayıp gözlerini kapayarak:

– Dmitri Ivanoviç, bu çok zavallı bir adam, dedi.

– Sarhoş mu yoksa?

– Çok zayıf.

– Keman da yanında mı?

– Getirdi, evin hanımı verdi.

– Pekiyi, lütfen şimdi onu buraya sokma, yatır ve yarın evden dışarı bırakma.

Zahar daha çıkmaya vakit bulamamıştı ki, Albert içeri daldı.

V

Gülümseyerek:

– Uyumak mı istiyordunuz? dedi. Ben orada, Anna Ivanovna’da idim. İyi bir akşam geçirdim. Müzik vardı, güldük eğlendik, hoş bir topluluktuk doğrusu.

Küçük masada duran su dolu sūrahiye sarılarak devam etti.

– Bir bardak bir şey içmeme izin verin, fakat su olmasın.

Albert tıpkı geçen akşamki gibiydi; vücudu gene dermansız, alını aydınlık ve düşünceli, dudaklarıyla gözlerinde aynı hoş gülümseme... Zahar’ın paltosu üzerine tam gelmişti; yüzüne özellikle bir çocuk masumluluğu veren gece gömleğinin

uzun, temiz, kolasız yakası ince beyaz boynunda çok biçimli duruyordu.

Albert, Delesov'un yatağına ilişmişti, sevinç ve şükranla gülümseyerek konuşmadan onun yüzüne bakıyordu. Delesov da Albert'in gözlerinin içine bakıyordu. Kendini onun gülümsemesinin etkisi altında hissetmişti. Nedense uykusu filân kalmadı, sert olması gerektiğini unuttu; tersine, neşelenmek, müzik dinlemek ve sabaha kadar Albert'le dostça gevezelik etmek istiyordu canı. Zahar'a bir şişe şarap, sigara ve kemanı getirmesini emretti.

Albert:

– Bakın işte, bu mükemmel, dedi. Daha vakit erken, müzik dinleyiniz biraz, istediğiniz kadar çalarım.

Zahar göze çarpan bir kıvançla bir şişe latif şarabı, iki bardak, Albert'in içtiği hafif sigaradan bir miktar ve kemanı getirdi. Efendisinin buyurduğu üzere yatacağı yerde, piposunu yakarak odaya geçti.

Kemanına davranan müzisyene, Delesov:

– Konuşalım daha iyi, dedi.

Albert yatağa saygıyla oturdu, yeniden sevinçle gülümse-di. Birden eliyle alınına vurup kaygılı bir tavır takınarak (yüzünün ifadesi, her zaman, söylemek istediği şeye öncelik ederdi):

– Ah evet, sormama izin verin, dedi.

Biraz duraladı.

– Dün akşam sizinle birlikte orada bulunan bey, ona X diyordunuz, ünlü X'in oğlu değil mi?

Albert için bunun neden ilgi çekici olduğunu bir türlü anlayamayan Delesov:

– Öz oğlu, diye cevap verdi.

Albert kendinden memnun, gülümseyerek:

– Öyle olacak, dedi. Tavırlarından soyluluğu hemen göze çarpıyor. Soyluları severim. Bütün hareketleri ince ve güzeldir. Çok güzel dans eden adam da yaver X'di galiba.

Delesov anlamamıştı.

– Hangisi? diye sordu.

– Dans ederken benimle çarpışan adam canım. Hatırlı biri olsa gerek.

Delesov:

– Hayır, önemsiz biri, diye cevap verdi.

Albert adamı hararetle savunuyordu.

– Hayır, olamaz. İnsanı etkileyen bir yanı var. O da iyi bir müzisyene benziyor. Operadan bir parça çaldı. Ne zamandan beri kimseden bu derece hoşlanmamıştım.

Albert'i müzik hakkında konuşmaya çekmek isteyen Delesov:

– Evet, iyi çalar, ama ben çalışını pek sevmem, dedi. Klasik müziği anlamaz; Donizetti ve Bellini, bunlar müzik değil zaten. Siz de bu düşüncedesiniz sanırım.

Albert yumuşak, kayırcı bir ifadeyle:

– Ooo, hayır, hayır, özür dilerim! dedi. Eski müzik de güzel, yenisi de... Yeni müzikte de olağanüstü güzellikler var. Uyurgezer'e ne dersiniz? Lüziya'nın bitimine ne dersiniz? Ya Chopin? Ya Robert?.. Bazen düşünürüm de...

Düşünmek için biraz durdu.

– Beethoven sağ olsaydı *Uyurgezer*'i dinlerken sevinçten muhakkak ağlardı. Her müziğin güzeli var. Viordo ve Rubin'i çalarken *Uyurgezer*'i ilk defa dinlemiştim.

Gözlerini ışılatıp göğsünden bir şey koparır gibi iki eliyle bir hareket yaparak:

– Bu öyle bir şeydi ki, biraz daha olaydı dayanamazdım vallahi, diye devam etti.

– Peki, operayı şimdi nasıl buluyorsunuz?

Albert çöken göğsünü göstererek:

– Buraya dokunmuyor, dedi. Solist için ateş lazım, Bozio'da bu yok işte! Sevindiriyor, fakat üzmüyor.

– Pekiyi, ya Lablach?

- Onu daha Paris'teyken, *Sevil Berberi*'nde dinlemiştim. O zaman eşsizdi, şimdi yaşlandı, sanatçı olamaz o, yaşlıdır. Lablach hakkında hep aynı şeyi söyleyen Delesov:
- Yaşlıysa ne olmuş, *morceauc d'ensemble** da iyidir. Albert sertçe itiraz etti:
- Olmaz öyle şey! Sanatçı yaşlı olmamalı. Gözlerini ışılatıp iki elini yukarı kaldırarak:
- Sanat için çok şey lazım, başta ateş, dedi. Gerçekten de bütün vücudu ateşten yanıyor gibiydi.
- Ah, aman Tanrım! Siz ressam Petrov'u biliyor musunuz? Delesov gülümseyerek cevap verdi:
- Hayır, bilmiyorum.
- Tanışmanızı çok isterdim. Onunla konuşmaktan zevk alırdınız. O da sanattan anlar. Anna Ivanovna'da eskiden sık sık karşılaşırdık, fakat sonra kadın ona bir şey yüzünden kızdı. Tanışmanızı çok isterdim! Çok, çok büyük bir istidattır.
- Eee, şimdi resim yapıyor mu?
- Bilmiyorum, yapmıyor sanırım. Ne fikirleri vardır onun bir bilerseniz! Ara sıra konuşur da şaşar kalırım. Petrov büyük bir istidattır, yalnız çok sefil bir hayat sürer... Yazık oldu adamcağıza... Böyle söyleyerek yataktan kalktı, kemanı aldı, akort etmeye başladı.
- Delesov:
- Çoktandır operada bulunmuyorsunuz galiba? diye sordu. Albert başını tutarak:
- Ah, artık yapamam, dedi.
- Delesov'un yanına oturdu, zor işitilir bir sesle:
- Oraya gidemem, hem orada çalamam da ben, dedi. Bir şeyim kalmadı, bir şeyciğim. Elbisem yok, evim yok, kemanım yok. Sonra oraya niçin gideyim artık? Niçin?

(*) Bütünün kırıntıları, iyi şeyden kalanlar (Fr.).

Gülümseyerek içini çekti.

– Ah, *Don Juan!*

Başına vurdu. Delesov:

– Öyleyse bir gün birlikte gidelim, dedi.

Albert cevap vermeden ayağa fırladı, kemanı kaptı, *Don Juan*'ın birinci perdesinin bitimini çalmaya başladı. Operanın konusunu da anlatıyordu.

Ölen komandonun şarkısını çalarken, Delesov'un bütün tüyleri ayağa kalktı. Albert kemanı bırakarak:

– Hayır, şimdi çalamam, çok içtim, dedi.

Ama bunun arkasından masaya yaklaştı, kendine bir bardak şarap doldurdu, bir dikişte içti, Delesov'un yanına yatağa yeniden oturdu.

Delesov gözlerini dikmiş Albert'e bakıyordu. Albert arada bir gülümsüyor, Delesov da gülümsüyordu. İkisi de susuyorlardı. Fakat bakış ve gülümsemelerle aralarındaki sevgi bağlantısı gittikçe güçleniyordu. Delesov bu adamı sevdiğçe sevdiğini hissediyor, anlaşılmaz bir kıvanç duyuyordu. Ona birden:

– Siz hiç âşık oldunuz mu? diye sordu.

Albert birkaç saniye düşünceye daldı, sonra yüzü hüzünlü bir gülümsemeye aydınlandı. Delesov'a doğru eğildi, gözlerinin içine dikkatle baktı. Fısıltıyla:

– Benden bunu niçin sordunuz? dedi.

Çevresine bir göz atıp sonra ona bakarak:

– Ama ben size her şeyi anlatacağım, hoşuma gittiniz, diye devam etti. Size yalan söylemeyeceğim, olanları size baştan sona kadar anlatacağım.

Biraz bekledi, gözleri tuhaf ve vahşi bir ışıkla parladı.

– Aklımdan zorum olduğunu biliyor muydunuz? Evet, evet. Anna Ivanovna size elbette anlatmıştır. Deli olduğumu herkes söylüyor! Bu doğru değil, şakadan söyler, iyi kalpli bir kadındır. Ben bir zamanlar epey rahatsızdım.

Albert yeniden sustu, durgun belermiş gözlerle odanın karanlığına bakıyordu. Kaşlarını kaldırarak fısıldadı:

– Âşık olup olmadığımı sordunuz. Evet âşık oldum. Bu eskiden, henüz tiyatrodayken oldu. Operaya ikinci kemancı olarak girdim, sol alt taraftaki özel locaya gelirdi o.

Albert kalktı, Delesov'un kulağına eğildi.

– Hayır, adını söylemeyeceğim. Siz de tanırırsınız belki, herkes tanır. Hep susar ve yalnız ona bakardım: Benim yoksul bir sanatçı, onunsa bir soylu olduğunu biliyordum. Bunu çok iyi biliyordum. Yalnız ona bakar, başka bir şey düşünmezdim.

Albert kafasını toplamak ister gibi durdu.

– Nasıl olduğunu hatırlamıyorum, beni bir keresinde ona kemanla eşlik etmem için çağırmışlardı... Ben kimim ki!.. Zavallı bir sanatçı! Fakat hayır, anlatamıyorum, olmuyor... Ne kadar mutluydum!..

– E, onlara sık sık gider miydiniz?

– Bir kere, yalnız bir kerecik.. Kendim suçluyum ama, çıldırmışım demek. Ben zavallı bir sanatçıydım, o ise bir soylu... Ona bir şey söylemeliydim. Dedim ya, çıldırmıştım, ne yaptığımı bilmiyordum. O zamandan beri benim için her şey bitti. Petrov doğrusunu söyledi: Onu yalnız tiyatrodan görmeliydim.

– Ne yaptınız ki?

– Ah, durun, durun, bunu anlatamam.

Yüzünü elleriyle kapayıp bir zaman sustu.

– Orkestraya geç gelmiştim. O akşam Petrov'la içmiştik, sıkıntıdan patlayacak gibiydim. Kız, locasında oturuyor, bir generalle konuşuyordu. Generalin kim olduğunu bilmiyorum. Ta kıyıda oturuyordu, ellerini locanın kenarına koymuştu. Beyaz bir elbisesi, boynunda incileri vardı. Generalle konuşuyor, bana bakıyordu. Saçlarının biçimi şöyleydi işte. Ben çalmıyordum, basın yanında duruyor, bakıyor-

dum. İlk defa o sırada bana tuhaf bir şey oldu. O yine generale gülümsedi, fakat bana baktı. Hakkımda konuştuğunu hissetmiştim. Birden kendimi orkestrada değil de, locada, onun yanında, elinin şurasından tutarken gördüm... Nasıl bir şey bu?

Delesov:

– Hayal gücünün canlılığı, dedi.

Albert yüzünü buruşturarak:

– Hayır, hayır... Anlatamıyorum gene... O zaman çok yok-suldum. Evim de yoktu. Tiyatroya gidince ara sıra orada gecelerdim.

– Nasıl? Tiyatroda mı? Karanlık, boş salonda mı?

– Ah, bu aptallıklarımın korkmuyorum. Ama durun. Herkes gidince onun oturduğu locaya girer, uyurdum. Tek sevincim buydu. Orada ne geceler geçirmişimdir! Yalnız bir kere yine aynı şey oldu. Geceleyin gözümün önüne çok şeyler gelmeye başladı, size hepsini anlatamam...

Gözlerini önüne indirerek Delesov'a baktı.

– Nedir bütün bunlar?

Delesov:

– Tuhaf! dedi.

Albert, Delesov'un kulağına fısıltıyla anlatmaya devam etti:

– Hayır, durun, durun! Elini öpüyor, yanında ağlıyordum.

Onunla uzun uzun konuştum. Esansının kokusunu duyuyor, sesini işitiyordum. Bir gece de bana çok şeyler söyledi. Sonra kemanımı aldım, usul usul çalmaya başladım. Çok iyi çalıyordum. Fakat birden korkuya kapıldım.

Sevimli bir şekilde gülümseyip eliyle alnına dokunarak:

– Aklımdan zorum var diye korkup, akılsız başımın telaşına kapıldım. Başımın içinde birşeyler oluyordu sanki. Belki de korkulacak bir şey yoktu. Siz ne dersiniz?

İkisi de birkaç dakika sustular. Albert sessizce gülümseyerek şu şarkıyı söyledi.

*Und wenn die Wolken sie verhüllen
Die Sonne bleibt doch ewig klar.**

– Doğru değil mi?

*Ich auch habe gelebt und genossen.***

– Ah! İhtiyar Petrov olsaydı, bütün bunları size o açıklardı. Delesov susarken, muhatabının heyecanlı solgun yüzüne korkuyla bakıyordu.

Albert:

– *Hukuk Valsi*'ni biliyor musunuz? diye sordu.

Ve cevap beklemeksizin ayağa fırladı, kemanını kaptığı gibi, neşeli bir vals çalmaya başladı. Büsbütün kendinden geçmişti, arkasında büyük bir orkestranın çaldığını farz ederek, gülümsüyor, salınıyor, ayaklarını bir yerden öbür yere koyuyor, çalıyor çalıyor...

Valsi bitirince kemani sallayarak:

– E, eğlenme zamanı geldi! dedi.

Konuşmadan biraz oturduktan sonra:

– Gideyim, dedi. Siz gelmeyecek misiniz?

Delesov şaşkınlıkla sordu:

– Nereye?

– Anna Ivanovna'ya! Orası neşeli, kalabalık, müzik...

İlk anda Delesov neredeyse razı olacaktı. Fakat kendini toparlayıp Albert'i bu sefer gitmemesi için kandırmaya başladı.

– Bari ben biraz uğrayayım, dedi Albert.

– Gitmeyin, daha iyi.

Albert içini çekti, kemanını elinden bıraktı.

– Demek gitmiyoruz?

(*) Bulutlar güneşi örtse de
O daima parıldar (Alm.).

(**) Ben de yaşadım ve zevkimi aldım (Alm.).

Masaya bir daha baktı şarap kalmamıştı, iyi geceler dileyip odadan çıktı. Delesov çingırağı çaldı, Zahar'a:

– Bana bak, benim emrim olmadan Bay Albert'i bir yere bırakma, dedi.

VI

Ertesi gün tatildi. Delesov uyanmış, konuk odasında otururken kahvesini içiyor, kitap okuyordu. Bitişik odada Albert'ten henüz ses yoktu.

Zahar yemek odasının kapısını dikkatle açtı, içeri baktı.

– İnanır mısınız İvan İvanoviç, kupkuru sedire yatıvermiş, uyuyor! Benden yiyecek bir şey istemiyor. Küçük bir çocuk sanki. Sanatçı işte!..

Saat 12'de kapının ötesinden öksürük ve boğaz temizleme sesleri işitildi.

Zahar yine öteki odadaydı. Delesov Zahar'ın yumuşak, Albert'in ise zayıf, yalvaran sesini işitti.

Zahar odasına girince:

– E, ne var ne yok? diye sordu.

– İçi sıkılıyormuş Dmitri İvanoviç. Elini yüzünü yıkamak istemiyor. Suratı asık. Hep içki istiyor.

Delesov kendi kendine:

– Hayır, mademki başladım, irademi kullanmalıyım, diye söylendi.

Ve şarap vermemesini buyurup yine kitap okumaya koyuldu. Fakat elinde olmadan yemek odasında olanlara kulak kabartıyordu. İçeride bir hareket yoktu, ancak arada bir derinden şiddetli öksürükler, ardından tükürmeler işitiliyordu. İki saat daha geçti. Delesov giyindi, evden çıkmadan müzisyene bakmaya karar verdi. Albert pencerenin önünde hareketsiz oturuyordu, başı kollarına düşmüştü. Delesov'un ayak seslerini işitince şöyle bir bakındı. Yüzü solgun, buru-

şuk, yalnız hüzünlü değil, çok çok umutsuzdu. Selam vermek ister gibi gülümsemeye çalıştı, fakat yüzü daha elemli bir ifadeye büründü. Sanki... ağlamak üzereydi... Güçlkle kalktı, selam vermek için eğildi. Yalvarırcasına:

– Ne olur, bir kadehçik votka verin. Öyle zayıfım ki... Lütfen!.. dedi.

– Kahve sizi dinçleştirir, tavsiye ederim.

Albert'in yüzü çocuk ifadesini yitirdi, pencereye soğuk soğuk, fersiz gözlerle baktı, sandalyeye boş çuval gibi yığıldı.

– Yahut kahvaltı istemez misiniz?

– Hayır, teşekkür ederim, iştahım yok.

Delesov kemanı masaya koyarak:

– Keman çalmayı isterseniz, beni rahatsız etmezsiniz, dedi.

Albert küçümseyen bir gülümsemeyle kemana baktı.

– Hayır, çok dermansızım, çalamam, dedi, kemanı öteye itti.

Daha sonra Delesov, Albert'e gezmek, akşam tiyatroya gitmek gibi ne teklif etti, ne söylediye, o ancak saygı ile eğildi, ısrarla sustu. Delesov evden çıktı, birkaç ziyarette bulundu, öğle yemeğini gittiği yerde yedi, tiyatroya gitmeden önce elbise değiştirmek ve müzisyenin ne yaptığını öğrenmek için eve uğradı. Albert karanlık holde oturuyordu, başını ellerine dayamış, yanan sobaya bakıyordu. Tertemiz giyinmiş, yıkanmış, taranmış, fakat gözleri donuk, bakışı ölgündü. Bütün vücudunda sabahkinden daha çok bir zayıflık, bir bitkinlik vardı.

Delesov:

– Öğle yemeğinizi yediniz mi, Bay Albert? diye sordu.

Albert başıyla doğrulayıcı bir işaret yaptı, Delesov'un yüzüne ürkekçe bakarak gözlerini yere indirdi. Utanmıştı. Delesov da gözlerini önüne indirerek:

– Bugün opera müdürüne sizden söz ettim. Çalmak isterseniz sizi dinlemekten memnun olacak, dedi.

Albert çok yavaş bir sesle:

– Teşekkür ederim, çalamam, dedi.

Arkasından kapıyı sessizce kapayarak odasına girdi.

Birkaç dakika sonra mandal kolu aynı şekilde sessizce döndü, müzisyen keman elinde dışarı çıktı. Delesov'a öfkeyle ve çabucak bakıp kemani sandalyeye koydu, yeniden içeri kapandı.

Delesov omuzlarını silkti, gülümsedi.

– Daha başka ne yapabilirim? Benim suçum ne? diye söylendi.

Geç vakit eve döndüğünde ilk sorusu:

– Ee, müzisyen nasıl? oldu.

Zahar çınlayan sesiyle kısaca:

– Kötü! diye cevap verdi. Hep içini çekiyor, öksürüyor, bir şey söylemiyor, yalnız dört beş kere şarap rica etti. Ne yapayım, bir keresinde verdim. Yoksa, Dmitri Ivanoviç, zavallıyı mahvederiz. İşte kâhya da böyle...

– Keman çalmadı mı?

Zahar gülümseyerek cevap verdi:

– Elini bile sürmüyor. İki üç kere aldım, içeri götürdüm; şöyle usulcacık aldı, sonra tekrar dışarıya getirdi. E, içki vermemi emreder misiniz?

– Hayır, bir gün daha bekleyelim, ne olacağını görelim. Şimdi ne yapıyor?

– Konuk odasına kapandı.

Delesov odasına gitti; birkaç Fransızca kitap, bir de Almanca İncil aldı, Zahar'a:

– Bu kitapları yarın odasına koy. Bana bak, sakın dışarı bırakma, dedi.

Ertesi sabah Zahar, müzisyenin bütün gece uyumadığını haber verdi. Hep odalarda gezmiş, büfeye gelmiş, dolabı ve kapıyı açmaya uğraşmış, fakat uğraşması boşunaymış, her şey kilitliymiş. Uyur numarası yapan Zahar, onun karanlık-

ta kendi kendine birşeyler mırıldandığını, elini kolunu salladığını işitmiş.

Her geçen gün Albert daha üzüntülü oluyor, daha az konuşuyordu. Delesov'dan çekiniyor gibiydi, gözleri karşılansınca yüzünde marazlı bir ürperti belirliyordu. Eline ne kitap ne de keman alıyor; sorulan sorulara cevap bile vermiyordu.

Müziyenin gelişinin üçüncü günü Delesov eve geç vakit döndü, yorgun ve tedirgindi. Bütün gün sağa sola koşmuş, başlangıçta çok kolay ve basit gelen işleriyle uğraşmış, ama her zaman olduğu gibi, artan çabasına rağmen bir adım olsun ileri gidememişti. Bundan başka oyun oynamak için gittiği kulüpte ütölmüştü. Keyifsizdi, Albert'in üzücü durumunu öğrenince Zahar'a:

– Of, Allah müstahakını versin! diye bağırdı. Yarın ondan, yanımda kalıp tavsiyelerimi tutmayı isteyip istemediğini kesinlikle öğreneceğim. Hayır, böyle olmaz! Elimden gelen her şeyi yaptığımı sanıyorum...

Kendi kendine şöyle düşünüyordu: “Gel de insanoğluna iyilik yap! Onun için zahmete katlanıyor, pis haliyle evime alıyorum. Herkesten çekinir oldum. Uğraşıp didiniyorum, fakat o, zevkim için onu kafese sokan bir zalimmişim gibi bakıyor bana. Daha önemlisi, kendi kendine bir adım bile ilerlemek istemiyor. Bunun gibilerin hepsi böyle işte. (Bu “hepsi” sözü insanlara, özellikle bugün işinin düştüğü kimselere aitti.) Peki, ona şimdi ne oluyor? Ne düşünüyor, niye kederleniyor? Onu çekip aldığım sefaleti için mi üzülüyor? İçinde bulunduğu hor görülmüşlüğüne mi? Kurtardığım dilencililiğine mi? Böyle düşünüyor olmalı, şereflice yaşamayı görmek bile ona zor geliyor çünkü!..”

Delesov kararını vermişti. “Hayır, çocukça bir harekette bulundum... Daha kendi işimizi düzene sokmamışken, başkalarınınkini düzeltmeye yeltenmek neyimize?” Müziye-

ni hemen o gün salmak istedi, ama biraz düşündü ve ertesi güne bıraktı.

Geceleyin, Delesov'u, holde devrilen masanın gürültüsü, ayak patırtıları, insan sesleri uyandırdı. Mumu yaktı, şaşkınlıkla kulak kabarttı. Zahar:

– Durun, Dmitri İvanoviç'e söyleyeceğim, diyordu.

Albert'in sesi anlamsız, sert sert birşeyler homurdanıyordu. Delesov ayağa fırladı, mum elinde hole koştu. Zahar geceliğiyle kapının önünde duruyordu. Albert pardösü ve şapkasını giymiş, bir yandan Zahar'ı kapının önünden iterken, bir yandan da ağlamaklı bir sesle bağıyordu:

– Nasıl olur da sen beni bırakmazmışsın! Nüfus kâğıdım var, sizin bir şeyinizi de götürmedim. Üstümü arayabilirsiniz. Emniyet müdürüne kadar çıkacağım.

Kapıyı sırtıyla tutmaya devam eden Zahar efendisine:

– Bakın, Dmitri İvanoviç, dedi. Geceleyin kalkmışlar, anahtarları paltomun cebinden bulmuşlar, tam bir sūrahi tatlı şarabı içmişler. İyi bir şey mi sanki? Şimdi de gitmek istiyorlar. Siz emir verdiniz, onun için ben de bırakamazdım.

Delesov'u gören Albert, Zahar'a daha sert çıkışmaya başladı. Sesini yükselttikçe yükselterek:

– Beni kimse tutamaz! Buna hakkın yok! diye bağıyordu.

Delesov:

– Zahar, sen git, dedi.

Albert'e dönerek:

– Ben sizi tutmak istemem, tutamam da, fakat yarına kalmanızı tavsiye ederim, diye devam etti.

Albert, Delesov'a bakmaksızın, yalnız Zahar'a dönerek, gittikçe şiddetlenen bir sesle bağıyordu:

– Beni kimse tutamaz! Emniyet müdürüne gideceğim.

Sonra şiddetli bir sesle:

– İmdat! diye bağırmaya başladı.

Zahar kapıyı açarak:

– Ne bağıırıyorsunuz? dedi. İşte, sizi tutan yok!..

Albert bağıırmaktan vazgeçti. Lastik ayakkabılarını giyerken: “Başaramadınız, değil mi? Beni gebertmek istemiştiniz. Olmadı işte...” diye kendi kendine mırıldanıyordu. Allahaismarladık demeden, anlaşılmaz sözler söyleyerek dışarı çıktı. Zahar müzisyenin yolunu dış kapıya kadar aydınlattı ve geri döndü. Efendisine:

– Oh, Allaha şükür, Dmitri Ivanoviç! dedi, günaha girecektik neredeyse. Sadaka versek yeri var!

Delesov başını salladı, cevap vermedi. Müzisyenle birlikte geçirdikleri ilk iki akşam canlı bir şekilde hatırına geldi, kendi yanlışı dolayısıyla Albert’in burada geçirdiği son iki hüzünlü geceyi hatırladı. Öncelikle bu garip adamın ilk görüşte onda uyandırdığı o şaşkınlık, hayranlık, sevgi, şefkat aklına geldi. “Şimdi ne yapmalı?” diye düşünmeye başladı. “Parasız pulsuz, sırtında kışlık elbisesi olmadan, gecenin ayazında, yapayalnız.” Zahar’ı arkasından göndermek istedi, fakat vakit geçmişti artık.

– Dışarısoğuk mu?

– Sert bir ayaz var. Dmitri Ivanoviç, söylemeyi unutmuşum, bahara kadar daha odun almak gerekecek.

– Ama nasıl olur? Daha var diyordun?

VII

Dışarısoğuktan, fakat Albert’in soğuşu falan dinlediği yoktu, içmiş olduğu şaraptan ve kavgadan sonra kızışmıştı.

Sokağa çıkınca çevresine bakındı, ellerini sevinçle oğuşturdu. Sokak bomboştu, uzun fener dizisi kırmızı ışıklarıyla ortalığı yeni aydınlatıyordu. Gök parlak ve yıldızlıydı, Delesov’un dairesinde aydınlanan bir pencereye dönerek:

– Aldınız mı? dedi.

Paltonun altında ellerini pantolon ceplerine sokup öne doğru eğilerek, sokağın sağından ağır ve düzensiz adımlarla yürüdü gitti. Bacaklarında, midesinde fazlaca bir ağırlık duyuyordu; kafasında bir şey uğulduyor, görülmez bir kuvvet onu bir yandan öbür yana atıyor, ama o hep Anna İvanovna'nın evi doğrultusunda ileri doğru yürüyor, yürüyordu... Zihninde tuhaf, bağlantısız düşünceler dolaşıyordu. Kâh Zahar'la son atışmasını kâh nedense denizi, vapurla Rusya'ya ilk gelişini kâh önünden geçtiği bir dükkânda bir dostu ile birlikte geçirdiği bir geceyi hatırlıyordu. Kâh tanıdığı bir ezgi hayalinde çalınmaya başlıyor ve tutkusunun nedenini, tiyatrodaki korkunç geceyi hatırlıyordu. Fakat bütün bağıntısızlığına rağmen hatıraları öyle bir parlaklıkla canlanıyordu ki, gözlerini kapayınca, neyin daha gerçek olduğunu anlayamıyordu. Acaba yaptıkları mı, yoksa düşündükleri mi? Adımlarını attığını, sallanırken bir duvara tosladığını, çevresine bakarak bir sokaktan öbürüne geçtiğini hatırlamıyordu bile... Hatırlayıp duyduğu tek şey, hayal şeklinde değişip karışarak kafasında beliren düşüncelerdi.

Küçük Deniz Sokağı'ndan geçerken Albert tökezledi ve düştü. Biraz sonra kendisine gelince, önünde koskoca, şatafatlı bir yapı gördü; yine ileri doğru yürüdü. Gökte ne yıldızlar görünüyordu ne şafak ne ay... Fenerler bile yoktu, gene de her şey açıkça seçiliyordu. Sokağın sonunda yükselen bir evin pencerelerinde ışıklar yanıyor, fakat bu ışıklar yansıma gibi salınıyorlardı. Ev, Albert'in önünde yaklaştıkça yaklaşıyor, büyüdükçe büyüyordu. Albert geniş kapılardan içeri girince, bu ışıklar kayboluverdi. İçerisi karanlıktı. Seyrek adımları kemerlerin altında çınıyor, birtakım gölgeler, o yaklaştıkça kayarak gözden siliniyordu.

Albert: "Buraya niçin geldim ben?" diye düşündü; yenilmez bir kuvvet onu ileriye, büyük salonun derinliğine çekiyordu... Orada yüksekçe bir yer vardı, bu yükseltinin çevre-

sinde birtakım küçük insanlar konuşmadan duruyorlardı. Albert: "Konuşacak olan kim?" diye sordu. Kimse ona cevap vermedi. Yalnız birisi ona yükseltiyi gösterdi. Orada benekli sabahlığı ile uzun boylu, zayıf, diken diken saçlı bir adam duruyordu. Albert dostu Petrov'u hemen tanıdı. "Onun burada bulunması ne tuhaf" diye düşündü. Petrov birini göstererek: "Hayır, kardeşlerim! Aramızda yaşayan o adamı tanımadınız, onu anlamadınız! O, satılık bir sanatçı, makine gibi bir icracı, bir deli, düşmüş bir insan değildir. O bir dâhi, aramızda fark edilip değeri anlaşılmadan yok olan bir müzik ustasıdır." Albert, dostunun kimden söz ettiğini anlayıverdi, fakat onu utandırmak istemediğinden alçakgönüllülükle başını önüne eğdi.

Ses devam ediyordu: "O, hepimizin hizmet ettiğimiz kutsal ateşten yanıp kül oldu, fakat Tanrı'nin içerisine koyduğu yeteneği kullanmasını bildi. Bundan dolayı da o, büyük olarak adlandırılmalıdır. Siz onu hor görüyor, üzüyor, küçük düşürüyordunuz, ama o, ölçüsüz derecede yüksekti, yüksektir ve yüksek kalacaktır. O mutludur, iyi kalplidir. Sevse de, küçümsese de herkese karşı eşit davranır. Hizmet ettiği tek şey Allah vergisi olan sanattır. Bir şeye, dünyanın kuşkusuz tek mutluluğu, 'güzelliğe' tapar." Ses şiddetle bağırdı: "İşte bakın, kimdir o! Önünde hepiniz yere kapanın! Dize gelin!"

O sırada başka bir ses salonun karşı köşesinden yavaş yavaş konuşmaya başladı. Albert'in Delesov'a ait olduğunu anladığı bu ses: "Onun önünde diz çökmek istemiyorum. Onun neresi büyük? Sonra niçin önünde diz çökecekmişim? Acaba o şeref ve doğrulukla hareket etti mi? Topluma bir fayda getirdi mi? Borç para alarak ödemediğini, bir sanatçı arkadaşının kemanını götürüp rehine verdiğini biz bilmiyor muyuz sanki?" Başını daha çok önüne eğen Albert: "Aman Tanrım, bütün bunları o nereden biliyor?" diye düşündü.

“Değersiz adamlara yaltaklandığını, hem de para yüzünden yaltaklandığını bizler bilmiyor muyuz sanıyorsunuz?” diye devam ediyordu aynı ses. “Tiyatrodan kovulduğunu bilmiyor muyuz? Anna İvanovna'nın onu polise teslim ettirmek istediğini de mi?..”

Albert:

– Hay Allah'ım? Bütün bunlar doğru, beni sen esirge! Bunları neden yaptığımı ancak Sen biliyorsun! diye söylüyorlardı.

Petrov'un sesi yine konuşmaya başladı: “Kesin sesinizi! Onu hangi hakla suçluyorsunuz? Acaba siz onun yaşayışını biliyor musunuz? Onun heyecanlarını tattınız mı? (Albert, “Doğru, doğru,” diye fısıldıyordu.) Sanat, insan gücünün en yüksek görünümüdür. Bu güç ancak seçkin kimselelere verilir ve onu öyle bir yüксеklige çıkarır ki, orada insanın başı döner, bilinçli kalması zorlaşır. Her savaşta olduğu gibi, sanatta da kendilerini görevlerine adayın, amaçlarına ermeden yok olan kahramanlar vardır.”

Petrov sustu, Albert başını kaldırdı, yüksek sesle bağırdı: “Doğru, doğru!” Fakat ses işitilmeden ölüp gitti. Ressam Petrov sertçe ona dönerek: “Bu sizinle ilgili değildir” dedi. Sonra devam etti: “Onu küçük görün, hor görün, ama içinizde en iyisi ve mutlusunu odur!”

Bu sözleri ruhunda bir mutlulukla dinleyen Albert dostuna yaklaştı, onu öpmek istedi.

Petrov:

– Yıkıl karşımdan, ben seni tanımıyorum. Git kendi yoluna, yoksa evine varamayacaksın... cevabını verdi.

Yol kavşağında bir gece bekçisi:

– Sarhoş sarhoş burada ne sallanıyorsun? Evine varamayacaksın! diye bağıırıyordu.

Albert durakladı, bütünü gücünü topladı, sallanmamaya çalışarak ara sokağa saptı.

Anna Ivanovna'nın evine birkaç adım kalmıştı. Holün ışıkları avlunun karlarına düşüyordu, bahçe kapısının önünde kızak ve kupa arabaları vardı.

Üşüyen elleriyle korkuluğa sarılarak merdivenlerden yukarıya koştu, zili çaldı.

Hizmetçi uykulu yüzünü kapının deliğine yaklaştırdı. Albert'e öfkeyle baktı.

– Olmaz! diye bağırdı. Bırakamam sizi, hanımefendi emretti.

Sonra deliğin kapağını çarptı. Müzik ve kadın sesleri merdivene kadar geliyordu. Albert yere oturdu, başını duvara dayadı, gözlerini yumdu. Hemen o anda aynı bağlantısız hayaller kalabalığı yeni bir kuvvetle zihnini sardılar, onu kollarına aldılar ve düşlerin özgür güzel ülkesine sürükleyip götürdüler. Hayalinde, elinde olmadan “Evet, o en iyisi ve en mutlusudur!” sözleri tekrarlanıyordu. İçeriden polka sesleri işitiliyordu. Bu sesler de onun en iyi ve mutlu olduğunu söylüyordu. Yakın kiliseden bir çan sesi de aynı şeyi söylüyordu: “Evet, o en iyi ve en mutludur.” Albert düşünüyordu: “Yine salona gideyim, Petrov bana daha çok şeyler söyleyecektir.”

Salonda kimsecikler yoktu, Ressam Petrov'un yerine, yükseltide Albert kendisi duruyor, sesin önceden söylediği şeyleri kendisi kemanıyla çalıyordu. Kemanın tuhaf bir yapısı vardı: Bütünüyle camdandı. Ses vermesi için de Albert'in iki koluyla kucaklaması ve göğsüne hafifçe bastırması gerekiyordu. Sesler Albert'in daha önce işittiklerinden çok daha tatlı, çok daha okşayıcıydı. Kemanı göğsüne bastırdıkça sevinci artıyor, daha çok haz duyuyordu. Sesler şiddetlendikçe gölgeler daha hızlı kaçıyor, salonun duvarları parlak bir ışıkla aydınlanıyordu. Kemanı ezmemek için çok dikkatli çalmak gerekiyordu. Bu cam çalgıyı Albert çok dikkatli ve güzel çalıyordu. Kimsenin bir daha işitemeyeceğini hissettiği seslerdi onun çaldığı. Başka uzak ve boğuk bir ses onu

kendine çektiği zaman Albert yorulmaya başlamıştı. Bu, çan sesiydi. Ses hep "Evet" sözünü söylüyordu. Uzak ve yüksekten uğuldarken çan: "Size zavallı görünüyor, hepiniz onu küçümsüyorsunuz, halbuki o en iyi ve en mutludur! Bu çalgıyı kimse hiçbir zaman çalamayacaktır."

Bu tanıdık sesler Albert'e öyle akıllıca, öyle yeni, öyle haklı geldi ki, kucakladığı kemanı çalmaktan vazgeçti; kımıldanmamaya çalışarak ellerini ve gözlerini havaya kaldırdı. Kendini çok sevinçli, çok mutlu hissediyordu. Salonunda kimse bulunmamasına aldırmadan göğsünü şişirdi, başını gururla dikleştirdi, herkesin kendisini görebilmesi için yükseltide ayakta durdu. Birdenbire birinin eli omzuna usulca dokundu, geriye dönünce yarı karanlıkta bir kadın gördü. Kendisine hüzünle bakıyor, başını olmaz anlamında sallıyordu. Albert hemen yaptığı şeyin ayıp olduğunu anladı, kendinden utanmaya başladı. Kadın sordu: "Nereye böyle?" Kadın ona bir daha dik dik, uzun uzun baktı, başını kederle eğdi. Bu, sevdiği kadının kendisi, hem de ta kendisiydi, elbisesi de aynıydı. Dolgun beyaz boynunda bir sıra inci vardı, çok güzel kolları, dirseklerinden yukarıya kadar çıplaktı. Albert'in elinden tutup salondan dışarıya çıkardı. Albert: "Çıkış bu taraftan!" dedi, kadın cevap vermeden gülümsedi, onu salondan çıkardı. Salonun eşiğinde Albert ay ve su gördü. Gerçekte olduğu gibi su aşağıda, ay da yukarıda değildi, fakat gerçekte olduğu gibi, ay beyaz ve yuvarlaktı. Ay ve su her yerde birlikteydiler. Yukarıda, aşağıda, yanda, onların çevresinde, hep yan yana bulunuyorlardı. Albert kadınla birlikte suya atıldı, her şeyden çok sevdiği varlığı sevmenin ancak şimdi mümkün olduğunu anladı. Onu kucakladı ve dayanılmaz bir mutluluk duydu. Kendi kendine: "Yoksa bu rüyada mı oluyor?" diye sordu. Hayır değil! Bu bir gerçek, gerçekten fazla bir şeydi. Bu bir gerçek ve hatırlamaydı. Hazzını duyduğu bu anlatılmaz mutluluğun o dakikada geçip git-

tiğini, bir daha da geri dönmeyeceğini hissetti. Kadına sordu: “Ben niçin ağlıyorum?” Kadın konuşmadan kederle ona baktı. Albert bununla onun neyi anlatmak istediğini sezdi. “Ben sağken bu nasıl olur?” dedi. Kadın cevap vermeden ileriye hareketsizce bakıyordu. Albert dehşetle: “Ne korkunç! Sağ olduğumu ona nasıl anlatmalı?” diye düşündü. “Hey Allah’ım, evet, ben sağım, beni anlayın!” diye fısıldıyordu.

Ses, “O en iyidir ve en mutludur,” diyordu. Fakat bir şey gittikçe artan bir ağırlıkla onu sıkıyordu. Bu ay mı, yoksa su muydu; kadının gözyaşları yahut kucaklaması mıydı, bilemiyordu. Yalnız gerekli olanı söyleyemeyeceğini, her şeyin çok geçmeden biteceğini hissediyordu.

Anna İvanovna’nın evinden çıkmakta olan iki kişinin ayağı eşikte uzanan Albert’e takıldı. Biri geriye dönerek evin hanımına seslendi:

– Vicdansızlık sizin yaptığınız! Adamcağızı dondurabilirsiniz.

Evin hanımı şaşırarak:

– Ah, bu benim Albert! dedi.

Sonra hizmetçisini çağırdı:

– Anyuşka! Koyun şunu odalardan birine.

Odaya baygın halde götürülürken Albert mırıldanıyordu:

– Bakın ben sağım, beni niçin gömüyorsunuz?

SONSÖZ
TOLSTOY'UN ÜÇ ÖLÜMÜ*
MIHAIL BAHTİN

Çoksesli bir romanda yazarın sahip olduğu yeni konumu belirginleştirmek için, bir örnek ele alıp yazarın bu örnekteki monolojik (tek sesli) konumunu çoksesli bir romandaki yazarın konumuyla somut biçimde karşılaştıralım.

O zaman şimdi konumuza epey uygun düşen bir mevkiye konuşlanıp Lev Tolstoy'un kısa hikâyesi "Üç Ölüm"ü [1858] kısaca tahlil edelim. Kısallığına karşın üç katmanlı bir yapıya sahip olan bu eser, Tolstoy'un monolojik üslubunun tipik bir örneğidir.

Hikâyede üç ölüm resmedilir – zengin bir asilzade kadının, bir arabacının ve bir ağacın ölümleri. Ama bu eserinde Tolstoy, ölümü hayatın bir aşaması, o hayatı aydınlatan bir aşama, o hayatı bütünlüğü içinde anlayıp değerlendirmenin en elverişli anı olarak sunar. Bu yüzden, bu hikâyenin artık manasını ve değerini yitirmiş üç hayatı resmettiği söylenebilir. Tolstoy'un hikâyesinde üç hayat ve onlar tarafından tanımlanmış aşamalar, *içsel olarak kapalıdırlar ve birbirlerini*

(*) Bu yazı Mihail Bahtin'in *Problems of Dostoevsky's Poetics* (Minneapolis, 1984) kitabından bir alıntıdır.

tanımazlar. Aralarında hikâyenin kompozisyonu ve tematik bütünlüğü için gerekli olan tamamen dışsal, pratik bir bağlantıdan fazlası yoktur: Hasta asilzade kadını taşıyan arabacı Serega, bir yol kenarı istasyonunda ölen başka bir arabacının çizmelerini alır (ölen adamın artık çizmelere ihtiyacı yoktur ne de olsa) ve arabacının ölümünden sonra, adamın mezarına koyacağı haçı yapmak üzere ormandan bir ağaç keser. Bu sayede üç hayat ve üç ölüm dışsal olarak bağlantılı hale gelirler.

Ancak içsel bir bağlantı, *bilinçler arası bir bağlantı* mevcut değildir burada. Ölen asilzade kadın, arabacının ya da ağacın hayatıyla ölümü hakkında hiçbir şey bilmez –ağaçla arabacı onun görüş ya da bilinç sahasına girmezler. Ayrıca, ne asilzade kadın ne de ağaç, ölen arabacının bilincine nüfuz edebilirler. Üç karakterin hayatı ve ölümü, içinde yaşadıkları kendi dünyalarıyla birlikte, bütünlüğe, nesnel bir dünyada yan yana dururlar ve hatta *dışsal olarak* da birbirlerine bitişiktirler, ama birbirleri hakkında hiçbir şey bilmez, birbirlerinin üzerine kendilerini yansıtmazlar. Dışa kapalı ve sağdırlar; birbirlerini duymaz, birbirlerine cevap vermezler. Aralarında diyalojik bir ilişki yoktur ve olamaz da. Ne tartışılır ne de anlaşılır.

Ama üç şahsiyetin üçü de, dışa kapalı dünyalarıyla, *yazarın* onların etrafını sarıp kuşatan bütünlüğe görüş ve bilinç sahasında birleşir, yan yana dizilip mukayese edilir ve birbirleri için anlamlı hale gelirler. Üç hayatla üç ölümün hepsi de birbirlerinin durumunu izah ederler; fakat sadece onların *dışında* duran ve onlara nihai bir anlam yapııştırıp onlara son hallerini vermek için kendi *dışsal konumundan* faydalanan yazar için böyledir bu. Yazarın her şeyi çevreleyip kuşatan görüş sahası, karakterlerin görüş sahalarına kıyasla çok büyük ve esaslı bir “artık”ın tadını çıkarmaktadır. Asilzade kadın, yalnızca kendi küçük dünyasını, kendi hayatı-

la ölümünü görüp anlar; arabacının ya da ağacın yaşadığı şekilde bir hayatın ve ölümün mümkün olabileceğini bile düşünmez. Bu yüzden, kendi hayatıyla ölümünün yalanını anlayıp değerlendiremez; bunun için gereken diyalojik arka plana sahip değildir. Arabacı da, onun hayatıyla ölümünün bilgeliğiyle hakikatini anlayıp değerlendirmeyi başaramaz. Bunların tamamı, yalnızca yazarın görüş sahasında, yazarın sahip olduğu “artık” sayesinde açığa çıkmaktadır. Ağaç, elbette, doğası gereği kendi ölümünün bilgeliğini ve güzelliğini anlama yeteneğinden mahrumdur –bunu onun namına yazar yapar.

Bu yüzden, her karakterin hayat ve ölümlerinin nihai anlamı yazarın görüş sahasında ifşa edilir yalnızca ve bu sahanın her karakter üzerinde sahip olduğu “artık” üstünlüğü sayesinde, yani karakterlerin kendilerinin görüp anlayamadığı şeyler sayesinde olur bu. Yazarın “artık”lı görüş sahasının nihai ve monolojik işlevi budur.

Görmüş olduğumuz gibi, karakterlerle dünyaları arasında hiçbir diyalojik ilişki yoktur. Ancak yazarın onlarla ilişkisi de diyalojik değildir. Karakterlerine karşı diyalojik bir konumda olmak, Tolstoy’a epeyce yabancıydı. Bir karakter hakkındaki kendi bakış açısını o karakterin kendi bilincine yaymaz Tolstoy (zaten ilkesel olarak da yapamazdı bunu); aynı şekilde, karakter de yazarın bakış açısına karşılık veremez. Monolojik bir eserde, bir karakterin yazar tarafından yapılmış nihai değerlendirmesi, doğası gereği, karakterin kendisinin bu değerlendirmeye vereceği herhangi muhtemel bir *cevabı* önceden farz etmeyen ya da göz önünde bulundurmeyen *ikinci el bir değerlendirme*dir. Son sözü söyleme hakkı karaktere verilmez. Karakter, yazarın kendisine son halini veren ikinci el değerlendirmesinin sınırlarından dışarı kaçamaz. Yazarın kendisine karşı takındığı tavır, karakterden gelen herhangi bir içsel diyalojik direnişle karşılaşmaz.

Yazarın, yani Lev Tolstoy'un sözleri ve bilinci hikâyesinin hiçbir yerinde kahramana seslenmez, onu sorgulamaz ve ondan bir cevap da beklemez. Yazar kahramanı ile ne tartışır ne de uzlaşır. Onunla konuşmaz, onun hakkında konuşur. Son söz yazara aittir; kahramanın görmediği, anlamadığı, kahramanın bilincinin dışına yerleştirilmiş bir şeye dayandırılmış olan bu son söz, asla kahramanın sözleriyle tek bir diyalojik düzlem üzerinde karşı karşıya gelmez.

Hikâyedeki karakterlerin yaşayıp öldükleri dış dünya yazarın dünyasıdır: Karakterlerin bilinçleriyle karşılıklı ilişki içinde olan, nesnel bir dünyadır bu. Bu dünyanın içindeki her şey yazarın her şeyi çevreleyip kuşatan ve her şeyi bilen görüş sahasında görülüp resmedilecektir. Asilzade kadının dünyası dahi –yaşadığı ev, bu evin mobilyaları, ona yakın olan insanlar ve onların deneyimleri, doktorlar, vs.– yazarın bakış açısından resmedilmiştir, asilzade kadının o dünyayı görüp deneyimlediği şekilde değil (gerçi bir yandan da, bu hikâyeyi okurken onun bu dünyayı öznel olarak algılayışının da farkındayızdır her zaman). Arabacının dünyası (kulübe, ocak, aşçı, vs.) ve ağacın dünyası (tabiat, orman) –bütün bunlar, tıpkı asilzade kadının dünyası gibi, tek ve aynı yazar konumundan görülüp resmedilmiş aynı nesnel dünyanın parçalarıdır. Yazarın görüş açısı, hiçbir yerde karakterlerin görüş açısı ya da tavırlarıyla diyalojik olarak kesişmez ya da çarpışmaz, yazarın sözü, hiçbir yerde kahramanın aynı şeyi farklı bir şekilde, kendine özgü bir şekilde, yani kendi *hakikatinin* bulunduğu mevkiden aydınlatacak muhtemel sözlerinden gelecek bir direnişle karşılaşmaz. Yazarın bakış açısı, kahramanın bakış açısıyla tek bir düzlem, tek bir seviye üzerinde karşı karşıya gelemez. Kahramanın bakış açısı (yazarın bu bakış açısının görünür olmasına izin verdiği yerlerde) her daim yazarın bakış açısının bir nesnesi olarak kalır.

Bu yüzden, çok katmanlı yapısına karşın, Tolstoy'un hikâ-

yesi ne çokseslilik ne de (bizim kullandığımız anlamda) kontrpuan içermektedir. Yalnızca *tek bir bilen özne* içerir “Üç Ölüm” –geri kalanların hepsi, hikâyenin idrakinin *nesneleridir* yalnızca. Burada yazarla kahramanları arasında diyalojik bir ilişki imkânsızdır ve bu yüzden de karakterlerle yazarın eş haklara sahip olarak iştirak edebilecekleri bir “*büyük diyalog*” yoktur; karakterlerin nesnelleştirilmiş diyalogları vardır sadece; hikâyenin kompozisyonunda, yazarın bakış açısının içinde ifade edilmiştir bunlar.

Yukarıdaki hikâyede Tolstoy’un monolojik konumu açık bir şekilde, *büyük bir dışsal görünürlükle* öne çıkmaktadır. Bu hikâyeyi seçmemizin sebebi de budur zaten. Tolstoy’un romanlarında ve uzun hikâyelerindeyse, bu mevzu elbette çok daha karmaşıktır.

Tolstoy’un romanlarında, ana karakterler ve onların dünyaları dışa kapalı ve birbirlerine sağır değildirler; pek çok değişik şekilde birbirleriyle kesişir ve birbirlerine karışırlar. Karakterler birbirlerini tanır, birbirleriyle bireysel “hakikatlerini” paylaşır, tartışır ya da anlaşılırlar; karakterlerin birbirleriyle diyalog kurduklarını görürüz (dünya görüşleri üzerine en önemli soruları da içeren diyaloglardır bunlar). Andrey Bolkonski, Piyer Bezuhov, Levin ve Nehludov gibi karakterlerin kendilerine ait, iyice geliştirilmiş ve bazen neredeyse yazarinkine uyacak niteliklere sahip olan görüş sahaları vardır (yani, yazar bazen dünyaya sanki dünyayı onların gözünden görüyormuş gibi bakar); bu karakterlerin seslerinin *neredeyse yazarinkinin içine karıştığı* yerler vardır. Ama bu seslerden hiçbiri yazarın hakikatiyle aynı düzlemde sona ermez ve yazar bu seslerden hiçbiriyle diyalojik bir ilişki kurmaz. Hepsi, görüş sahaları, arayışları ve münakaşalarıyla, kendilerine son hallerini veren ve Tolstoy’da asla Dostoyevski’de bulduğumuz “*büyük diyaloga*” dönüşmeyen, romanın *yekpare monolojik bütünlüğüne* oyulurlar. Bu

monolojik bütünü birarada tutan bütün vidalar ve nihai değerlendirme anları, yazara ait “artık”ın bölgesinde durmaktadır hep –karakterlerin bilinçleri için ulaşılabilir olan bir bölgedir bu.

Dostoyevski’ye dönelim şimdi. “Üç Ölüm” (bir anlamına bu tuhaf varsayımı yapma hakkını görelim kendimizde) eğer Dostoyevski tarafından yazılıysaydı, yani çoksesli bir tarzda yapılandırılıysaydı, nasıl bir hikâye olacaktı?

Evvvela, Dostoyevski bu üç düzlemi birbirlerini yansıtıyorlar diye zorlayacak, onları diyalojik ilişkiler içinde birbirlerine bağlayacaktı. Arabacıyla ağacın ölümlerini asilzade kadının görüş ve bilinç sahasına sokacak, asilzade kadının hayatının da arabacının görüş ve bilinç sahasına girmesini sağlayacaktı. Karakterlerini kendisinin –yazarın– görüp bildiği hayati şeyleri görüp bilmeye zorlayacaktı Dostoyevski. Arzu ettiği hakikatin bakış açısına göre *asli* öneme sahip olan herhangi bir yazarlık “artık”ını kendisine ayırmayacaktı. Soylu kadının hakikatiyle arabacının hakikati arasında bir yüzleşme ayarlayacak, onları diyalojik bir bağlantı kurmaya zorlayacaktı (doğrudan, kompozisyondaki diyaloglar vasıtasıyla yapmayacaktı elbette bunu) ve kendisi, onlarla bağlantılı olarak, eş haklara sahip diyalojik bir konuma geçecekti. Kitabın tamamı, yazarın son sözü söyleme hakkını kendisine ayırmadan, bir düzenleyici ve katılımcı olarak rol aldığı büyük bir diyalog olarak inşa edilecekti; yani Dostoyevski, eserinde insan hayatının ve insan düşüncesinin diyalojik doğasını yansıtmış olacaktı. Hikâyedeki kelimeleri okurken, sadece yazarın sesinin *makamı* olmayacaktı duyduğumuz, aynı zamanda asilzade kadınla arabacının seslerinin makamlarını da duyuyorduk; yani, kelimeler çift-sesli olacak, her kelimededen bir tartışma (bir mikrodiyalog) yükselecek ve okuyucu, önündeki kitaptan, büyük diyalogun yankılarını da duyabilecekti.

Dostoyevski, asla üç ölüm tasvir etmezdi elbette: Dostoyevski'nin, kendi durumu üzerine kafa yoran bir kişinin hâkim olduğu, kendi kendilerini idare eden bilinçlerin etkileşiminin asli olay olduğu dünyasında, ölüm, hayata son halini verip onu izah eden bir şey işlevi görmez. Tolstoycu yorumuyla ölüm, Dostoyevski'nin dünyasında mevcut değildir. Dostoyevski kahramanlarının ölümlerini tasvir etmek yerine onların hayatlarındaki *krizleri* ve *dönüm noktalarını* tasvir ederdi – kahramanlarının hayatlarını *eşikte* tasvir ederdi yani. Dostoyevski'nin kahramanları, hikâyenin sonunda, içsel olarak *sonlanmamış* olarak kalırlardı (çünkü insanın kendi kendisinin bilincinde oluşu, son halini asla içsel olarak alamaz.) Bu hikâye, çoksesli olarak anlatılsa ortaya böyle bir şey çıkardı.

İngilizce'den çeviren KAYA GENÇ